

SOCIETAT CATALANA D'ECONOMIA

(Filial de l'Institut d'Estudis Catalans)

ANUARI
VOLUM 25

Institut
d'Estudis
Catalans

SOCIETAT CATALANA D'ECONOMIA
(Filial de l'Institut d'Estudis Catalans)

ANUARI
VOLUM 25

Aquest *Anuari* inclou les activitats de la Societat Catalana d'Economia durant el curs acadèmic 2019-2020 o 2020-2021. Les conferències es publiquen a la part II, en versió digital, que estarà disponible a la Plataforma de Publicacions de l'IEC. Les conferències impartides durant aquests cursos han estat proveïdes pels autors i en alguns casos transcrites. Totes les conferències consten a la part I d'aquest *Anuari*, dins la Memòria d'activitats. Solament les conferències de les quals es disposa del text es publiquen a la part II. Tampoc s'inclouen aquelles conferències que ja han estat publicades.

En la majoria de casos les conferències han estat enregistrades i es poden visualitzar des de la pàgina web de la Societat Catalana d'Economia o directament des del canal YouTube:

Web SCE: <http://blogs.iec.cat/sce/grup-a-youtube-conferencies-a-la-societat-catalana-deconomia/>

Canal YouTube: https://www.youtube.com/playlist?list=PLJPNzVlFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK

Edició a cura de la Societat Catalana d'Economia.
Les fotografies o gràfics formen part dels articles de cada autor.

© dels autors dels articles
© 2021, Societat Catalana d'Economia
filial de l'Institut d'Estudis Catalans per aquesta edició
Carrer del Carme, 47 - 08001 Barcelona

Primera edició, desembre 2021

Compost per Kit-Book Serveis Editorials, S.C.P.

ISSN: 1130-4375
Dipòsit Legal: B 5532-1991

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita del titular del copyright, la reproducció — total o parcial— d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

ÍNDEX

Part I: INFORMACIÓ INSTITUCIONAL

Curs 2019-2020

Memòria Curs 2019-2020.....	9
Liquidació pressupost 2019	14

Curs 2020-2021

Memòria Curs 2020-2021.....	19
Liquidació pressupost 2020.....	22

Part II: RESUMS DE CONFERÈNCIES i CONFERÈNCIES

Resums de conferències. Curs 2019-2020

«Reflexions fiscals», per Andreu Mas-Colell, 16 de setembre de 2019.....	31
«Constitució i reforma agrària de la República: Mariano Ruiz Funes, jurista a la cort, la política i l'exili», per Joan de la Creu Mier Albert, 9 d'octubre de 2019	35
«El bosc privat: temps financer i temps forestal (revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal), per Joaquim Perramon Ayza, 16 d'octubre de 2019	37
«Exclusionary Practices. The economics of monopolisation and abuse of dominance», per Massimo Motta i Chiara Fumagalli, 21 d'octubre de 2019.....	39
«Reflexions sobre l'organització geogràfica de l'Estat», per Jaume Ventura, 11 de novembre de 2019	41
«L'economia catalana: una visió plurisecular», per Albert Carreras de Odriozola, 10 de desembre de 2019	47

«Banerjee, Duflo i Kremer: Premi Nobel per la lluita contra la pobresa amb rigor científic», per Mònica Martínez-Bravo, 27 de gener de 2020.....	49
«Francesc Moragas i Barret (1868-1935). Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social», per Pere Puig i Bastard, 17 de febrer de 2020.....	51
«La crítica de l'economia política en Fichte i Hegel», per Salvi Turró i Tomàs, 2 de març de 2020.....	53
«Història del pensament econòmic», per Josep Maria Vegara i Carrió, 9 de març de 2020	55
«Demà serà un altre dia. Una vida fent economia ecològica i ecologia política», a càrrec de Joan Martínez Alier, 11 de maig de 2020	57
«Financerització de l'economia global» per Sergi Cutillas, 19 de maig de 2020	59
«En memòria de Jacint Ros Hombravella», 21 de maig de 2020.....	61
«Independència política i la qüestió monetària: una comparació dels casos del Quebec, Escòcia i Catalunya» per Xavier Cuadras-Morató, 25 de maig de 2020.....	63
«La mobilitat ferroviària en un nou model de ciutat metropolitana. El cas del Besòs», per Santiago Montero, Carme Ribas, Màrius Rubiralta i Roger Hoyos, 21 de juliol de 2020	65

Resums de conferències. Curs 2020-2021

« <i>Diccionari d'Economistes Catalans</i> », 21 de setembre de 2020	69
« <i>El Banc de Barcelona 1874-1920: Decadència i fallida</i> » per Carles Sudrià i Triay i Iolanda Blasco Martel, 23 de novembre de 2020.....	71
«Aportacions a la teoria de les subhastes» per Xavier Vives Torrents, 21 de desembre de 2020.....	73
«Aportacions sraffianes al problema marxista de la transformació» per Vicenç Meléndez, 19 de gener de 2021	75

«Presentació de l'estudi sobre l'impacte de la COVID-19 sobre la desigualtat», per Oriol Aspachs, 3 de febrer de 2021	77
«Next Generation, una oportunitat històrica», per Miquel Puig Raposo, 9 de març de 2021	79
Acte homenatge d'Ignasi Farreres i Bochaca, 22 de març de 2021	83
«Idees per a la transició ferroviària a Catalunya» per Santiago Montero Homs i Carles Viader Soler, 26 d'abril de 2021	85
«Les aportacions de la SCE a la recerca en ciència econòmica i economia catalana», per Antoni Montserrat Solé, 10 de maig de 2021	87
«L'economia no és circular; és entròpica. 50 anys de la publicació de Nicholas Georgescu-Roegen The entropy law and the economic process» per Joan Martínez-Alier, 8 de juny de 2021	89
«La teoria monetària de Marx. Una valoració des del Marxisme i el Postkeynesianisme», per Josep Lluís Notivoli i Agustí Colom, 16 de juny de 2021	93

Conferències. Curs 2019-2021

«El bosc privat: temps financer i temps forestal (revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal), per Joaquim Perramon Ayza, 16 d'octubre de 2019	99
«L'economia catalana: una visió plurisecular», per Albert Carreras de Odriozola, 10 de desembre de 2019	119
«Banerjee, Dufflo i Kremer: Premi Nobel per la lluita contra la pobresa amb rigor científic», per Mònica Martínez-Bravo, 27 de gener de 2020	149
«Francesc Moragas i Barret (1868-1935). Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social», per Pere Puig i Bastard, 17 de febrer de 2020	159
«En memòria de Jacint Ros Hombravella», per Antoni Montserrat Solé, 21 de maig de 2020	183

Conferències. Curs 2020-2021

«Idees per a la transició ferroviària a Catalunya» per
Santiago Montero Homs i Carles Viader Soler, 26 d'abril de 2021 195

«Les aportacions de la SCE a la recerca en ciència econòmica
i economia catalana», per Antoni Montserrat Solé, 10 de maig de 2021 201

PART I:

INFORMACIÓ INSTITUCIONAL

Curs 2019-2020

Memòria Curs 2019-2020

Liquidació pressupost 2019

Curs 2020-2021

Memòria Curs 2020-2021

Liquidació pressupost 2020

MEMÒRIA D'ACTIVITATS DE LA SOCIETAT CATALANA D'ECONOMIA

Curs 2019-2020

CONFERÈNCIES

Inauguració del curs acadèmic 2019-2020 de la Societat: «Reflexions fiscals», a càrrec del professor Andreu Mas-Colell, membre emèrit de l'IEC i delegat de l'IEC en la SCE. 16 de setembre de 2019.

«Constitució i reforma agrària de la República: Mariano Ruiz-Funes, jurista a la cort, la política i l'exili», en col·laboració amb la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), a càrrec de Joan de la Creu Mier Albert. Barcelona. A l'acte, en memòria d'aquest il·lustre personatge, hi assisteixen la filla i 2 nets seus. 9 d'octubre de 2019.

«El bosc privat: temps financer i temps forestal (revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal)», en col·laboració amb la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), a càrrec de Joaquim Perramon Ayza, membre de la SCE i del Grup d'Investigació IAFI-UB. 16 d'octubre de 2019.

«Exclusionary Practices. The economics of monopolisation and abuse of dominance», a càrrec de Massimo Motta i de Chiara Fumagalli, en l'acte de recepció del XI Premi Societat Catalana d'Economia 2018. 21 d'octubre de 2019.

«Reflexions sobre l'organització geogràfica de l'Estat», a càrrec de Jaume Ventura, director i investigador del Centre de Recerca en Economia Internacional (CREI), i professor de la Universitat Pompeu Fabra (UPF) i de la Barcelona Graduate School of Economics. 11 de novembre de 2019.

«L'economia catalana: una visió plurisecular», a càrrec d'Albert Carreras de Odriozola, membre de la SCE, com a discurs de recepció com a membre numerari de l'IEC, i resposta a càrrec del professor Andreu Mas-Colell, membre emèrit de l'IEC i delegat de l'IEC en la SCE. 10 de desembre de 2019.

«Banerjee, Duflo i Kremer: Premi Nobel per la lluita contra la pobresa amb rigor científic», a càrrec de Mònica Martínez-Bravo, professora d'economia del Centre d'Estudis Monetaris i Financers (CEMFI), dins del cicle dedicat cada any als guardonats amb l'anomenat Premi Nobel d'Economia. 27 de gener de 2020.

«Francesc Moragas i Barret (1868-1935). Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social», en memòria d'aquest il·lustre personatge, a càrrec de Pere Puig i Bastard, membre i expresident de la SCE. Barcelona. A l'acte hi assisteixen representants de la Fundació Bancària Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (Obra Social «la Caixa»), i de les següents Entitats fundadores: Ateneu Barcelonès, Foment del Treball Nacional, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, i Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País. 17 de febrer de 2020.

«La crítica de l'economia política en Fichte i Hegel», a càrrec de Salvi Turró i Tomàs, com a discurs de recepció com a membre numerari de l'IEC. 2 de març de 2020.

«Història del pensament econòmic», a càrrec de Josep Maria Vegara i Carrió, membre de la SCE i professor emèrit de la Universitat Pompeu Fabra (UPF), com a presentació del seu recent llibre, del mateix títol. 9 de març de 2020.

«Demà serà un altre dia. Una vida fent economia ecològica i ecologia política», a càrrec de Joan Martínez Alier, membre de la SCE i catedràtic emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Sessió virtual. 11 de maig de 2020.

«Financerització de l'economia global» a càrrec de Sergi Cutillas, d'Ekona. Sessió virtual del grup de treball d'economia marxista. 19 de maig de 2020.

«En memòria de Jacint Ros Hombravella» organitzat pel Col·legi d'Economistes de Catalunya. Sessió virtual. 21 de maig de 2020.

«Independència política i la qüestió monetària: una comparació dels casos del Quebec, Escòcia i Catalunya» a càrrec de Xavier Cuadras-Morató, professor de la Universitat Pompeu Fabra (UPF), com a presentació del seu recent llibre, del mateix títol. Sessió virtual. 25 de maig de 2020.

«La mobilitat ferroviària en un nou model de ciutat metropolitana. El cas del Besòs», a càrrec de Santiago Montero, soci de la SCE, Carme Ribas, gerent del Consorci del Besòs, Màrius Rubiralta, que fou rector de la UB i Secretari d'Estat d'Universitats i Roger Hoyos, enginyer elèctric membre de la Societat Catalana de Tecnologia. Sessió virtual. 21 de juliol de 2020.

2ON WINTER WORKSHOP

20 de desembre de 2020, amb presentació de 5 ponències impartides per economistes professors de diverses universitats de fora de l'Estat espanyol i resposta per part de professors d'universitats de Catalunya. Comitè organitzador format per Enriqueta Aragonès, Jaume Ventura, i Elisabet Viladecans-Marsal. Amb assistència d'un centenar d'economistes.

PUBLICACIONS

- *Anuari 23*, cobrint els cursos compresos entre 2013-2014 i 2015-2016.
- *Homenatge al professor i col·lega Jacint Ros Hombravella, amb motiu dels seus vuitanta-quatre anys i mig*, editat en col·laboració amb el Consejo General de Colegios de Economistas de España i el Col·legi d'Economistes de Catalunya.

PREMIS

- XVI Premi Catalunya d'Economia 2019, a la millor obra, treball o estudi en general sobre l'economia de terres del nostre comú patrimoni lingüístic i cultural. Amb la col·laboració de la Fundació Bancària Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (Obra Social «la Caixa»). El Jurat del Premi, compost per Eduard Arruga i Valeri (President), Núria Bosch i Roca, Enric Fernández Martínez, Martí Parellada i Sabata, Carme Poveda Martínez, Elisabet Viladecans-Marsal, i Antoni Montserrat i

Solé (actuant com a Secretari), després de llarga deliberació, donada l'excel·lent qualitat de les 5 obres seleccionades per a les votacions finals, decideix atorgar-lo a l'obra *El Banc de Barcelona 1874-1920: decadència i fallida*, dels autors Yolanda Blasco-Martel i Carles Sudrià i Triay.

- Participació en el Jurat dels «Premis a l'Excel·lència Financera», que convoca l'Institut d'Estudis Financers, de la Generalitat de Catalunya.

Convocats per a l'any 2020:

- XII Premi Societat Catalana d'Economia 2020, al millor llibre o treball publicat o tesi presentada en els anys 2018, 2019 o 2020 sobre temes d'economia, realitzat per persones adscrites a institucions de l'àmbit del nostre comú patrimoni lingüístic i cultural. El termini de presentació de candidatures s'acaba el proper 30 de novembre.
- I Premi Miquel Biada i Bunyol 2020, a la millor obra, treball, tesi doctoral o estudi sobre infraestructures, des de les perspectives econòmica, històrica, financera o social, publicat en els anys 2018, 2019 o 2020, o bé inèdit. El Premi pot recaure en persones tant de dins com de fora de les terres del nostre comú patrimoni lingüístic i cultural. El termini de presentació de candidatures s'acaba el proper 30 de novembre.

GRUPS DE TREBALL

- Economia catalana.
- Economia crítica i de gènere.
- Economia financera.
- Economia industrial.
- Economia marxista.
- Pensament econòmic català.

JUNTA GENERAL

Reunió celebrada el 21 d'octubre del 2019, aprovant:

- Acta de la reunió anterior (10 de desembre del 2018).
- Memòria d'activitats realitzades en el curs 2018-2019.
- Estat de comptes de l'any 2018, pressupost del 2019 i previsió per al 2020.
- Renovació de càrrecs a la Junta de Govern, amb incorporació d'Ada Ferrer i Carbonell com a vocal i de Josep Franch Bellmunt com a vocal adjunt.
- Programa d'activitats per al curs 2019-2020.

JUNTA DE GOVERN

Composició a 31 de juliol del 2020:

President	Eduard Arruga i Valeri
Vicepresident	Joan Ramon Rovira i Homs
Secretari	Antoni Montserrat i Solé
Tresorer	Humbert Sanz i Garcia
Vocals	Xavier Farriols i Solà
	Ada Ferrer i Carbonell
	Jordi Galí i Garreta
	Jaume Padrós i Enamorado
	Joaquim Perramon Ayza
Vocal adjunt:	Josep Franch Bellmunt
Delegat de l'IEC:	Andreu Mas-Colell
Delegat a Madrid:	Josep Maria Nus i Badia

ESTATS FINANCERS

Pressupost i liquidació de l'exercici 2019

INGRESSOS	Directes de la Societat	Rebutis a l'IEC per compte de la Societat	Concedits per l'IEC a la Societat	Ingressos Totals
1. Venda de publicacions	0,00	85,20	0,00	85,20
2. Quotes de socis	8.280,00	0,00	0,00	8.280,00
3. Inscripcions a jornades, cursos i congressos	3.500,00	23.204,00	0,00	26.704,00
4. Subvencions i ajuts	0,00	14.826,45	0,00	14.826,45
4.1. De la Generalitat de Catalunya	0,00	0,00	0,00	0,00
4.2. Del Ministeri d'Educació i Cultura	0,00	0,00	0,00	0,00
4.3. De fundacions	0,00	12.000,00	0,00	12.000,00
4.4. D'altres entitats públiques	0,00	826,45	0,00	826,45
4.5. D'altres entitats privades	0,00	0,00	0,00	0,00
4.6. D'altres institucions	0,00	2.000,00	0,00	2.000,00
5. Institut d'Estudis Catalans	0,00	0,00	7.040,50	7.040,50
5.1. Activitats	0,00	0,00	3.000,00	3.000,00
5.2. Publicacions	0,00	0,00	3.596,50	3.596,50
5.3. Ajut Seccions	0,00	0,00	0,00	0,00
5.4. Internacionalització	0,00	0,00	444,00	444,00
6. Ingressos financers	0,00	0,00	0,00	0,00
7. Altres ingressos	0,00	0,00	0,00	0,00
7.1. Prestació de serveis	0,00	0,00	0,00	0,00
7.2. Altres	0,00	0,00	0,00	0,00
TOTAL D'INGRESSOS	11.780,00	38.115,65	7.040,50	56.936,15

DESPESES	Supportades directament per la Societat	Pagades per l'IEC a compte de la Societat	Supportades per l'IEC	Despeses Totals
1. Publicacions	0,00	-52,50	3.596,50	3.544,00
1.1. Treballs tècnics	0,00	0,00	3.596,50	3.596,50
1.2. Correcció	0,00	-52,50	0,00	-52,50
1.3. Traducció	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4. Paper publicacions	0,00	0,00	0,00	0,00
1.5. Personal publicacions	0,00	0,00	0,00	0,00
1.6. Altres	0,00	0,00	0,00	0,00
2. Activitats	0,00	24.695,29	535,14	25.230,43
2.1. Honoraris per conferències, cursos i jornades	0,00	2.157,90	0,00	2.157,90
2.2. Col·laboradors diversos	0,00	0,00	0,00	0,00
2.3. Allotjament	0,00	0,00	0,00	0,00
2.4. Manutenció	0,00	140,24	0,00	140,24
2.5. Locomoció i trasllat	0,00	10.922,45	237,74	11.160,19
2.6. Publicitat i propaganda	0,00	632,64	297,40	930,04
2.7. Atencions protocol·làries	0,00	10.842,06	0,00	10.842,06
2.8. Altres	0,00	0,00	0,00	0,00
3. Premis per a estudiants	0,00	15.999,99	0,00	15.999,99
4. Despeses de personal de secretaria	0,00	2.952,88	0,00	2.952,88
5. Despeses financeres	258,28	648,34	0,00	906,62
6. Treballs, subministraments i serveis exters	0,00	9.035,07	0,00	9.035,07
7. Correus	0,00	78,20	0,00	78,20
8. Missatgeria	0,00	364,03	0,00	364,03
9. Lloguers	0,00	500,00	0,00	500,00
10. Material d'oficina i material fungible	0,00	358,13	2.464,86	2.822,99
11. Aportacions a entitats	0,00	0,00	0,00	0,00
12. Altres	0,00	1.284,39	444,00	1.728,39
12.1. Bibliografia de consulta	0,00	18,00	0,00	18,00
12.2. Ajut Seccions	0,00	0,00	0,00	0,00
12.3. Internacionalització	0,00	0,00	444,00	444,00
12.4. Altres	0,00	1.266,39	0,00	1.266,39
TOTAL DE DESPESES	258,28	55.863,82	7.040,50	63.162,60

Ingressos i despeses suportats per la societat filial	
Ingressos	11.780,00
Despeses	258,28
Romanent teòric de l'exercici	11.521,72
Total Ingressos i despeses(inclosos els cobrats i pagats per l'IEC	
Ingressos	59.936,15
Despeses	63.162,60
Romanent teòric de l'exercici	-6.226,45
Moviments de tresoreria entre la Societat filial i l'IEC	
-/+ Saldo provinent de l'exercici anterior	1.304,30
+ Pagament del deute amb l'IEC	0,00
+ Moviments de tresoreria entre la societat filial i l'IEC	0,00
+ Ingressos executats per l'IEC (per compte de la Societat)	38.115,65
Despeses executades per l'IEC (per compte de la Societat)	-55.863,82
Saldo disposat amb càrrec al deute (comandes anys anteriors)	-420,00
+ Saldo disposat amb càrrec al deute (comandes)	0,00
Saldo acumulat a final d'exercici	-16.863,87

COMPROVACIÓ DELS COMPTES SF519

+ Saldo Bancari a 31 de desembre de 2018	91.133,17
Regularització comptable	0,00
+ Saldo Caixa efectiu a 31 de desembre de 2018	0,00
+ Cobraments 2019 ingrés 2018	10.000,00
Pagaments 2019 despesa 2018	0,00
Moviments de tresoreria entre la societat filial i l'IEC	0,00
+ Cobraments exercici	11.780,00
IVA Exercici	0,00
+ IVA a retornar a l'IEC	0,00
Pagaments exercici	-258,28
= Romanent	112.654,89
+ Pendants de pagament	0,00
Pendants de cobrament	-10.000,00
= Saldo de banc i caixa actual	102.654,89
Saldo Bancari a 31 de desembre de 2019	0,00
Saldo caixa efectiu a 31 de desembre de 2019	0,00
Saldo de banc i caixa actual	102.654,89

Nota: Es tracta de comptes integrats amb l'IEC que han estat auditats

MEMÒRIA D'ACTIVITATS DE LA SOCIETAT CATALANA D'ECONOMIA

Curs 2020-2021

CONFERÈNCIES

Presentació del *Diccionari d'Economistes Catalans*. 21 de setembre de 2020.

Presentació de l'obra guardonada amb el XVI Premi Catalunya d'Economia 2019 «El Banc de Barcelona 1874-1920: Decadència i fallida» a càrrec de Carles Sudrià i Triay i Iolanda Blasco Martel, ambdós professors de la Universitat de Barcelona. 23 de novembre de 2020.

Conferència sobre les «Aportacions a la teoria de les subhastes» a càrrec de Xavier Vives Torrents, catedràtic de l'IESE Business School i membre de l'IEC amb motiu de la concessió del Premi Nobel d'Economia. 21 de desembre 2020.

«Aportacions sraffianes al problema marxista de la transformació» a càrrec de Vicenç Meléndez, de la Universitat de Munic. 19 de gener de 2021.

«Presentació de l'estudi sobre l'impacte de la COVID-19 sobre la desigualtat» a càrrec d'Oriol Aspachs, director d'Estudis de CaixaBank Research. 3 de febrer de 2021.

Conferència sobre «Next Generation, una oportunitat històrica» a càrrec de Miquel Puig Raposo, coordinador del Comité Assessor de la Generalitat pels Fons Next Generation (CONEXT). 9 de març de 2021.

Acte en homenatge d'Ignasi Farreres i Bochaca. Organitzat amb el Col·legi d'Economistes de Catalunya i el Centre d'Estudis Econòmics i Socials. 22 de març de 2021.

Conferència sobre «Idees per a la transició ferroviària a Catalunya» a càrrec de Santiago Montero Homs i Carles Viader Soler. 26 d'abril de 2021.

Conferència sobre «Les aportacions de la SCE a la recerca en ciència econòmica i economia catalana» a càrrec d'Antoni Montserrat Solé. 10 de maig de 2021.

Conferència sobre «L'economia no és circular; és entròpica. 50 anys de la publicació de Nicholas Georgescu-Roegen The entropy law and the economic process» a càrrec de Joan Martínez-Alier, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona i de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA). 8 de juny de 2021.

«La teoria monetària de Marx. Una valoració des del Marxisme i el Postkeynesianisme». A càrrec de Ponents: Josep Lluís Notivoli i Agustí Colom. 16 de juny de 2021.

PUBLICACIONS

- *Diccionari d'Economistes Catalans* (Eduard Arruga i Valeri, dir.):
https://publicacions.iec.cat/PopulaFitxa.do?moduleName=cataleg&subModuleName=cerca_avanzada&idCatalogacio=34470
- *Anuari*. Volum 24
https://publicacions.iec.cat/PopulaFitxa.do?moduleName=cataleg&subModuleName=cerca_avanzada&idCatalogacio=34728
- *Grans Economistes Catalans. Volum 2: Moragas, Cambó, Estapé i Muns* (Coordinació: Joaquim Perramon).
https://publicacions.iec.cat/PopulaFitxa.do?moduleName=cataleg&subModuleName=cerca_avanzada&idCatalogacio=35688
- S'inicia la sèrie «Textos Retrobats». Informe sobre la Conferència Internacional de Bretton Woods. Miquel Vidal i Guardiola. Publicat originalment a Montevideo el 1945 amb el títol. Introducció d'Àlex Barnils i Vidal, i articles d'Alfons Almendros, Francesc Artal, Frederic Ribas i Joan Tugores.

JUNTA DE GOVERN

Composició a 31 de juliol de 2021:

President	Eduard Arruga i Valeri
Vicepresidència	Joan Ramon Rovira i Homs
Secretaria	Xavier Farriols i Solà
Tresoreria	Joaquim Perramon Ayza
Vocals	
	Ada Ferrer i Carbonell
	Jordi Galí i Garreta
	Jordi Caballé Vilella
	Elisabet Viladecans Marsal
	Dolors Berga Colom
Vocalia adjunta:	Josep Franch Bellmunt
Delegat de l'IEC:	Andreu Mas-Colell
Delegat a Madrid:	Josep Maria Nus i Badia
Delegat a Suïssa:	Xavier Castañer i Folch

GRUPS DE TREBALL

- Economia catalana.
- Economia crítica i de gènere.
- Economia financera.
- Economia industrial.
- Economia marxista.
- Pensament econòmic català.
- Economia ecològica i política ambiental. Creat l'any 2021 i dirigit per Joan Martínez Alíer.

El febrer 2021 es va posar en marxa el blog d'economia catalana *5centims.cat* promogut per alguns socis de la SCE amb l'objectiu de crear un grup de divulgació de les qüestions econòmiques rellevants que poden tenir impacte sobre la societat catalana. <https://www.5centims.cat/>

ESTATS FINANCERS

Pressupost i liquidació de l'exercici 2020

INGRESSOS	Directes de la Societat	Rebuts a l'IEC per compte de la Societat	Concedits per l'IEC a la Societat	Ingressos Totals
1. Venda de publicacions	0,00	822,89	0,00	822,89
2. Quotes de socis	8.600,00	0,00	0,00	8.600,00
3. Inscripcions a jornades, cursos i congressos	0,00	0,00	0,00	0,00
4. Subvencions i ajuts	0,00	0,00	0,00	0,00
4.1. De la Generalitat de Catalunya	0,00	0,00	0,00	0,00
4.2. Del Ministeri d'Educació i Cultura	0,00	0,00	0,00	0,00
4.3. De fundacions	0,00	0,00	0,00	0,00
4.4. D'altres entitats públiques	0,00	0,00	0,00	0,00
4.5. D'altres entitats privades	0,00	0,00	0,00	0,00
4.6. D'altres institucions	0,00	0,00	0,00	0,00
5. Institut d'Estudis Catalans	0,00	0,00	2.250,30	2.250,30
5.1. Activitats	0,00	0,00	300,00	300,00
5.2. Publicacions	0,00	0,00	1.700,30	1.700,30
5.3. Ajut Seccions	0,00	0,00	0,00	0,00
5.4. Internacionalització	0,00	0,00	250,00	250,00
6. Ingressos financers	0,00	0,00	0,00	0,00
7. Altres ingressos	0,00	0,00	0,00	0,00
7.1. Prestació de serveis	0,00	0,00	0,00	0,00
7.2. Altres	0,00	0,00	0,00	0,00
TOTAL D'INGRESSOS	8.600,00	822,89	2.250,30	11.673,19

DESPESES	Supportades directament per la Societat	Pagades per l'IEC a compte de la Societat	Supportades per l'IEC	Despeses Totals
1. Publicacions	0,00	18.865,51	1.700,30	20.565,81
1.1. Treballs tècnics	0,00	3.868,92	1.700,30	5.569,22
1.2. Correcció	0,00	590,00	0,00	590,00
1.3. Traducció	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4. Paper publicacions	0,00	0,00	0,00	0,00
1.5. Personal publicacions	0,00	0,00	0,00	0,00
1.6. Altres	0,00	14.406,59	0,00	14.406,59
2. Activitats	46,28	3.153,31	300,00	3.499,59
2.1. Honoraris per conferències, cursos i jornades	0,00	1.000,00	300,00	1.300,00
2.2. Col·laboradors diversos	0,00	0,00	0,00	0,00
2.3. Allotjament	0,00	87,62	0,00	87,62
2.4. Manutenció	0,00	0,00	0,00	0,00
2.5. Locomoció i trasllat	0,00	263,54	0,00	263,54
2.6. Publicitat i propaganda	0,00	552,25	0,00	552,25
2.7. Atencions protocol·làries	0,00	1.249,90	0,00	1.249,90
2.8. Altres	46,28	0,00	0,00	46,28
3. Premis per a estudiants	0,00	10.000,00	0,00	10.000,00
4. Despeses de personal de secretaria	0,00	991,95	0,00	991,95
5. Despeses financeres	202,11	0,00	0,00	202,11
6. Treballs, subministraments i serveis exters	0,00	0,00	0,00	0,00
7. Correus	0,00	260,13	0,00	260,13
8. Missatgeria	0,00	484,31	0,00	484,31
9. Lloguers	0,00	0,00	0,00	0,00
10. Material d'oficina i material fungible	0,00	60,35	0,00	60,35
11. Aportacions a entitats	0,00	0,00	0,00	0,00
12. Altres	0,00	59,58	250,00	309,58
12.1. Bibliografia de consulta	0,00	0,00	0,00	0,00
12.2. Ajut Seccions	0,00	0,00	0,00	0,00
12.3. Internacionalització	0,00	0,00	250,00	250,00
12.4. Altres	0,00	59,58	0,00	59,58
TOTAL DE DESPESES	248,39	33.875,14	2.250,30	36.373,83

Ingressos i despeses suportats per la societat filial	
Ingressos	8.600,00
Despeses	248,39
Romanent teòric de l'exercici	8.351,61
Total Ingressos i despeses(inclosos els cobrats i pagats per l'IEC	
Ingressos	11.673,19
Despeses	36.373,83
Romanent teòric de l'exercici	-24.700,64
Moviments de tresoreria entre la Societat filial i l'IEC	
-/+ Saldo provinent de l'exercici anterior	-16.863,87
+ Regularització deute 2019	600,00
+ Pagament del deute amb l'IEC	16.863,87
+ Moviments de tresoreria entre la societat filial i l'IEC	376,06
+ Ingressos executats per l'IEC (per compte de la Societat)	822,89
Despeses executades per l'IEC (per compte de la Societat)	-33.875,14
+ Saldo disposat amb càrrec al deute (comandes)	0,00
Saldo acumulat a final d'exercici	-32.076,19

COMPROVACIÓ DELS COMPTES SF519

+ Saldo Bancari a 31 de desembre de 2019	102.654,89
Regularització comptable	0,00
+ Saldo Caixa efectiu a 31 de desembre de 2019	0,00
+ Cobraments 2020 ingrés 2019	10.000,00
Pagaments 2020 despesa 2019	-10,89
Moviments de tresoreria entre la societat filial i l'IEC	-17.239,93
+ Cobraments exercici	8.600,00
IVA Exercici	0,00
+ IVA a retornar a l'IEC	0,00
Pagaments exercici	-248,39
= Romanent	103.755,68
+ Pendants de pagament	3,99
Pendants de cobrament	0,00
= Saldo de banc i caixa actual	103.759,67
Saldo Bancari a 31 de desembre de 2020	103.759,67
Saldo caixa efectiu a 31 de desembre de 2020	0,00
Saldo de banc i caixa actual	103.759,67

Nota: Es tracta de comptes integrats amb l'IEC que han estat auditats

PART II:

RESUMS DE CONFERÈNCIES

Curs 2019-2020

Curs 2020-2021

CURS 2019-2020

- «Reflexions fiscals», per Andreu Mas-Colell, 16 de setembre de 2019.
- «Constitució i reforma agrària de la República: Mariano Ruiz Funes, jurista a la cort, la política i l'exili», per Joan de la Creu Mier Albert, 9 d'octubre de 2019.
- «El bosc privat: temps financer i temps forestal (revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal)», per Joaquim Perramon Ayza, 16 d'octubre de 2019.
- «Exclusionary Practices. The economics of monopolisation and abuse of dominance», per Massimo Motta i Chiara Fumagalli, 21 d'octubre de 2019.
- «Reflexions sobre l'organització geogràfica de l'Estat», per Jaume Ventura, 11 de novembre de 2019.
- «L'economia catalana: una visió plurisecular», per Albert Carreras de Odriozola, 10 de desembre de 2019.
- «Banerjee, Duflo i Kremer: Premi Nobel per la lluita contra la pobresa amb rigor científic», per Mònica Martínez-Bravo, 27 de gener de 2020.
- «Francesc Moragas i Barret (1868-1935). Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social», per Pere Puig i Bastard, 17 de febrer de 2020.
- «La crítica de l'economia política en Fichte i Hegel», per Salvi Turró i Tomàs, 2 de març de 2020.
- «Història del pensament econòmic», per Josep Maria Vegara i Carrió, 9 de març de 2020.

«Demà serà un altre dia. Una vida fent economia ecològica i ecologia política», a càrrec de Joan Martínez Alier, 11 de maig de 2020.

«Financerització de l'economia global» per Sergi Cutillas, 19 de maig de 2020.

«En memòria de Jacint Ros Hombravella», 21 de maig de 2020.

«Independència política i la qüestió monetària: una comparació dels casos del Quebec, Escòcia i Catalunya» per Xavier Cuadras-Morató, 25 de maig de 2020.

«La mobilitat ferroviària en un nou model de ciutat metropolitana. El cas del Besòs», per Santiago Montero, Carme Ribas, Màrius Rubiralta i Roger Hoyos, 21 de juliol de 2020.

REFLEXIONS FISCALS

ANDREU MAS-COLELL, membre emèrit de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i delegat de l'IEC en la Societat Catalana d'Economia (SCE)

16 de setembre de 2019

A la conferència inaugural del curs 2019-2020, el professor Andreu Mas-Colell presentà onze reflexions sobre grans temes que afecten l'economia catalana inspirades en l'experiència de la pràctica de la gestió econòmica des del Departament d'Economia de la Generalitat. Pel que respecte a les dificultats originades en la distribució competencial, 1. les pensions, 2. les infraestructures, 3. les limitacions de l'administració local, pel que respecte a les Dificultats relacionades amb el funcionament del sistema fiscal, 4. l'Agència Tributària, 5. la competència fiscal i 6. el dèficit fiscal territorial; i pel que respecte a les dificultats específicament catalanes, 7. la despesa social vs. despesa productiva, 8. la gestió del deute i del FLA, 9. el balanç públic/privat, 10. els sous públics i 11. la tarifació social.

Presentem la síntesi de les seves reflexions:

1. Pensions. És un tema bàsic de federalisme fiscal i prioritari. En el cas d'Espanya, l'Estat té una competència exclusiva en la seva regulació, la qual cosa no es una bona solució i això és nota quan sorgeixen situacions no previstes en que es resolen els problemes segons els interessos de qui té el poder. Caldria donar més veu a les autonomies, avançar cap a les co-decisions tal com es fa a Alemanya, per exemple. Existeix el Consejo de Política Fiscal y Financiera i fora que bo que tingués més capacitat de decisió. El sistema no correspon a un esquema de federalisme fiscal sinó a com es va fer per uns circumstàncies.

2. Infraestructures. La distribució competencial no té base lògica. Per exemple, el metro depèn de la Generalitat i Rodalies de l'Estat. Per què? Probablement per interessos particulars o corporatius. El resultat és que tenim magnífiques estacions de metro i no es desencalla La Sagrera. Una distribució de competències diferents hauria donat resultats diferents. Això es va intentar arreglar mitjançant l'addicional tercera de l'Estatut obligant a l'Estat a invertir d'acord amb el PIB, però el Tribunal Constitucional va dir que no es pot condicionar el pressupost de l'Estat. A part de l'obligació hi havia un pacte: si volia ho podia fer.
3. Administració local. En aquest àmbit el problema és més subtil. En els nivells profunds de l'Estat no s'ha acceptat que les Autonomies estiguin, almenys, al mateix nivell que les províncies. L'Administració local, per concepció, no pot entrar en crisi amb la qual cosa l'Administració local té un millor tractament fiscal que l'Administració autonòmica. Com deia l'Albert Carreras, els ajuntaments tenen mig concert. El percentatge de transferències a les seves finances és menor que en les autonomies. A més d'acord amb la Constitució, els Ajuntaments depenen del ministeri saltant-se les autonomies. Els ingressos els reben del ministeri.
4. Agència Tributària. No tenir capacitat de recaptar, encara que s'hagi de traspasar, crea dependència i vulnerabilitat. Al País Basc, per exemple, les inversions en alta velocitat corresponen a l'Estat, però com allà ho recapta l'autonomia li resulta fàcil arribar a acord de compensar una cosa amb l'altre. A Catalunya, tenim un problema amb les bestretes. Recapta l'Estat i podria de forma immediata avançar el que ha de transferir, però es va acordar que aquesta transferència es faria al cap de dos anys. Darrerament, ja en l'etapa Aragonés, s'han arribat a trobar excuses per condicionar aquestes transferències. Una solució seria que les agències tributàries actuessin de manera consorciada.
5. Competència fiscal. La teoria econòmica ja ens diu que la competència fiscal no és necessàriament eficient; entre simètrics possiblement l'equilibri és ineficient. Per tant, el desitjable seria un acord cooperatiu en els impostos que tinguin un efecte exterior. Si no hi ha simetria el resultat

és més complex. D'una situació ineficient, en el nostre cas, Madrid hi guanya. Nosaltres no hi podem competir perquè la nostra Hisenda no ho resisteix. Per tant, no està en contra d'harmonitzar, com a mínim en successions, donacions i patrimoni.

6. Dèficit fiscal territorial. És un tema del pressupost de l'Estat. No hi ha grans disputes metodològiques de fons, hi ha un consens en que Catalunya transfereix uns recursos considerables. Hauria d'haver de respectar-se el principi que amb igualtat de renda per càpita entre autonomies no hauria d'haver-hi transferències. Hi ha dos mètodes de càlcul que han causat certa confusió que son el del benefici i el dels fluxes monetaris. Amb el mètode del benefici se'ns imputa la una part de la despesa del Museo del Prado, per exemple, amb la qual cosa la xifra amb el mètode del benefici és inferior. Aquí també s'ha de dir que som tímids a l'hora de reivindicar la inversió directe de l'Estat. El Museo del Prado podria invertir en el MNAC, per exemple.

És important assenyalar que mai hem necessitat recursos provinents de l'endeutament de l'Estat. Els préstecs que ha pres el Reino de España no tenen res a veure amb nosaltres, ja que hem cobert les nostres despeses amb els nostres ingressos. Quan l'Estat paga interessos no ens han d'imputar a nosaltres el 19%.

7. Despesa social *vs.* Despesa productiva. És un tema intern que depèn de nosaltres. Posem que el pressupost sigui un 70% social i un 30% productiva, però hem de tenir en compte que ens enfrontem a uns cicles econòmics. Quan s'ha de reduir la despesa per causes de cicle, la despesa social ha de baixar, però per sota de la mitjana i la despesa productiva ha de baixar sobre de la mitjana. Pel mateix principi quan ve una recuperació dels ingressos s'ha de procedir a la inversa. Si no fem això tindrem un problema molt seriós.
8. Gestionar el deute. Primer anàvem al mercat i després va tocar anar al FLA com a únic «banc». Convé sortir del Fla? La meua resposta és que no hem de tenir pressa a sortir-ne per tres raons, la primera és que anar al mercat no ens dona més llibertat, es necessita tota mena de permisos del

ministeri, la segona és que pagarem un tipus d'interès superior i la tercera és que el ministeri es deslliure de la responsabilitat en el finançament que ens ha de proveir de liquiditat.

9. El balanç públic/privat. Som reticents a concessionar serveis. El problema és que aquests perjudicis alenteixen les inversions en els sectors.
10. Sous públics. Hi ha la idea que, per a donar exemple, els salaris alts han d'estar per sota del mercat i els baixos per sobre i jo crec que els dos límits estan equivocats. Per portar una bona empresa pública es necessita també un bon professional i això s'ha de pagar encara que cobri més que el president de la Generalitat. En un cas la retribució la determina el mercat i en l'altre ho determina una conveniència política.

En el cas dels salaris baixos, posar-los per sobre el mercat esperant que arrastrar cap amunt el conjunt dels salaris, és una distorsió, perquè l'ocupació pública és minoritària, tancada i limitada, amb la qual cosa s'origina un mercat laboral dual.

11. Tarificació social. Hi ha tres sistemes per a finançar un servei públic individualitzat. Un és que sigui gratuït i finançat a través d'impostos, l'altre és copagament i el tercer és copagament gradual per renda, aplicable solament en serveis que no es poden revendre. Aquesta tercera fórmula és molt interessant, té un grau de progressivitat fiscal i afecta també el consum.

Enllaç a Youtube:

<https://www.youtube.com/watch?v=BUkkRkPFIy0&t=1026s>

Ref. J. P.

CONSTITUCIÓ I REFORMA AGRÀRIA DE LA REPÚBLICA: MARIANO RUIZ-FUNES, JURISTA A LA CORT, LA POLÍTICA I L'EXILI

JOAN DE LA CREU MIER ALBERT, advocat i escriptor

9 d'octubre de 2019

Reivindicació de l'obra i el pensament econòmic de Mariano Ruiz-Funes García que fou ministre d'agricultura en el govern de Manuel Azaña.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=I2XEYJxN_o8&list=PLJPNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=22

EL BOSC PRIVAT: TEMPS FINANCER I TEMPS FORESTAL

**(revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de
l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal)¹**

JOAQUIM PERRAMON AYZA, membre de la Societat Catalana
d'Economia (SCE) i del Grup d'Investigació IAFI-UB

16 d'octubre de 2019

Es presenta un treball consistent en aplicar la metodologia desenvolupada pel professor Alfonso M. Rodríguez —model (C,T) a l'anàlisi econòmica i financera de la gestió forestal. La metodologia convencional basada en el càlcul de la taxa interna de retorn (TIR) presenta deficiències i limitacions. Com es posa de manifest en el document *Les polítiques forestals del bosc privat a Catalunya*, elaborat per Ignasi Castelló i que és la ponència base del Fòrum Forestal de l'any 2019 que organitza l'ICEA, per a la majoria de propietaris, els boscos funcionen «com una guardiola que es va omplint gratuïtament i de la que es pot disposar de tant en tant».

Les operacions financeres associades a aquesta «guardiola» es caracteritzen pel fet que primer s'obté un ingrés i amb posterioritat s'han de fer unes despeses, la qual cosa tècnicament s'anomena operació financera degenerada. En aquestes operacions financeres degenerades, atípiques en finances, però no pas en gestió forestal, l'aplicació de la taxa interna de rendibilitat no és possible.

Amb el model (C,T) es disposa d'una eina matemàtica que permetrà analitzar qualsevol operació forestal, ja sigui les que es presentin com un projecte en el qual es realitzen unes inversions que al cap d'un temps aporten uns retorns, com les operacions del tipus «guardiola» en la que s'obtenen uns ingressos, part dels quals al cap d'uns anys s'han d'invertir.

---

¹ En col·laboració amb la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA).

L'anàlisi matemàtica de les operacions financeres forestals ajuda a entendre la presa de decisions del propietari forestal i de retruc quina és la política forestal coherent. Un cop es disposa d'un model financer adequat per a l'anàlisi de les operacions forestals, es pot també entendre quina ha de ser la política forestal adequada amb el comportament econòmic del propietari forestal.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLJPVNzVIFt_

DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK

Ref. J. P.

EXCLUSIONARY PRACTICES. THE ECONOMICS OF MONOPOLISATION AND ABUSE OF DOMINANCE

MASSIMO MOTTA i CHIARA FUMAGALLI en l'acte de recepció del
XI Premi Societat Catalana d'Economia 2018

21 d'octubre de 2019

L'obra premiada recull l'experiència i coneixement dels premiats sobre un tema central de l'economia com és les pràctiques monopolístiques que actualment també es produeixen en els sectors de l'economia digital.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=Ivz3qZZcWUo&list=PLJPVnzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=23&t=2005s

REFLEXIONS SOBRE L'ORGANITZACIÓ GEOGRÀFICA DE L'ESTAT

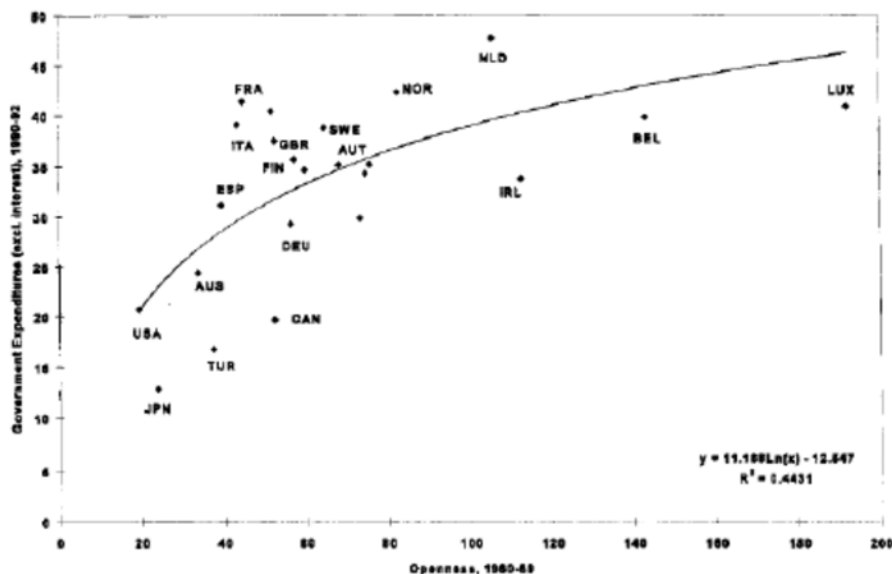
JAUME VENTURA, director i investigador del Centre de Recerca
en Economia Internacional (CREI),
i professor de la Universitat Pompeu Fabra (UPF)

11 de novembre de 2019

El professor Jaume Ventura va exposar una sèrie de reflexions pràctiques partint d'un treball científic, molt tècnic i teòric sobre l'organització geogràfica de l'Estat elaborat en tant que investigador.

La primera idea és que el món on vivim està cada cop molt més globalitzat, hi ha més comerç internacional, viatges moviments de capital... però els Estats no han canviat massa. I cal preguntar-se com aquesta globalització afecta els governs i la corresponent organització territorial.

Cap allà 1999 a Harvard, el professor Dani Rodrik va presentar un treball relacionant l'apertura exterior (l'exposició als mercats internacionals, dels països amb participació del sector públic a l'economia amb un resultat que va resultar curiós: els països més oberts (per exemple Luxemburg, Holanda, Irlanda, Noruega...) mostraven una major participació del sector públic que els països més tancats (Turquia, Japó, USA...) tal com es pot observar en el gràfic:

Va ser un resultat sorprenent perquè la intuïció apuntava a considerar que en un món obert els Estats no poden posar impostos elevats i el gràfic està dient el contrari.

Una de les primeres observacions al respecte va ser assenyalar que els Estats que apareixen com més oberts són més petits i que hi ha una tendència a que la participació de l'Estat en l'economia hagi de ser en termes relatius més gran. Una altra possible explicació és que els països més oberts són els més rics i en els països més rics la participació de l'Estat és més gran; és l'anomenada Llei de Wagner. Es podien trobar explicacions diverses, també es podien fer comparacions entre països i comparacions en el temps, però l'anàlisi estadística ampliada seguia confirmant la correlació entre apertura exterior i pes del sector públic.

Una primera explicació del perquè d'aquesta correlació la va donar el mateix Dani Rodrik. Per ell la globalització crea incertesa, no hi ha mercats d'assegurances per a cobrir-la i el govern ha de sortir per protegir la població. Amb la globalització hi ha més desigualtat.

Posava un exemple, en el que en un mercat interior si la producció (oferta) baixava es compensava amb un augment dels preus, que compensava l'ingrés (menys producte però major preu). Quan el mercat s'obria, una disminució de producció ja no altera el mercat global incidint en un augment de preus i

l'ingrés ja no es compensa (menor producció, igual preu, menor ingrés). Amb la globalització augmentaria, doncs, la volatilitat (incertesa) i desapareix el mecanisme que assegurava la renda. Els grans productors solen ser els guanyadors de la globalització i els petits productors són els perdedors, la qual cosa crea conflicte social i el govern té la possibilitat de compensar-ho, i inclús aconseguir que els petits acabin en una situació més favorable.

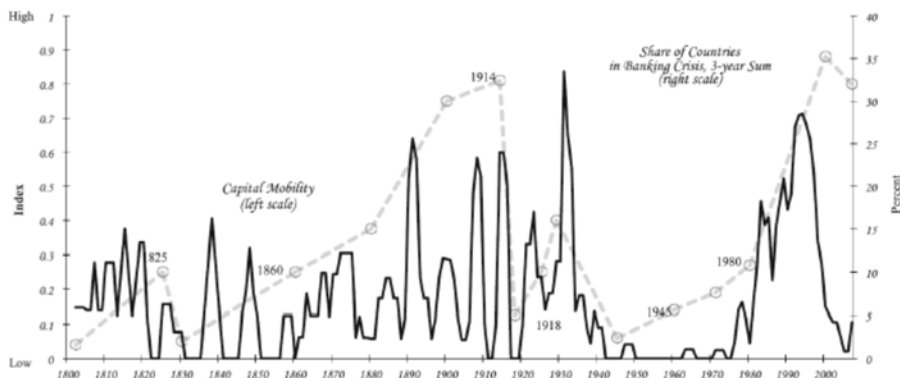
Dani Rodrik té una visió molt benevolent de l'Estat. Han sorgit visions alternatives. Paolo Epifani i Gino Gancia, més malpensats, s'han preguntat quin és el cost d'expandir el govern en una economia tancada i quin és el cost d'expandir-lo en una economia oberta i el resultat és que en una economia oberta és més barat expandir el sector públic perquè part del cost es trasllada a l'estranger a través de productes més cars.

La idea de Rodrik encaixa millor en els països amb una elasticitat elevada mentre que la idea d'Epifani i Gancia, es manifesta més clarament en països més especialitzats amb elasticitats baixes. En conjunt, hi ha explicacions alternatives, però aquests són els models dels quals més s'ha parlat, són models que tenen implicacions diferents i a partir dels quals, per tant, s'obre un debat.

Aquestes teories tenen implicacions diferents en relació a la composició de la despesa pública. Si, com diu en Rodrik, es tracta d'assegurar la població, les partides que més haurien de créixer són les transferències, però la partida que en realitat ha crescut més és la d'empleats públics, que també pot ser considerat com una forma de transferència.

També mereixen consideració el control dels contractes. Per molt liberal que sigui una economia, el govern té la tasca de garantir que es compleixin i això amb la globalització va a més.

Agafant dades des de 1800, s'observa una correlació molt gran entre la globalització de l'economia i les crisis financeres. Ho veiem en el gràfic on la línia prima representa un índex de globalització i la gruixuda el nombre de països afectats per crisis financers:

Fins aquí es veu l'efecte de la globalització sobre la despesa pública, però també hi ha un efecte sobre l'estructura territorial de l'Estat. S'observa que amb la globalització també ha augmentat el nombre de països. Des dels anys 50, moment en que s'inicia una onada de globalització, en la que encara estem, el nombre de països en el món s'ha doblat, es passa d'uns 100 a uns 200. Sembla que la integració econòmica porti a la desintegració política. Les fronteres del mercat s'expandeixen i les polítiques es redueixen.

Van sortir moltes teories al respecte, però en un treball (Gino Gancia, Jacomo Ponzetto, Jaume Ventura) es va fer notar que aquest fenomen no es va produir a la primera onada de globalització que anava des de l'any 1800 a l'inici de les guerres mundials. Al contrari, a la primera onada es passa de prop de 200 països a menys de 100.

Les fronteres tendeixen a reduir el comerç i això explicaria per què a la primera onada globalitzadora van disminuir les fronteres. Tanmateix, encara que es pot optimitzar més el comerç amb estructures supraestats que és el que sorgeix a la segona onada globalitzadora que s'inicia després de la Segona Guerra Mundial. La Nació-Estat del segle XIX no existeix amb les seves atribucions; els Estats estan condicionats per organitzacions supraestats.

L'Estat, la unitat, pot tenir avantatges econòmics i per un altre pot tenir costos en relació a una provisió de béns i serveis públic descentralitzada. La solució esdevinguda és que sorgeixen nivells d'Estat. L'efecte frontera (perjudicial per al comerç) és fer països cada cop més grans i l'altre possibilitat

és crear dos nivells d'Estat: un de gran pels temes econòmics i altres més petits per qüestions socials o culturals.

El model desenvolupat per Gino Gancia, Jacomo Ponzetto i Jaume Ventura permet la simulació amb diverses hipòtesis.

Complementàriament a les simulacions, un dels fenòmens que s'observa és que els canvis de frontera —constantment hi ha canvis de frontera— cada cop comporten menys situacions de violència com es pot observar el gràfic:

La conclusió és que l'Estat amb la globalització a part de reaccionar amb més despesa també reacciona modificant la seva forma geogràfica.

Enllaç a Youtube:

<https://www.youtube.com/watch?v=aBqXyDVrh1Y>

Ref. J. P.

L'ECONOMIA CATALANA: UNA VISIÓ PLURISECULAR

ALBERT CARRERAS, membre de la Societat Catalana
d'Economia (SCE)

10 de desembre de 2019

Organitzat per la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, Albert Carreras de Odriozola, membre de la nostra Societat, pronunciarà el discurs de recepció com a membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, sobre «L'economia catalana: una visió plurisecular».

La resposta correspongué al professor Andreu Mas-Colell, membre emèrit de l'Institut d'Estudis Catalans, i delegat de l'IEC en la nostra Societat.

La conferència ha estat editada per l'IEC i és accessible a través de l'enllaç següent:

Enllaç a Youtube:

<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000280/00000095.pdf>

BANERJEE, DUFLO I KREMER: PREMI NOBEL PER LA LLUITA CONTRA LA POBRESA AMB RIGOR CIENTÍFIC²

MÒNICA MARTÍNEZ-BRAVO, professora d'economia del Centre
d'Estudis Monetaris i Financers (CEMFI)

27 de gener de 2020

La ponent va aportar un article sobre la conferència que està reproduït a l'apartat següent de la memòria que s'ha digitalitzat:

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=FZeJJlZU0IU&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=30&t=42s

---

² Dins del cicle dedicat cada any als guardonats amb l'anomenat Premi Nobel d'Economia.

FRANCESC MORAGAS I BARRET (1868-1935).

Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social

PERE PUIG I BASTARD, membre i expresident de la Societat
Catalana d'Economia (SCE)

17 de febrer de 2020

A l'acte hi assisteixen representants de la Fundació Bancària Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (Obra Social «la Caixa»), i de les següents entitats fundadores: Ateneu Barcelonès, Foment del Treball Nacional, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, i Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País.

La Societat Catalana d'Economia ha editat els textos en el llibre *Grans Economistes Catalans. Volum 2: Moragas, Cambó, Estapé i Muns*.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=jQgLAOSV7RQ&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=25

LA CRÍTICA DE L'ECONOMIA POLÍTICA EN FICHTE I HEGEL

SALVI TURRÓ I TOMÀS, com a discurs de recepció
com a membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC)

2 de març de 2020

Salvi Turró, a partir de la seva lectura detallada de Hegel i Fichte incorpora interpretacions no convencionals. Discuteix la visió nacional conservadora habitual sobre aquests autors. Rastreja el liberalisme de Hegel i el socialisme de Fichte, tant en els textos mateixos com en autors posteriors per ells influïts, especialment en el cas de Fichte.

Salvi Turró defensa una visió de Hegel que no acaba en la textualitat de la filosofia del dret. Cal considerar els apunts de classe on tracta de les conseqüències de l'estat de necessitat i les condicions de la plebs, més enllà del caràcter natural de la propietat privada.

Fichte va més enllà i justifica que l'Estat comercial tancat esdevingui planificador. Fichte, a més, avança en la proposta d'un valor en relació amb el temps de treball esmerçat. Turró ens proposa guiar-nos més aviat en la tradició de l'idealisme alemany, més que no pas en Heidegger o Nietzsche.

HISTÒRIA DEL PENSAMENT ECONÒMIC

JOSEP MARIA VEGARA, membre de la Societat Catalana
d'Economia (SCE) i professor emèrit
de la Universitat Pompeu Fabra (UPF)

9 de març de 2020

Presentació del llibre *Història del pensament econòmic*, a càrrec de Josep Maria Vegara i Carrió. L'obra és un extens tractat sobre la Història del Pensament Econòmic a través dels seus autors més representatius. L'exposició és cronològica, des dels primers economistes de segle XVIII, els mercantilistes i els fisiòcrates, fins als nous clàssics actuals, passant per un ampli elenc d'autors que representen les diferents idees econòmiques que s'han succeït al llarg dels tres últims segles.

Cada capítol està destinat a un o diversos autors representatius del pensament econòmic de l'època, des dels més antics fins als més actuals. L'obra finalitza amb uns apunts en els quals es ressalta l'impacte que ha tingut la recent crisi financera en el pensament econòmic.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=iS_h3MC7qG0&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=24&t=1279s

DEMÀ SERÀ UN ALTRE DIA. UNA VIDA FENT ECONOMIA ECOLÒGICA I ECOLOGIA POLÍTICA

JOAN MARTÍNEZ ALIER, membre de la Societat Catalana
d'Economia (SCE) i catedràtic emèrit de la Universitat
Autònoma de Barcelona (UAB)

11 de maig de 2020

Presentació del llibre *Demà serà un altre dia. Una vida fent economia ecològica i ecologia política* de Joan Martínez Alier, soci de la Societat Catalana d'Economia. Catedràtic emèrit d'història i institucions econòmiques, investigador de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona (ICTA-UAB) i director del projecte EnvJustice 2016-21 (ERC Advanced Grant).

El llibre recorre la trajectòria vital i professional de Joan Martínez Alier, de les lluites universitàries dels anys 1959 a Barcelona a les reivindicacions antinuclears i ambientals del seu Ebre al Perú, Estats Units o l'Índia actual. De l'ecologisme de combat a la construcció teòrica de l'economia ecològica i l'ecologia política, disciplines a les quals Joan Martínez Alier ha contribuït a dotar de solidesa científica.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=LLWoYkRN3zY&list=PLJPNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=17&t=2863s

FINANCERITZACIÓ DE L'ECONOMIA GLOBAL

SERGI CUTILLAS, economista i fundador d'Ekona

19 de maig de 2020

Conferència que fa una introducció a conceptes bàsics d'economia des d'una perspectiva d'economia política marxista.

En especial, es presenten breus pinzellades a les teories de la circulació del capital i del valor treball.

També es fa una explicació del que és el diner i de les diferents tipologies de diner que existeixen, donant pas a explicar posteriorment els sistemes financers.

Posteriorment, s'exposen les diferents teories de la financerització, donant pas a la part empírica de com aquest fenomen històric s'ha desenvolupat als EE.UU i a la UE.

EN MEMÒRIA DE JACINT ROS HOMBRABELLA

DIVERSOS PONENTS

21 de maig 2020

La Societat Catalana d'Economia juntament amb el Col·legi d'Economistes organitzà un acte en la memòria d'en Jacint Ros Hombravella que va traspasar el passat 1 de maig de 2020. El programa és el següent:

Obriren l'acte el Sr. Valentí Pich, president del Consejo General de Economistas, el Sr. Eduard Arruga, president de la Societat Catalana d'Economia i el Sr. Anton Gasol, degà del Col·legi d'Economistes de Catalunya.

Va haver-hi tres intervencions:

- «Jacint Ros, economista». Sr. Antoni Montserrat, economista, amic i deixeble.
- «Jacint Ros i el Col·legi d'Economistes». Sr. Francesc Raventós, exdegà del Col·legi d'Economistes de Catalunya.
- «El mestratge d'en Jacint Ros en la formació d'economistes». Sr. Jordi Bacaria, catedràtic d'Economia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Finalment, una representació dels seus amics ens dirigiran unes paraules en record d'en Jacint Ros: Sr. Joan Clavera, Sr. Xavier Farriols, Sr. Joan Colom i Sr. Emèrit Bono.

Article Antoni Montserrat:

https://www.youtube.com/watch?v=X_hGGTusPrU&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=20&t=34s

INDEPENDÈNCIA POLÍTICA I LA QÜESTIÓ MONETÀRIA

XAVIER CUADRAS-MORATÓ, director de l'Institut d'Estadística de Catalunya i professor de la Universitat Pompeu Fabra (UPF)

25 de maig de 2020

Acte de presentació del llibre *Independència política i la qüestió monetària: una comparació dels casos del Quebec, Escòcia i Catalunya* (col·lecció Institut d'Estudis de l'Autogovern, 9) a càrrec del seu autor, el soci de la SCE Xavier Cuadras-Morató, director de l'Institut d'Estadística de Catalunya i professor titular (en excedència) del Departament d'Economia i Empresa de la Universitat Pompeu Fabra.

L'obra presenta una anàlisi sistemàtica de la qüestió de la moneda i la política monetària en un país de nova creació després d'un hipotètic procés d'independència i se centra en l'estudi de tres casos: el Quebec, Escòcia i Catalunya. L'estudi té un enfocament comparatiu i està basat en arguments que provenen de la teoria macroeconòmica moderna i de l'examen de casos històrics.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=HeNdE0R15Z4&list=PLJPNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=19&t=41s

LA MOBILITAT FERROVIÀRIA EN UN NOU MODEL DE CIUTAT METROPOLITANA

SANTIAGO MONTERO, CARMEN RIBAS, MÀRIUS RUBIRALTA I
ROGER HOYOS

21 de juliol de 2020

L'acte consistí en un debat sobre la nova metròpoli post-COVID-19, l'emergència climàtica, les densitats urbanes, el model policèntric, el teletreball, l'economia del coneixement, la indústria 4.0 i la formació com a reptes als quals la mobilitat, especialment la ferroviària (tren, tramvia i metro) ha d'ajudar a donar resposta. El debat es concretà sobre el territori del Besòs amb la participació de:

- Santiago Montero i Homs, enginyer industrial exassessor de la presidència de la Cambra de Comerç i bon coneixedor de les infraestructures de transport i les seves interaccions amb l'economia i la societat; autor de llibre *Ferrocarril. El medio de transporte del siglo XXI*.
- Carme Ribas Seix, arquitecta que ha centrat el seu treball en l'àmbit públic i ha realitzat projectes destinats a l'habitatge públic, als edificis d'equipaments o a les intervencions en l'espai públic i en el planejament urbà. Gerent del Consorci del Besòs, l'entitat que assumeix les competències urbanístiques dels ajuntaments de Sant Adrià, Santa Coloma, Badalona i Montcada
- Màrius Rubiralta i Alcañiz, doctor en ciències químiques, exrector de la Universitat de Barcelona i exsecretari d'Estat d'Universitats; president del Consell Consultiu del Pacte Nacional per a la Societat del Coneixement. Lidera un projecte per a les Tres Xemeneies anomenat Hub Internacional de Coneixement per al desenvolupament Sostenible i de la Pau, complementari amb els projectes estratègics i de coneixement de l'Eix Besòs.

- Roger Hoyos García, enginyer elèctric membre de la Societat Catalana de Tecnologia, ha estat professor i director de l'Institut Vázquez Montalbán; president de la Plataforma per la Conservació de les Tres Xemeneies de Sant Adrià.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=8ahmxt925KA&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=16

CURS 2020-2021

Diccionari d'Economistes Catalans, 21 de setembre de 2020.

«El Banc de Barcelona 1874-1920: Decadència i fallida» per Carles Sudrià i Triay i Iolanda Blasco Martel, 23 de novembre de 2020.

«Aportacions a la teoria de les subhastes» per Xavier Vives Torrents, 21 de desembre 2020.

«Aportacions sraffianes al problema marxista de la transformació» per Vicenç Meléndez, 19 de gener de 2021.

«Presentació de l'estudi sobre l'impacte de la COVID-19 sobre la desigualtat» per Oriol Aspachs, 3 de febrer de 2021.

«Next Generation, una oportunitat històrica» per Miquel Puig Raposo, 9 de març de 2021.

Acte homenatge d'Ignasi Farreres i Bochaca, 22 de març de 2021.

«Idees per a la transició ferroviària a Catalunya» per Santiago Montero Homs i Carles Viader Soler, 26 d'abril de 2021.

«Les aportacions de la SCE a la recerca en ciència econòmica i economia catalana» per Antoni Montserrat Solé, 10 de maig de 2021.

«L'economia no és circular; és entròpica. 50 anys de la publicació de Nicholas Georgescu-Roegen 'The entropy law and the economic process'» per Joan Martínez-Alier, 8 de juny de 2021.

«La teoria monetària de Marx. Una valoració des del Marxisme i el Postkeynesianisme», per Josep Lluís Notivoli i Agustí Colom, 16 de juny de 2021.

DICCIONARI D'ECONOMISTES CATALANS

EDUARD ARRUGA, president de la Societat
Catalana d'Economia (SCE)

21 de setembre de 2020

El 21 de setembre de 2020 es va presentar a l'Institut d'Estudis Catalans el *Diccionari d'Economistes Catalans*, editat per la Societat Catalana d'Economia (SCE), que recull la ressenya de 310 autors, no solament economistes en sentit estricte, sinó també professionals d'altres disciplines, com ara clergues, advocats, enginyers, empresaris, geògrafs, periodistes, sociòlegs... que han tractat o escrit d'economia o d'economia catalana.

El consell de redacció estava format per Eduard Arruga, president de la SCE i director de l'edició, Francesc Roca, Francesc Artal, Antoni Montserrat i Pere Puig. A més hi han col·laborat altres 17 autors.

El *Diccionari*, a part de ser un document de referència per a l'anàlisi de l'evolució del pensament econòmic català, al contemplar professionals d'àmbits molt diversos, està ple de curiositats i pot ser atractiu a un públic més ampli que l'acadèmic.

El llibre té 638 pàgines i a cada autor se li dediquen aproximadament dues pàgines, amb un format que inclou una imatge, una cita inicial, que normalment correspon a un paràgraf escrit per l'autor en el que es resumeix part del seu pensament, una descripció de la seva vida i obra, la bibliografia de l'autor i la bibliografia d'altres autors sobre l'autor ressenyat.

Els autors ressenyats són història i, per tant, cap es viu.

EL BANC DE BARCELONA 1874-1920: DECADÈNCIA I FALLIDA

CARLES SUDRIÀ I TRIAY i IOLANDA BLASCO MARTEL, ambdós
professors de la Universitat de Barcelona (UB)

23 de novembre de 2020

S'estudia l'època en que el Banc de Barcelona va desenvolupar la seva activitat com a banc comercial. S'analitzen les causes de la decadència i s'aporten evidències sobre el procés que el va portar a la fallida.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=Ts1qs9wXV9Y&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=15

APORTACIONS A LA TEORIA DE LES SUBHASTES³

XAVIER VIVES TORRENTS, catedràtic de l'IESE Business School i
membre de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC)

21 de desembre 2020

Enguany el premi ha estat atorgat a Paul Milgrom i Robert Wilson, dos professors de la Universitat de Stanford per la seva aportació a la teoria de subhasta, una branca aplicada de la teoria de jocs que s'ocupa de com les persones actuen en mercats de subhastes i n'investiga les propietats.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=M5OsD2RL-WU&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=14&t=8s

---

³ En motiu de la concessió del Premi Nobel d'Economia.

APORTACIONS SRAFFIANES AL PROBLEMA MARXIÀ DE LA TRANSFORMACIÓ

VICENÇ MELÉNDEZ, de la Universitat de Munic (LMU)

19 de gener de 2021

Vicenç Meléndez ha fet una descripció succinta del problema marxista de la transformació de valors en preus de producció. Ha posat l'èmfasi en les aportacions sraffianes a la transformació utilitzades per a donar suport a l'obra de Karl Marx i fer compatibles ambdues posicions, que es presenten sovint com contraposades.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=YXRwFduGpU0&list=PLJPNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=12

PRESENTACIÓ DE L'ESTUDI SOBRE L'IMPACTE DE LA COVID-19 SOBRE LA DESIGUALTAT

ORIOI ASPACHS, director d'Estudis de CaixaBank Research

3 de febrer de 2021

Es tracta d'un projecte pioner d'àmbit mundial per a seguir, en temps real, l'evolució de la desigualtat i l'estat del benestar. Té la voluntat de ser una eina econòmica útil que ajudi a valorar l'efecte dels sistemes de protecció de l'Estat. S'intenta copsar com evoluciona la desigualtat abans i després de les transferències públiques per tal d'avaluar-ne l'eficàcia. La mostra engloba tres milions de persones.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=eB6x0mUXpWk&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=13

NEXT GENERATION, UNA OPORTUNITAT HISTÒRICA

MIQUEL PUIG I RAPOSO, coordinador del Comitè Assessor de la Generalitat pels Fons Next Generation (CONEXT)

9 de març de 2021

El Dr. Miquel Puig Raposo va explicar a la Societat Catalana d'Economia els fons Next Generation. La presentació va comptar amb més de 50 assistents, que van seguir la conferència de manera virtual.

Puig va explicar que aquests fons són excepcionals per tres motius:

Pel volum. A España li toquen 140 mil milions d'euros, una mica més de la meitat 73 mil són un donatiu que la Unió Europea li fa a España i la resta és un préstec. L'estat té 6 anys per acceptar els fons i l'executiu de moment sol·licitarà el donatiu. Per entendre la magnitud d'aquests fons, val la pena destacar que en proporció al seu PIB, i considerant només la part del donatiu, seria com si rebés 3 plans Marshall.

La UE s'endeuta per fer un donatiu. És la primera vegada que la Unió Europea s'endeuta per fer política, i ho fa per valor de 750 mil milions d'euros, que haurà de tornar fins al 2058. Per tant, Europa té un gran incentiu per a que s'utilitzin bé aquests diners, ja que a partir del 2028 els haurà de començar a tornar. Per aquest motiu els donatius no estan exempts de condicions. Fins al 30 d'abril els països poden enviar el seu programa que ha de ser aprovat per la Unió Europea. Espanya ha enviat un esborrany, «España puede», però encara no el definitiu.

És la primera vegada que la Unió Europea es proposa fer política industrial de manera seriosa. Europa ha fet molta política agrícola, de reequilibrament territorial i de recerca, però industrial molt poca, perquè entra en col·lisió amb la defensa de la competència. La COVID ha donat l'oportunitat, però poder ha estat l'excusa per poder fer política industrial, i que d'aquesta manera Europa

pugui competir amb USA i Xina, per fer polítiques innovadores. L'ús dels fons serà bàsicament per a la digitalització i la transició ecològica.

La preocupació que té el govern espanyol és que s'acabi la legislatura i que se'l pugui acusar de no haver aprofitat aquests fons. Actualment, la preocupació més gran que té el govern espanyol és l'execució dels fons. El perill és que s'acabi la legislatura i que se'l pugui acusar de no haver aprofitat aquests fons. Espanya habitualment sempre executa una proporció molt baixa dels recursos europeus i es va lent perquè té un sistema garantista. A més el calendari és exigent, ja que al 2023 els fons han d'estar consignats a algú, i el 31 d'agost de 2026 han d'estar justificats.

Per aquest motiu, el 50% l'administraran les comunitats autònomes i ens locals, entre d'altres per treure's pressió, ja que l'administració central de l'estat no pot gestionar els fons en 3 anys perquè no té capacitat. Amb el 50% dels diners que gestionarà l'estat farà 3 coses:

Els PERTES (Proyectos Estratégicos para la Recuperación y Transformación Económica). Es tracta de projectes privats que necessiten suport públic, que són molt importants, innovadors, i que arrossegueu l'economia. El ministeri d'indústria ha rebut a hores d'ara 775 projectes, i sembla que ho agruparà en 10 macroprojectes per sectors. De moment només s'ha dit que l'electrificació de SEAT i la fabricació de bateries formarà part del primer PERTE. Això és una molt bona notícia per Catalunya, ja que representa el manteniment de la indústria actual. El cotxe elèctric és més fàcil de fabricar que un cotxe de combustió, de tal manera que no seran necessàries tantes fàbriques. Per aquest motiu, el fet de que s'instal·li aquí aquest tipus d'indústria és molt positiu per dinamitzar aquest sector.

Donar suport a projectes interessants però sense tanta envergadura. Es farà a través de CDETI, ENISA, ImpulsaPyme, etc., que disposaran de més diners, fent el mateix de i de la mateixa manera.

Obra o acció de la pròpia administració. Aquest serà el gran gruix de la despesa estatal. S'invertiran diners a ADIF o ensenyament, oferint formació infantil gratuïta, per exemple. Aquesta despesa pública que es traduirà en contractació de personal i licitacions d'obres. Als pressuposts de l'Estat està dissenyat el primer any, però encara és molt inconcret.

El 50% dels recursos, que administraran les comunitats autònomes i ens locals, encara no estan definits. El govern espanyol ha dit que hauran de dedicar-los a allò del que tenen competències, però sense gaire més detall. Per tant, ara estem en un moment de preparació. És el moment de que el govern pensi en el que l'interessa fer, i després ja es veurà com es farà i si es podrà fer, però és important tenir clar què necessita el país.

Per posar tres exemples de línies problemes on caldria posar l'accent:

- El sector de l'automòbil. Que el món científicotecnològic (universitats, i centres tecnològics) es prepari per al vehicle autònom.
- Els purins del sector porcí. El 60% de la indústria agroalimentària depèn del porc, però té molt impacte ambiental en els aqüífers.
- Escassetat d'aigua al litoral català (sobre tot a les àrees de BCN i Tarragona), tornaran a venir èpoques de sequeres i s'aguditzaran amb el canvi climàtic. S'ha de resoldre en base a la reutilització de l'aigua de les depuradores.

Aquests són alguns dels problemes que s'han de resoldre i després s'ha de conquerir el futur. Per exemple el Barcelona Super Computing Center vol liderar el chip europeu d'altres prestacions. A Europa no es dissenyen (ni fabriquen) xips d'aquestes característiques. La Unió Europea vol que aquests xips es dissenyin aquí, ja que significaria l'autonomia tecnològica respecte altres països.

Faltaran projectes, no faltaran diners.

Sembla lògic pensar que les empreses grans puguin presentar bons projectes i que puguin optar a aquest fons. Val la pena dir que faltaran projectes, no faltaran diners. Tothom que tingui un projecte viable, que no es desanimi pensant que això ja està repartit i que no hi haurà recursos. Evidentment, els projectes han de tenir un sentit: que siguin transformadors, projectes ben liderats, que tinguin algú que se n'ocupi de la seva execució i que posi molts diners. No es tracta de tenir idees sinó projectes. Ara és el moment que els empresaris proposin projectes. Passarà un tren excepcional i un cop ja hagi passat és probable que faci molt de fred perquè els diners s'hauran de tornar. Ara es el moment si volem col·laborar per transformar la nostra economia.

ACTE EN HOMENATGE D'IGNASI FARRERES I BOCHACA

DIVERSOS PONENTS

22 de març de 2021

Dilluns 22 de març de 2021 es celebrà un acte en memòria del Sr. Ignasi Farreres, membre tant de la Societat Catalana d'Economia, com del Col·legi d'Economistes, del qual era col·legiat de mèrit, i del Centre d'Estudis Econòmics i Socials, que ell va fundar, animar i presidir.

Farrerres va néixer a la Pobla de Segur l'1 d'agost de 1939 i va dedicar la seva vida a l'economia i la política, essent membre d'Unió Democràtica de Catalunya. Llicenciat en ciències econòmiques i màster en direcció i administració d'empreses per ESADE, va desenvolupar la seva carrera professional a La Caixa, on va arribar a ser president de l'Associació de Personal i Gerent de Personal. Fou conseller de Treball de la Generalitat de Catalunya dels governs de Jordi Pujol durant tres legislatures consecutives, de 1988 a 1999.

El format de l'acte fou un recorregut per la seva vida i la seva activitat a través del testimoni de companys i familiars:

- Els orígens: Sra. Conxita Ginestà i Nus.
- Àmbit professional: Sr. Isidre Fainé i Casas, Sr. Anton Gasol i Magriñà i Sr. Joan Maria Solà i Franquesa.
- Àmbit econòmic i de govern: Sr. Josep Maria Àlvarez i Suárez, Sr. Joan Coscubiela i Conesa, Sr. Josep González i Sala, Sr. Alfredo Pastor i Bodmer, Sr. Josep Sánchez i Llibre.
- Àmbit polític: Sr. Josep Antoni Duran i Lleida, Sr. Jordi Casas i Bedos, Sr. Antoni Castells i Oliveres, Sr. Jordi Pujol i Soley.

- Àmbit social i religió: Sr. Armand Puig i Tàrrach, Sra. Maria José Pujol i Rojo.
- Àmbit familiar: Sr. Victor Farreres i Milanini.
- Tancà l'acte el Sr. Lluís Alegre i Selga, president Centre d'Estudis Econòmics i Socials.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=59X8eYbG19o&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=10

IDEES PER A LA TRANSICIÓ FERROVIÀRIA A CATALUNYA

SANTIAGO MONTERO HOMS, enginyer industrial
CARLES VIADER SOLER, enginyer de camins

26 d'abril de 2021

Al llarg de la conferència es va poder escoltar les opinions dels ponents sobre la problemàtica relacionada amb el ferrocarril a la península Ibèrica i algunes idees per millorar la situació. El ferrocarril és encara una assignatura pendent. És necessari que s'integri a Europa, però no és fàcil. En concret, s'enfronta a quatre tipologies de problemes: ferroviaris, de mobilitat, de definició del territori i demogràfics.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=1uKuI5ftplw&list=PLJPNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=7

LES APORTACIONS DE LA SCE A LA RECERCA EN CIÈNCIA ECONÒMICA I ECONOMIA CATALANA

ANTONI MONTSERRAT SOLÉ, professor de la Universitat
Autònoma de Barcelona (UAB) i membre de la Societat
Catalana d'Economia (SCE)

10 de maig de 2021

La intervenció se centra en els precedents de les diverses formes d'associació i formació dels economistes i, en concret, en els economistes principals que, des de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), han estat membres de l'IEC i han impulsat i creat la Societat Catalana d'Economia.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=smvBRgwl7Q4&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=6&t=20s

L'ECONOMIA NO ÉS CIRCULAR; ÉS ENTRÒPICA.

50 anys de la publicació de Nicholas Georgescu-Roegen *The entropy law and the economic process*

JOAN MARTÍNEZ-ALIER, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA)

8 de juny de 2021

El grau de circularitat de l'economia mundial és molt baix. De les 100 Gt de materials (inclosos els materials energètics) que entren cada any a l'economia, només són reciclats al voltant de 8 Gt (Haas *et al.*, 2015, 2020). Aquesta esclatxa o buit metabòlic (*metabolic gap*, *metabolic rift*, *circularity gap*) implica la recerca de nous materials i fonts d'energia a les fronteres d'extracció. Això dona lloc a conflictes sobre l'extracció, el transport i la crema de carbó, petroli i gas, així com sobre l'excessiva producció de diòxid de carboni.

L'economia industrial va continuar creixent fins al 2020. L'energia de la fotosíntesi del passat llunyà, els combustibles fòssils, es crema i es dissipa. Fins i tot sense creixement econòmic, l'economia industrial necessitaria nous subministraments d'energia i materials extrets de les «fronteres de les matèries primeres», produint també més residus (incloent-hi quantitats excessives de gasos d'efecte hivernacle). Per tant, contínuament estan sorgint nous conflictes ecològics distributius. Els registrem al EJAtlas, atlas de justícia ambiental (ejatlas.org).

El concepte d'«economia circular» implica que els recursos materials es poden obtenir cada vegada més de l'interior de l'economia, reduint l'impacte ambiental mitjançant l'augment de la reutilització i el reciclatge de materials. No obstant això, l'anàlisi biofísica i metabòlica quantitativa (Fischer-Kowalski i Haberl, 2015) revela que per a l'economia de la UE-27 el 2019 només al voltant del

12% de les entrades de materials eren materials reciclats (Strand *et al.* 2021). Hi ha una gran «bretxa de circularitat». L'economia industrial no és circular, és entròpica (Giampietro i Funtowicz, 2020), per la qual cosa requereix nous subministraments d'energia i materials extrets de les antigues i noves «fronteres de mercaderies» i produeix residus contaminants.

Georgescu-Roegen el 1975 ja coneixia els estudis sobre «contaminació tèrmica del planeta». Va escriure: «The continuous accumulation of carbon dioxide in the atmosphere has a greenhouse effect which should aggravate the heating of the globe» («Energy and economic myths», Southern Economic Journal, fn. 25). Al sistema termodinàmic de la Terra entra l'energia solar (encara n'hi ha per als propers 4.500 milions d'anys), que produeix la fotosíntesi i tota la vida, com ho havia explicat Schrödinger (1944) i altres. Ara bé, l'economia industrial funcionava no pas solament amb energia solar actual sinó amb fotosíntesi del passat, carbó, petroli, i gas. Era una economia entròpica. Exhaureix els combustibles fòssils, espatlla a més els «fons» permanents com els boscos tropicals, la fertilitat del sòl, els bancs de peixos... i produeix contaminació.

La microeconomia introductòria s'ensenya sovint en termes del que Georgescu-Roegen irònicament va anomenar «els cavallets» entre consumidors i productors, un esquema circular en el qual els productors posen béns i serveis al mercat a preus que són pagats pels consumidors. Mentrestant, els consumidors (com a proveïdors de mà d'obra, terra o altres inputs o «factors de producció») obtenen diners dels productors en forma de salaris, lloguers, etc. i compren, com a consumidors, els productes o serveis que s'han produït. Cal energia per fer funcionar els «cavallets» o *merry-go-round* (energia que es dissipa). El carbó i el petroli no es produeixen realment (al contrari del que diuen els llibres de text d'economia), simplement s'extreuen, i la seva energia es dissipa per la crema, donant lloc a quantitats excessives de diòxid de carboni. Això es deixa de banda en la introducció a la teoria econòmica o potser s'introdueix molt més tard, en l'anàlisi de l'«assignació intergeneracional de recursos exhauribles» i en el tractament d'externalitats que cal «internalitzar en el sistema de preus».

Com a economistes ecològics crítics amb el corrent principal econòmic des dels anys 1970 i 80, pensàvem que lentament el públic ens donaria la raó, encara que no els economistes professionals. El retrat dels «cavallets o tiovivo»

de l'economia era erroni. L'economia està immersa en realitats físiques. Per a la nostra sorpresa, la novetat recent és que, des de l'ecologia industrial i no només des de l'economia, també es predica una visió circular de l'economia. Aquí es té en compte l'energia produïda geològicament i els materials que entren a l'economia, i els residus estan molt presents, però se suposa que el canvi tècnic pot tancar el cercle. Els residus es converteixen en inputs. L'energia (dissipada, és clar, a causa de la Segona Llei de la Termodinàmica) no és cap problema perquè vindrà de l'energia solar actual (no dels combustibles fòssils, que són estocs exhauribles de fotosíntesi passada). Se suposa que la cadena de subministrament circular ha de governar físicament l'economia. No obstant això, sabem que el grau real de circularitat de l'economia industrial és molt baix, i és probable que disminueix a mesura que les economies encara basades en biomassa completin la seva transició cap a una economia industrial basada en combustibles fòssils a l'Índia i Àfrica (Roy i Schaffartzik, 2021).

La realitat està molt lluny de l'economia circular. Hi ha un gran forat entre l'entrada de material «fresc» i l'entrada de material reciclat a l'economia. A tot el món, el primer és d'uns 92 Gt a l'any i el segon al voltant de 8 Gt. (Un Gt és mil milions de tones). Georgescu-Roegen a La llei de l'entropia i el procés econòmic (1971) i altres autors anteriors i posteriors (vegeu Martínez-Alier 1987 sobre la història de l'economia ecològica) van insistir en el fet que l'economia industrial no és circular; és entròpica. Això explica el creixement dels conflictes ambientals en les fronteres de l'extracció de materials i evacuació de residus perquè l'energia es dissipa i només es recicla una petita quantitat de materials. Aquesta és la lliçó número u d'un curs d'economia ecològica i ecologia política.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=fkh2TSs3848&list=PLJPNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=5&t=4668s

Ref. L.S.

LA TEORIA MONETÀRIA DE MARX. UNA VALORACIÓ DES DEL MARXISME I EL POSTKEYNESIANISME

JOSEP LLUÍS NOTIVOLI, economista
AGUSTÍ COLOM, professor de teoria
econòmica de la Universitat de Barcelona (UB)

16 de juny de 2021

La conferència s'inscriu en les activitats del grup de treball de la Societat Catalana d'Economia sobre economia marxista, si bé es va obrir a tots els nostres socis de la SCE.

Al llarg de la conferència, els ponents han destacat que la TMM permet superar un límit fals, que és el límit del dèficit. Els límits reals de l'economia són els de la infraestructura, el temps i l'ecològic, que són els que s'han de tenir en compte. Per tant, la TMM ha de permetre superar aquests límits falsos i aplicar els límits de manera adequada.

S'ha destacat també que la inflació no és un fenomen estrictament monetari. Els inicis de la inflació provenen perquè l'oferta no pot cobrir la demanda, ja sigui per un límit de l'economia, o per un succés, com pot ser una crisi o una guerra. Tanmateix, si l'estat continua injectant diners, es poden produir escenaris d'hiperinflació. La hiperinflació és alimentada per l'emissió de diners, però el seu origen no és estrictament monetari. Si continua és perquè l'anem alimentant. La TMM ha de servir perquè no es produeixin episodis d'aquest tipus.

S'ha assenyalat que actualment no estem en una situació de risc, sinó d'incertesa, i que davant de la incertesa ha d'haver una resposta, que ha de ser la manera que analitzem la política dels Next Generation i les polítiques d'EUA.

De fet, el paper del sector públic a l'hora de dirigir l'economia també és crucial, un cop superada la visió keynesiana de l'estat com a dinamitzador de l'economia en un moment de recessió. Tal com assenjala Mazzucato, l'estat ha estat clau en

molts descobriments i en la recerca feta en els darrers anys, i bon exemple d'això ha estat la vacuna contra la COVID-19. Gràcies al suport dels estats i la injecció de diners es té a avui dia una vacuna en un temps rècord, quan el sector privat triga habitualment uns 10 anys en aconseguir-ho. En aquest sentit, l'Estat podria tenir un paper clau en l'eliminació de l'atur, a través d'un sistema automàtic de recol·locació amb un salari mínim.

Enllaç a Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=5_fzeDIIWCA&list=PLJPVNzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=4&t=9s

CONFERÈNCIES

Curs 2019-2020

Curs 2020-2021

CURS 2019-2020 / 2020-2021

«El bosc privat: temps financer i temps forestal (revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal), per Joaquim Perramon Ayza, 16 d'octubre de 2019.

«L'economia catalana: una visió plurisecular», per Albert Carreras de Odriozola, 10 de desembre de 2019.

«Banerjee, Duflo i Kremer: Premi Nobel per la lluita contra la pobresa amb rigor científic», per Mònica Martínez-Bravo, 27 de gener de 2020.

«Francesc Moragas i Barret (1868-1935). Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social», per Pere Puig i Bastard, 17 de febrer de 2020.

«En memòria de Jacint Ros Hombravella», 21 de maig de 2020.

«La mobilitat ferroviària en un nou model de ciutat metropolitana. El cas del Besòs», per Santiago Montero, Carme Ribas, Màrius Rubiralta i Roger Hoyos, 21 de juliol de 2020.

«Les aportacions de la SCE a la recerca en ciència econòmica i economia catalana» per Antoni Montserrat Solé, 10 de maig de 2021.

EL BOSC PRIVAT: TEMPS FINANCER I TEMPS FORESTAL

**(revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de
l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal)¹**

JOAQUIM PERRAMON AYZA, membre de la Societat Catalana
d'Economia (SCE) i del Grup d'Investigació IAFI-UB

16 d'octubre de 2019

A la Maria Ayza

Plantejament

El treball que segueix consisteix en aplicar la metodologia desenvolupada per el professor Alfonso M. Rodríguez² —en direm model (C,T)— a l'anàlisi econòmica i financera de la gestió forestal. La metodologia convencional basada en el càlcul de la taxa interna de retorn (TIR) presenta deficiències i limitacions. Com es posa de manifest en el document «Les polítiques forestals del bosc privat a Catalunya», elaborat per Ignasi Castelló³ i que és la ponència base del Fòrum Forestal de l'any 2019 que organitza l'ICEA⁴, per a la majoria de propietaris, els boscos funcionen «com una guardiola que es va omplint gratuïtament i de la que es pot disposar de tant en tant».

Les operacions financeres associades a aquesta «guardiola» es caracteritzen pel fet que primer s'obté un ingrés i amb posterioritat s'han de fer unes despeses, la

---

¹ En col·laboració amb la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA).

² Catedràtic d'Universitat, Acadèmic de Número de la Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras del Instituto de España i membre de Grup d'Investigació IAFI.

³ Joan Ignasi CASTELLÓ VIDAL, enginyer de monts, és un dels coordinadors del Fòrum Forestal.

⁴ Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA).

qual cosa tècnicament s'anomena operació financera degenerada⁵. En aquestes operacions financeres degenerades, atípiques en finances però no pas en gestió forestal, l'aplicació de la taxa interna de rendibilitat no és possible.

Amb el model (C,T) disposarem d'una eina matemàtica que permetrà analitzar qualsevol operació forestal, ja sigui les que es presentin com un projecte en el qual es realitzen unes inversions que al cap d'un temps aporten uns retorns, com les operacions del tipus «guardiola» en la que s'obtenen uns ingressos, part dels quals al cap d'uns anys s'han d'invertir.

• • •

L'anàlisi matemàtica de les operacions financeres forestals ens ajuda a entendre la presa de decisions del propietari forestal i de retruc quina és la política forestal coherent. És a dir, un cop disposem d'un model financer adequat per a l'anàlisi de les operacions forestals, ens trobem que, a part de la seva aplicació en projectes forestals determinats, la seva consideració pot ajudar a aclarir moltes de les qüestions sobre política forestal, les quals s'exposen en el document «Les polítiques forestals del bosc privat a Catalunya» del Fòrum Forestal.

Així, la segona part del treball estarà orientada a donar els criteris que ha de tenir en consideració la política forestal en coherència amb el comportament econòmic del propietari forestal.

PARAULES CLAU: Matemàtica Financera, Matemàtica de la inversió, presa de decisions, taxa interna de retorn (TIR), inversions degenerades, política forestal, gestió foresta.

• • •

---

⁵ Alfonso RODRÍGUEZ, 2019.

PRIMERA PART. REVISIÓ METODOLÒGICA

Tipologia de propietaris i operacions forestals

Com a referència sobre la tipologia dels propietaris forestals considerem la tesi doctoral de Glòria Domínguez (2009) a la Universitat de Freiburg (Alemanya) titulada *Understanding Forest Owners in a Mediterranean Context Constructing theory through descriptive and interpretational analysis A study case in Catalonia*.

Glòria Domínguez considera que les decisions dels propietaris resulten de la combinació de quatre factors: 1) El compromís moral de tenir cura d'un patrimoni forestal. 2) Una estètica que lliga amb l'arrelament a la regió. 3) La reducció del risc d'incendi forestal i 4) La visió econòmica i capacitat financera del propietari.

Pel que respecta a la visió econòmica del propietari hi distingeix tres concepcions. Primer hi ha la concepció del «bosc-empresa»: hi ha unes inversions, unes despeses, uns ingressos, com a qualsevol activitat productiva, i les decisions es prenen en funció de la rendibilitat del «bosc-empresa».

La segona concepció és el «bosc com a banc» («bosc guardiola»). El propietari té el bosc com un recurs potencial que li pot donar un ingrés en cas de necessitat mitjançant la tala de fusta. En coherència el bosc té un paper secundari a la seva economia particular.

La tercera concepció escapa de la lògica econòmica. El bosc no es considera ni activitat productiva ni reserva financera sinó simplement un actiu que cal mantenir.

Elena Gorriz i Valentino Marini (2017), investigadors del European Forest Institute també han tractat el comportament dels propietaris. Del seu treball es desprèn que els propietaris econòmicament actius solen ser pagesos que viuen en el territori i, en conjunt, els resultats del seu treball és coherent amb el de Glòria Domínguez.

Una altra contribució de la tesi de Domínguez és que posa de manifest la visió dels propietaris forestals: les tres categories de propietaris considerats coincideixen en dir que el «bosc no dóna, no rendeix». Tanmateix, aquesta expressió en realitat amaga dues percepcions diferenciades, la del «bosc-propietari», on «el bosc no dóna» significa que el bosc té un rendiment insuficient, i la del «bosc com a banc», en la que l'expressió significa que no s'assoleixen les rendes històriques.

Dels dos arquetips de propietaris amb motivacions econòmiques se'n deriva una gestió absolutament diferent. Per a veure-ho prenem com a referència un model de gestió del pi blanc, estudiat per el Centre de la Propietat Forestal⁶ sobre el qual, amb el suport de Jordi Jürgens, company de feina i enginyer de monts, vaig fer un model econòmic bàsic. Es un model molt conservador pensat pera ser adequat en la prevenció d'incendis.

Amb aquest model del pi blanc no es pretén que representi exactament a ningú, sinó tan sols que serveixi com una referència per a l'anàlisi.

El model forestal és el següent:

QUADRE I

Alçada m	Volum m3/ha	Edat anys	Tractament	Extracció				Despesa labors			Despesa		Destí fusta		Ingrés fusta (€/m3)		Resultat	
				Volum m3/ha	Fixos €/ha	Restes 1 €/ha	Estassada €/ha	Tractament €/ha	Suma	Trit %	Serra %	Trit 30	Serra 45	Ingrés Suma				
4,5		10	Aclarida piançonada		90	150	550	650	1.440									-1.440
8	105	17	Aclarida mixta	35	90	150	550	900	1.690	100%	0%	1.050	0	1.050			-640	
12	198	30	Aclarida baixa	66	90	150	550	1100	1.890	100%	0%	1.980	0	1.980			90	
15,5	230	44	Aclarida baixa	77	90	150	550	1400	2.190	50%	50%	1.155	1.733	2.888			698	
18,5	234	60	Tallada disseminatòria	141	90	150	550	2150	2.940	40%	60%	1.692	3.807	5.499			2.559	
20	105	70	Tallada final	105	90	150	550	1400	2.190	40%	60%	1.260	2.835	4.095			1.905	
										12.340					15.512		3.172	

A les columnes de l'esquerra estan els paràmetres tècnics i a la dreta els econòmics. Al quadre s'indica que el preu de la fusta triturada és de 30 euros i el de la fusta per a serra de 45. No s'ha considerat la inflació, es presenta, doncs, en termes reals. Tots el valors fan referència a una hectàrea.

Com es veu els ingressos superen les despeses en 3.172 euros per hectàrea. Tanmateix si actualitzem els resultats en un 3%, com es mostra en el quadre següent, els ingressos no cobreixen les despeses i el dèficit seria de 188 euros. És a dir el model del pi blanc no genera ni un 3% de rendiment.

⁶ Veure CERVERA ZARAGOZA, Teresa; PIQUÉ NICOLAU, Míriam (2011).

Resultat	VA
	0,03
-1.440	-1.071,5
-640	-387,2
90	37,1
698	190,0
2.559	434,3
1.905	240,6
3.172	-557

Si no genera un rendiment suficient, és d'esperar que cap empresari capitalista, tal com podria ser un dels arquetips definits per Glòria Domínguez («bosc-empresa»), emprengui un projecte similar.

Imaginem, tanmateix, la situació d'un senyor que hereti una propietat forestal en la qual ja s'hi pugui talar uns arbres per obtenir uns ingressos. De l'ingrés dels arbres s'ha de reservar una part per a tasques de neteja al caps d'uns anys. En aquest cas ens trobem amb una operació on primer obtenim uns ingressos i després s'han de fer unes despeses. Quina rendibilitat hi podem associar? Doncs la metodologia basada en la taxa interna de rendiment (TIR) no és aplicable.

Tot seguit aplicarem el model (C,T) al model de gestió forestal, i a veure que en resulta.

L'aplicació del model (C,T) a la gestió forestal

La referència bibliogràfica del Prof. Alfonso Rodríguez es pot trobar fàcilment a Internet i permet descarregar l'article on es pot veure el desenvolupament essencial del model teòric (C,T).

La principal característica del model és que agafa una sèrie temporal de capitals ($C_1, C_2, \dots, C_t, \dots, C_n$) i, a partir d'un cost d'immobilització del capital, troba una equivalència a aquesta sèrie reduint-la a un sol capital C en un moment determinat T.

Aquesta reducció de capitals de la sèrie ($C_1, C_2, \dots, C_t, \dots, C_n$) es representa per (C,T).

Tornem al model del pi blanc i anem a veure, ja amb un cas pràctic, 0com s'apliquen aquests conceptes. Començarem amb la mateixa seqüència de despeses

i ingressos del quadre 1 que ja hem avançat que resultarà poc atractiu des d'una perspectiva «bosc-empresa».

Tenim una sèrie d'ingressos: els primers 10 anys no passa res, a l'any 10 no hi han ingressos, a l'any 17 tenim 1.050 euros, a l'any 30 en tenim 1.980 euros, etc.. La successió financera no comença a l'any 0 sinó a l'any 10. Fent aquest ajust, la successió d'ingressos és la següent:

Ingrès	0	1.050	1.980	2.888	5.499	4.095
Any	0	7	20	34	50	60

Cada ingrès associat al seu any ho podem representar amb la notació (C_i, t_i) per a cada termini, això és

$(0,0)$, $(1050,10)$, $(1980,17)$, $(2888,30)$, $(5499,44)$ i $(4095,60)$

Doncs bé, financerament, per una determinada taxa de descompte — considerarem un 1,5%— la successió anterior és equivalent a un sol ingrès C' , calculat com la suma aritmètica de tots els ingressos, en un determinat moment que és el termini financer mitjà i representarem per T' .

La suma d'ingressos serà $C' = 15.111,5$ euros i el termini financer mitjà serà $T' = 40,5$ anys.

• • •

El mateix que hem fet per els ingressos ho podem fer per les despeses que han estat necessàries.

La successió de despeses és:

Despesa	1.440	1.690	1.890	2.190	2.940	2.190
Any	0	7	20	34	50	60

La suma de les despeses és de 12.340 euros i el termini financer mitjà és de 29,1 anys. És a dir

$(C, T) = (12.340; 29,1)$

• • •

Ja podem avaluar els outputs obtinguts sintetitzats a $(C', T') = (15.111,5, 40,5)$ amb els inputs necessaris $(C, T) = (12.340; 29,1)$

En el quadre podem veure els indicadors de rendibilitat:

Designacions	Conceptes	Resultats	Formules
ρ	Taxa de descompte (cost immobilització)	1,50%	
	REDUCCIÓ FINANCERA		
	Inputs		
	C_d	12.340	Sumatori despeses
Termini financer d	T_d	29,1	$\ln(C_d/\text{Valor actual } d) / (1+\text{taxa descompte})$
	Outputs		
	C_i	15.511,5	Sumatori ingressos
Termini financer d	T_i	40,5	$\ln(C_i/\text{Valor actual } i) / (1+\text{taxa descompte})$
	C_i/C_d	1,26	
TFM termini financer mitjà	$T_i - T_d$	11,47	
	Taxa Efectiva Θ	22,87%	$\ln(C_i/C_d)$
$\bar{\rho}$	Taxa nominal	1,99%	$\Theta / (T_i - T_d)$
$\hat{\rho}$	Taxa nominal neta	0,49%	$\ln(C_i/\text{Valor actual } i / \text{Valor actual } d) / (T_i - T_d)$
			$\bar{\rho} = \hat{\rho} + \rho$

La rendibilitat és del 1,99%, però s'ha de contemplar en dues parts: la primera una rendibilitat de l'1,5% que representa el cost del diner —si haguéssim tingut el diner en el banc ja ens hagués donat això— i un 0,49% que és el que dona el projecte.

$$\bar{\rho} = \hat{\rho} + \rho \quad \Longrightarrow \quad 1,99\% = 0,49\% + 1,5\%$$

Es a dir tenim:

Inputs: $(C,T)=(12.340;29,1)$

Outputs $(C',T')=(15.512; 40,5)$

$(C',T')-(C,T)=(3,172;11,47)$

$\bar{p}$ 1,99%

Tal com s'ha avançat la rendibilitat és insuficient des d'una perspectiva de bosc-empresa. Tot i que hi ha un rendiment positiu la rendibilitat és molt justa. La causa de l'escassa rendibilitat ve pel fet que el termini del model —70 anys— és molt elevat. El termini financer mitjà de 11,47 anys.

No ho desenvoluparem però si fent una simulació augmentessin els preus un 10% la rendibilitat augmentaria fins a 2,83%, que segueix essent un rendiment baix. Per tant, sense treure importància als preus, volem remarcar que l'element més important de la rendibilitat i el problema principal a resoldre son els terminis llargs de la producció de fusta al bosc.

• • •

A diferència del que pugui passar amb projectes empresarials habituals, el projectes forestals son cíclics; és la natura la que determina el creixement. Això planteja un qüestió financerament interessant que es pot abordar amb el model (C,T) i és preguntar-nos que passaria amb la rendibilitat si per comptes de començar el cicle quan s'ha de fer l'aclarida es comences en les fases successives, que és amb el que es pot trobar un propietari forestal del tipus «bosc-guardiola»?

Doncs ho representem primer a la taula el següent:

Període	Input €	V ₀ Input	Outout €	V ₀ Output	Saldo €
0	1.890	1.890	1.980	1.980	90
7	2.190	1.781	2.888	2.348	698
20	2.940	1.628	5.499	3.045	2.559
34	2.190	802	4.095	1.499	1.905
50	1.690	386	1.050	240	-640
60	1.440	244	0	0	-1.440
	12.340	6.730	15.512	9.111	3.172

I aplicant el model (C,T) obtenim els resultats següents:

Designacions	Conceptes	Resultats	Formules
ρ	Taxa de descompte (cost immobilització)	1,50%	
	REDUCCIÓ FINANCERA		
	Inputs		
	C _d	12.340	Sumatori despeses
Termini financer d	T _d	23,0	$\ln(C_d/\text{Valor actual } d)/(1+\text{taxa descompte})$
	Outputs		
	C _i	15.512	Sumatori ingressos
Termini financer d	T _i	19,6	$\ln(C_i/\text{Valor actual } i)/(1+\text{taxa descompte})$
	C _i /C _d	1,26	
TFM termini financer mitjà	T _i -T _d	-3,39	
	Taxa Efectiva Θ	22,87%	$\ln(C_i/C_d)$
$\bar{\rho}$	Taxa nominal	-6,74%	$\Theta/(T_i-T_d)$
$\hat{\rho}$	Taxa nominal neta	-8,24%	$\ln(C_d/\text{Valor actual } i/\text{Valor actual } d)/(T_i-T_d)$
			$\bar{\rho} = \hat{\rho} + \rho$

En aquests les taxes apareixen en signe negatiu però s'han d'interpretar com a positives, solament es l'efecte de que el termini financer mitjà resulta en negatiu.

Veiem que la rendibilitat millora, assolint el 6,74% però ara el cost d'immobilització juga a favor de manera que la taxa neta encara és més elevada pel 8,24%.

En cas si augmentés l'ingrés en 10% la taxa de rendibilitat bruta seria de 9,55% i la neta de 11,05%, per l'efecte, com hem comentat, que ara el cost financer és a favor.

• • •

Per acabar de veure l'interès del model (C,T) encara farem una altra simulació. Podríem començar el projecte fent inversions, però no les de la primera fase. Correm el cicle però solament una mica:

Input €	V ₀ Input	Outout €	V ₀ Output	Saldo €
1.690	1.690	1.050	1.050	-640
1.890	1.703	1.980	1.784	90
2.190	1.626	2.888	2.144	698
2.940	1.772	5.499	3.315	2.559
2.190	1.040	4.095	1.945	1.905
1.440	589	0	0	-1.440
12.340	8.421	15.512	10.238	3.172

Comencem el cicle, però no la primera que restarà al final. El resultat és sorprenent:

Designacions	Conceptes	Resultats	Formules
ρ	Taxa de descompte (cost immobilització)	1,50%	
	REDUCCIÓ FINANCERA		
	Inputs		
	C_d	12.340	Sumatori despeses
Termini financer d	T_d	25,5	$\ln(C_d/\text{Valor actual } d)/(1+\text{taxa descompte})$
	Outputs		
	C_i	15.512	Sumatori ingressos
Termini financer d	T_i	27,7	$\ln(C_i/\text{Valor actual } i)/(1+\text{taxa descompte})$
	C_i/C_d	1,26	
TFM termini financer mitjà	$T_i - T_d$	2,22	
	Taxa Efectiva Θ	22,87%	$\ln(C_i/C_d)$
$\bar{\rho}$	Taxa nominal	10,29%	$\Theta/(T_i - T_d)$
$\hat{\rho}$	Taxa nominal neta	8,79%	$\ln(C_d/\text{Valor actual } i/\text{Valor actual } d)/(T_i - T_d)$
			$\bar{\rho} = \hat{\rho} + \rho$

La rendibilitat ha augmentat encara més fins 10,29%. Observi's que el termini financer mitjà TFM és de 2,22 anys, positiu, és a dir no es ben bé una operació degenerada.

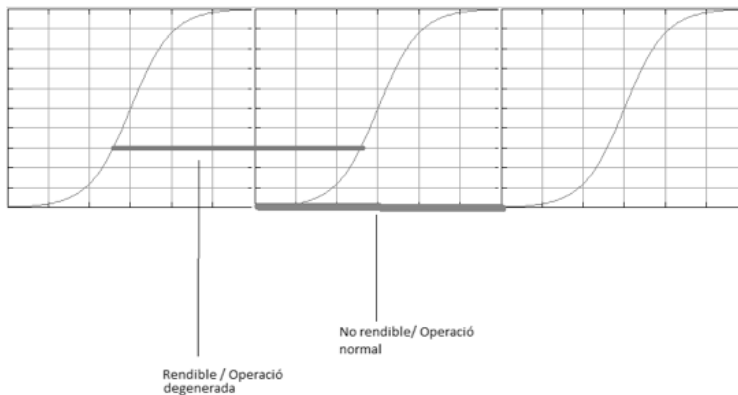
I ara, com en els anteriors casos, anem a veure què passaria si els preus augmentessin un 10%.

Designacions	Conceptes	Resultats	Formules	
a)	ρ	Taxa de descompte (cost immobilització)	1,50%	
		REDUCCIÓ FINANCERA		
		Inputs		
		C_d	12.340	Sumatori despeses
	Termini financer d	T_d	25,5	$LN(C_d/Valor\ actual\ d) / (1+taxa\ descompte)$
		Outputs		
		C_i	17.063	Sumatori ingressos
	Termini financer d	T_i	27,7	$LN(C_i/Valor\ actual\ d) / (1+taxa\ descompte)$
		C_i/C_d	1,38	
	TFM termini financer mitjà	T_i-T_d	2,22	
	Taxa Efectiva Θ	32,40%	$LN(C_i/C_d)$	
	$\bar{\rho}$	Taxa nominal	14,57%	$\Theta / (T_i - T_d)$
	$\hat{\rho}$	Taxa nominal neta	13,07%	$LN(C_d/Valor\ actual\ i / Valor\ actual\ d) / (T_i - T_d)$
			$\bar{\rho} = \hat{\rho} + \rho$	

Hem vist que si la gestió forestal comença a la primera etapa no és viable i cas que la gestió del bosc és pogués iniciar a les etapes segones, el model de gestió forestal sí seria viable. Aquest és un resultat de gran transcendència perquè el model forestal que segueix unes lleis naturals és cíclic, amb la qual cosa el model forestal sempre podria ser viable amb la condició de que la primera fase estigués resolta i resoldre la primera fase es pot considerar com una manera de definir la capitalització forestal.

Intentem representar-ho en el gràfic següent:

A partir del creixement natural del pi blanc sobre el que s'ha plantejat una operació a 70 anys veiem que segons es plantegi l'anàlisi financera en una fase o en una altra del cicle els resultats, sense alterar per res el cicle, són substancialment millors.

Davant un model forestal en principi no viable, com es podria assolir aquesta capitalització del bosc? Doncs tal com s'ha apuntat per raons històriques o perquè l'administració assumeix aquesta primera fase i s'estableixen les condicions per a que el bosc no es torni a descapitalitzar, es a dir que es malmeti l'ordenació forestal.

Conclusions i conseqüències de la primera part

El primer que hem vist és la importància de disposar d'una eina adequada per l'anàlisi financera: un mateix model forestal pot ser viable o no segons el desenvolupament financer que tingui! No és una opinió, son matemàtiques i han de quedar ben paleses.

Una conseqüència que se'n deriva és que l'ordenació forestal que realitza l'Administració pública ha d'anar associada a una anàlisi econòmica i financera. És imprescindible. Quan s'aplica el model financer es veu quines són les limitacions del model de gestió forestal i quines condicions es precisen per a que sigui viable. Si no hi ha un pla econòmic associat, l'Administració actua a cegues. L'ordenació forestal que aprova, per exemple, pot ser inviable. Pot passar que en base a una ordenació forestal es donin unes subvencions que, en realitat, son innecessàries o a l'inrevés.

Hem vist també que un bosc amb un pla d'ordenació en principi no viable, podria ser indefinidament viable sempre que es capitalitzi en termes de l'ordenació de les primeres fases. Aquest resultat s'hauria de tenir molt present a l'hora de definir i executar la política forestal.

SEGONA PART. ALGUNS CRITERIS PER A LA POLÍTICA FORESTAL

El debat del Fòrum Forestal 2019

Partirem de la ponència elaborada per Ignasi Castelló per al Fòrum Forestal sobre les polítiques forestals del bosc privat a Catalunya.

En relació a l'**ordenació forestal** llegim (pàgina 36):

«En general, el propietari forestal, quan en un indret es pot fer servir qualsevol mètode, el que el fa decidir adoptar-ne un o altre es la rendibilitat que en pot obtenir.

Aquí és on rau la feblesa del planejament que aprova el CPF⁷, ja que l'anàlisi econòmica dels plans de gestió són rarament creïbles i, sovint, fan dependre la seva viabilitat de les subvencions que pugui atorgar el Govern. Això impedeix, de totes totes, determinar els boscos que poden aprofitar-se per fusta i els que és econòmicament impracticable aquest aprofitament. Els boscos que poden ser autosuficients, és a dir, que es poden autofinçar, i els boscos que necessàriament han de ser assistits, si mes no per defensar-los de les pressions socials, econòmiques i ambientals que puguin tenir.

---

⁷ Es refereix al Centre de la Propietat Forestal.

Una de les causes d'aquesta manca de concreció econòmica es el desconeixement, dels rendiments de molts dels treballs forestals. Així, per exemple, no existeixen estudis sobre els rendiments de la maquinaria forestal en diferents supòsits de pendent i d'altres factors. No hi ha cap centre de recerca o tecnològic a Catalunya que analitzi el treball de la maquinaria forestal com processadores, auto-carregadores o *skidders*, per poder donar als tècnics que redacten els plans dades reals pel càlcul dels costos de tallar, desemboscar i transportar de forma acurada, per a cada bosc concret. No hi ha, tampoc, el desenvolupament d'una enginyeria adaptada als nostres boscos, que tingui com objectiu reduir costos econòmics i ambientals, garantint la persistència del bosc i un bon rendiment».

No cal afegir gaires comentaris, potser remarcar, com hem dit, que l'ordenació forestal ha d'anar associada a un model financer el qual a la vegada s'ha de basar en un model de creixement forestal de la finca concreta que es consideri. En aquest model financer és fonamental identificar la tipologia de propietari i determinar els terminis i la capitalització en termes d'ordenació forestal.

Com que la capitalització es tradueix en termes d'ordre forestal, no hi ha uns actius materials com pot passar en projectes d'altres sectors. El paper de l'ordenador —el Centre de la Propietat Forestal— pot emprendre accions o deixar al propietari llibertat d'actuar amb la condició de que el bosc, al final, acabi resultant endreçat.

En relació a la **política fiscal** la ponència fa una observació cabdal (pàgina 38):

«El bosc és a la vegada un capital i una renda. Quan proporciona al seu propietari una font regular d'enriquiment es considera fiscalment un benefici. Quan cal esperar un temps abans de poder aprofitar-lo, se'l qualifica de bé».

En la tipologia del propietari forestal que hem anomenat «bosc-guardiola» del resultat de l'extracció de fusta —això són ingressos menys despeses— una part s'ha de reservar per a futures aclarides. Aquesta part —posem un 20%— fiscalment ha de tenir un tractament fiscal neutre. Ha de quedar afectat i si no es reinverteix, llavors s'ha de gravar. A part de la raó de que efectivament es tracta d'una reserva necessària i, per tant, seria injust gravar-ho, s'hi afegeix, per tot el

que he explicat, que ens hi juguem la capitalització del bosc i amb la capitalització la viabilitat i la gestió, la qual cosa no afecta exclusivament al propietari rural sinó a tota la societat.

En relació a les subvencions la ponència (pàgina 42) constata el següent:

«... en relació a la distribució dels ajuts als treballs silvícoles en subvencions a: tallades selectives; selecció de tanys; aclarides plançoneda; i aclarides de millora; podem deduir dues coses: o bé, que a molts boscos, els treballs relacionats amb la silvicultura més o menys intensiva, no són rendibles econòmicament, és a dir, que si el seu propietari pagués el cost real la productivitat econòmica seria nul·la i, per tant, solament es poden obtenir beneficis amb aportacions de diners públics, en totes o quasi totes les operacions silvícoles; o bé que, que als boscos en que es practica el mètode d'aclarides successives o el de selecció, són molt rendibles, però que el propietari un cop feta la tallada final o la que sigui, no guarda res d'aquest profit per poder pagar les operacions silvícoles que haurà d'anar fent en el pròxim cicle, i que aquesta silvicultura, quan intenta superar les tallades de selecció econòmiques, solament pot funcionar amb aportacions de diner públic».

Aquesta afirmació corrobora tot el que venim explicant en relació al model financer. Si l'Administració fos més exigent en l'anàlisi i planificació financera que ha d'acompanyar l'ordenació forestal, el risc que s'exposa a la ponència com a mínim quedaria detectat.

Les conseqüències de no fer l'anàlisi financera es manifesten en el paràgraf següent:

«De fet, tot sembla indicar que l'objectiu de les subvencions no és incrementar la mobilització de productes forestals dels nombrosos boscos abandonats de Catalunya, ni garantir la màxima estabilitat de les masses forestals siguin o no rendibles. El veritable objectiu, vistes les dades recollides sobre el tema, sembla ser l'acompliment de la gestió d'uns plans tècnics en els que predomina una silvicultura deficitària i en la que participen una minoria de propietaris, com es veurà a continuació, amb una visió fonamentalment patrimonial del bosc».

A la ponència del Fòrum Forestal hi ha altres temes econòmics molt importants com és l'associacionisme, la productivitat, demanda, mercat exterior però limiten el treball als aspectes financers que son també els mateixos aspectes econòmics però quan introduïm la dimensió temporal.

Capitalització i descapitalització del bosc

La importància de la capitalització endreça forestal per a la dinamització i mobilització de recursos en la gestió forestal ha quedat prou demostrada. Podríem donar el treball per acabat amb uns resultats prou rellevants. Tanmateix les aportacions del treball son innovadores i això fa témer una resistència a posar-les en pràctica. El present apartat serà especulatiu en el sentit assenyalat pel diccionari —«Reflexionar, fer suposicions, sobre alguna cosa en un pla teòric»— amb la intenció de trencar una eventual resistència o pessimisme per les idees noves.

La qüestió que es planteja és que en el cas d'aconseguir-se una política forestal que incidís en la capitalització i mobilització del bosc, com es garanteix que el bosc no es torni a descapitalitzar? És a dir, si un propietari forestal es troba en la situació descrita en la que un determinat pla pot ser viable, què el motiva a guardar una part dels rendiments obtinguts per a reinvertir-los al cap de bastants anys?

Primer de tot ha d'haver-hi una consciència del problema, un consens. A mi em sembla que el propietari, l'Administració ordenadora, l'Administració subvencionadora i l'Administració fiscal poden ser conscients d'unes propietats matemàtiques que s'han exposat, a on a un pla forestal no assumible econòmicament en termes convencionals se li pot donar la volta gràcies al caràcter cíclic, i acaba fent-ne un pla viable, encaixant a més amb les característiques i tipologia del propietari forestal.

A partir d'aquí es poden cercar fórmules. Simplement com una idea a estudiar, amb la intenció d'animar als polítics a abordar el problema, jo proposo que les subvencions a la gestió forestal estableixin una condició de reinversió al cap d'uns anys d'acord amb el pla forestal i aquest compromís s'hauria d'inscriure al registre de la propietat com a eventual càrrega. Si el propietari forestal quan obté un

rendiment ha de reservar una part perquè està afectat, possiblement el problema fiscal quedi resolt automàticament sense necessitat de fer cap llei.

Aspectes que cal tenir molt en compte a l'hora de dissenyar el suport públic és la capacitat que té l'Administració per assumir obligacions dels propietaris i després presentar una liquidació. També és molt important la possibilitat que la propietat se separi entre nua propietat i usdefruit.

El suport públic ha de poder adaptar-se a la complexitat. Si l'objectiu públic és capitalitzar el bosc per la via de l'endreça forestal hi ha moltíssimes vies per a fer-ho. Per exemple, la coordinació amb la prevenció d'incendis o les actuacions en casos que hi ha hagut incendis.

Paradoxalment un incendi pot reportar ingressos a un propietari. La qüestió és quina incidència tindrà l'incendi en la posterior endreça del bosc al cap dels anys. Doncs n'hi haurà de diverses positives i negatives i cal no perdre l'oportunitat per endreçar el bosc.

Idees, en aquest apartat especulatiu, n'hi poden haver moltes. El que és important retenir és que l'anàlisi econòmica s'ha de sistematitzar adequadament.

Conclusions

Hem partit d'uns arquetips de propietaris: el «bosc-empresa» i el «bosc-guardiola». El «bosc-empresa» no plateja cap problemàtica. El seu tractament ha de ser el mateix que qualsevol inversió habitual en altres sectors. Hi ha un pla forestal, segons el qual s'han de fer unes inversions i es d'esperar uns ingressos al cap dels anys. Si els ingressos són suficients la inversió és viable.

En el model del pi blanc, que hem pres com a referència per a fer l'anàlisi financera, el bosc-empresa no és viable però això no significa que no hi hagi entorns en que sí és viable. L'interès pràctic d'haver agafat aquest model del pi blanc com a referència ve precisament d'aquesta manca de viabilitat del bosc-empresa, perquè considerem que a Catalunya, on aproximadament un 70% de la superfície forestal no es gestiona, l'anàlisi financera ens pot ajudar a entendre el perquè i quina solució se li pot donar.

El cas del «bosc-guardiola» és menys intuïtiu. Primer de tot, es necessita analitzar-ho amb un model matemàtic que eviti les deficiències de la taxa interna de retorn, per a la qual cosa hem emprat el model desenvolupat pel Prof. Alfonso Rodríguez. El pla forestal, en coherència amb l'arquetip d'inversor, ha de començar per un ingressos, part dels quals s'han de retenir per a mantenir el bosc endreçat.

Hem vist com amb el model forestal del pi blanc no hi havia una viabilitat econòmica des de la perspectiva «bosc-empresa» però podia haver-hi una rendibilitat «bosc-guardiola» amb la condició de que la primera fase de la inversió quedés resolta, la qual cosa podia succeir, per exemple, perquè s'hereta un bosc ja endreçat o pel suport públic. Aquesta viabilitat no solament és per al primer cycle sinó per a tots els successius.

Que, aprofitant el caràcter cíclic forestal, es pugui establir un cycle financer viable, significa que l'endreça del bosc es correspon amb la capitalització necessària per a la viabilitat.

La causa de la manca de viabilitat amb el plantejament «bosc-empresa» està en el termini financer. Hi ha un temps forestal inamovible —els 70 anys o més— i un temps financer que penalitza el llarg termini. Amb el plantejament «bosc-guardiola» el termini financer s'escurça i es pot conciliar el temps forestal i el temps financer.

• • •

Aquestes conclusions son rellevants per a establir criteris de política forestal:

- El bosc, la gestió del qual és inviable de la perspectiva «bosc-empresa», pot ser viable des d'una perspectiva «bosc-guardiola» sempre i quan es resolgui l'endreça inicial.
- Les subvencions públiques han de tenir en compte el resultat dels punts anteriors:
  - El principal objectiu de les subvencions ha de ser endreçar
  - Han de ser subvencions per una sola vegada i posant com a garantia que el bosc no es torni a desendreçar que és sinònim de descapitalitzar.

- És imprescindible que els plans forestals continguin una anàlisi econòmica i financera coherent amb el comportament econòmic previsible de propietaris i Administració.
- La part dels ingressos que el propietari necessàriament ha de destinar a l'endrega del bosc en anys successius han d'estar lliures de càrregues fiscals. Si les subvencions generen una garantia del propietari cap a l'Administració amb el compromís de reinversió en l'endrega del bosc, és possible que aquesta garantia es pugui detreure dels ingressos i quedi lliure de càrregues fiscals automàticament.

Referències

CASTELLÓ, Ignasi (2019). *Les polítiques forestals del bosc privat a Catalunya. Ponència de debat Fòrum Forestal 2019*. ICEA

CERVERA ZARAGOZA, Teresa; Piqué Nicolau, Míriam (2011). *Models de gestió per als boscos de pi blanc*. Centre de la Propietat Forestal.

DOMÍNGUEZ, Glòria (2008). «Understanding Forest Owners in a Mediterranean Context Constructing theory through descriptive and interpretational analysis A study case in Catalonia». [Tesi doctoral. Faculty of Forest and Environmental Sciences, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg im Breisgau, Germany].

GORRIZ, Elena i MARINI, Valentino (2017). «L'activitat del propietari forestal català i l'associacionisme» ponència presentada a la jornada *Les associacions de propietaris forestals a Catalunya: Situació, reptes i perspectives*. Associació de Propietaris del Montnegre, Consorci Forestal de Catalunya, BOSCAT. Sant Celoni, Dimarts 24 d'octubre de 2017.

RODRÍGUEZ, Alfonso M. (2019). Profitability in Complex Investments: Errors of IRR and Other Anomalies, Their Solutions. *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 7, (3), 88-94. doi: 10.11648/j.ijefm.20190703.12.

L'ECONOMIA CATALANA: UNA VISIÓ PLURISECULAR

ALBERT CARRERAS, membre de la Societat Catalana
d'Economia (SCE)

10 de desembre de 2019

1. Elogi de la quantificació

Vull pensar que, en analitzar i considerar el meu currículum en el procés de selecció i votació com a membre de l'IEC, va pesar positivament la meua recerca orientada a la quantificació en història econòmica. Durant molts anys el gruix de les meves millors aportacions i les acadèmicament més influents han estat reconstruccions quantitatives —«estimacions» en diem— de magnituds econòmiques significatives com la producció industrial o el PIB *per capita*. Les he realitzat a diverses escales territorials —Catalunya i el País Basc, Espanya i Itàlia, Europa occidental, Estats Units i Amèrica Llatina— i he recopilat i publicat sèries estadístiques llargues per a molts fenòmens econòmics, empresarials, socials, demogràfics, polítics, energètics, fins i tot climàtics. He participat activament en la generació que es va esforçar a proveir d'estadístiques històriques els estats i regions del món avançat que no en tenien cap als anys 1975-1980. Els que en tenien eren els Estats Units, el Canadà, el Regne Unit, Alemanya, França, Itàlia, Suècia i el Japó, tots sota l'impuls de Simon Kuznets.¹ Entre el 1980 i el 2000 una colla d'altres països en van estimar, mobilitzant, en cada cas, una multiplicitat de fonts publicades però oblidades, i aprofitant per incorporar-se a pràctiques més sofisticades que van donar lloc a segones generacions d'estimacions a tot arreu. Vaig participar amb entusiasme en aquest esforç liderat per Angus Maddison,² i

¹ Simon KUZNETS, *Modern economic growth: Rate, structure and spread*, New Haven, Yale University Press, 1966; *Economic growth of nations: Total output and production structure*, Cambridge, Mass., Belknap Press, 1971. Va rebre el Premi Nobel d'Economia l'any 1971, en la tercera edició.

² Angus MADDISON, *The world economy: a millennial perspective*, París, OECD, 2001; *The world economy: historical statistics*, París, OECD, 2003. La seva base de dades, tal com la va desenvolupar ell, es conserva a: <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-database-2010> (consulta: 17 setembre 2019). Els seus col·legues i deixebles n'han activat una de nova, que actualitza l'original: <https://>

després vaig mirar de replicar-lo per al coneixement de l'evolució de l'empresa.³ Va arribar un moment que la interpretació dels resultats va anar guanyant urgència per damunt de la producció de nous resultats, i vaig passar a ser consumidor àvid de noves dades —en moltes de les quals jo havia participat en algun moment en el seu disseny i promoció. Al final d'aquest trajecte tenim obres en què les opinions dels historiadors i economistes més qualificats han anat encaixant amb les dades que hem anat reconstruint. Pel camí algunes opinions han caducat desmentides per les dades, i algunes sèries han esdevingut obsoletes i ja no s'usen més, amb la qual cosa ens hem alliberat també de les limitacions que tenien.⁴

En el paper d'usuari de sèries històriques —alhora que de promotor de la seva elaboració— m'he dedicat a tots els treballs que m'han semblat dignes de crèdit. Sovint els autors de les reconstruccions queden exhausts després del treball, forçosament curós i detallista, però poc agraït, de reconstrucció estadística, i han reduït l'esforç interpretatiu al mínim de subratllar allò que és més evident. Jo he passat aquesta síndrome i la conec bé. De fa temps gaudeixo fent valer la recerca que altres han fet.⁵ En el que segueix repetiré aquesta estratègia, focalitzant-la

---

www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2018 (consulta: 17 setembre 2019). Els detalls de fonts i mètodes es poden trobar a Maddison Project Database, versió 2018. Jutta Bolt, Robert Inklaar, Herman de Jong i Jan Luiten van Zanden, «Rebasing “Maddison”: new income comparisons and the shape of long-run economic development», Maddison Project Working Paper, núm. 10 (2018).

³ Albert CARRERAS i Xavier TAFUNELL, «La gran empresa en España, 1917-1974. Una primera aproximación», *Revista de Historia Industrial*, vol. III (1993), p. 127-175.

⁴ Exemple del sacseig de velles idees amb noves dades: Albert CARRERAS, «La producción industrial española, 1842-1981: construcción de un índice anual», *Revista de Historia Económica*, vol. II, núm. 1 (1984), p. 127-157; «Gasto nacional bruto y formación de capital en España, 1849-1958: primer ensayo de estimación», a Pablo MARTÍN ACEÑA i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA (ed.), *La nueva historia económica en España*, Madrid, Tecnos, 1985, p. 17-51; *Industrialización española: estudios de historia cuantitativa*, Madrid, Espasa-Calpe, 1991. Exemple de l'aportació de noves dades i el suggeriment de noves idees: Albert CARRERAS (ed.), *Estadísticas históricas de España: Siglos XIX y XX*, Madrid, Fundación Banco Exterior, 1989, i Albert CARRERAS i Xavier TAFUNELL (ed.), *Estadísticas históricas de España: Siglos XIX y XX*, Madrid, Fundación BBVA, 2005, 3 v.

⁵ Ho he fet a consciència amb els treballs del meu estimat col·lega Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA: *El progreso económico de España (1850-2000)*, Bilbao, Fundación BBVA, 2003, i *Spanish economic growth, 1850-2105*, Londres, Palgrave, 2017, en diverses ocasions, i juntament amb Xavier TAFUNELL: *Historia económica de la España contemporánea*, Barcelona, Crítica, 2003; *Historia económica de la España contemporánea (1789-2009)*, Barcelona, Crítica, 2010, i *Entre el imperio y la globalización: Historia económica de la España contemporánea*, Barcelona, Crítica, 2018. M'he entretingut amb alguns esforços de reconstrucció del trencaclosques de les dades, els fets i les interpretacions. Estic especialment satisfet de l'exercici fet sobre el Sexenni Democràtic (1868-1874), en l'homenatge al meu mestre, Jordi Nadal: Albert Carreras, «Prosperidad privada y miseria pública durante el Sexenio Democrático», a Albert CARRERAS, Pere PASCUAL, David REHER i Carles SUDRIÀ (ed.), *Doctor Jordi Nadal: La industrialització i*

sobre l'evolució de l'economia catalana en els darrers cinc-cents anys. Aprofitaré, així, el coneixement acumulat pels historiadors econòmics dels qui més he après, començant pel meu director de tesi i mestre —Jordi Nadal— i seguint pels meus col·legues més savis com els dissortadament desapareguts Josep Fontana i Ernest Lluch i els feliçment actius Francesc Cabana, Ramon Garrabou, Gaspar Feliu, Jaume Torras, Jordi Maluquer de Motes, Pere Pascual, Montserrat Duran i Àngels Solà, així com els estrictament coetanis: Carles Sudrià, Josep Maria Delgado, Josep Maria Fradera, Josep Maria Benaül, Àlex Sánchez, Xavier Tafunell, Lluís Castañeda, César Yáñez, Jordi Catalan, Enriqueta Camps i Fernando Guirao, i acabant amb els més joves, que ja no menciono per no carregar la llista, però que vull reconèixer col·lectivament en la persona de Francesc Valls, col·lega brillantíssim que ens ha abandonat prematurament, i en la de Joan Ramon Rosés, que ha trobat l'èxit acadèmic a la London School of Economics (LSE).⁶

2. El cas de la Catalunya moderna

Hem estat molt a les fosques sobre l'evolució quantitativa de l'economia catalana comparada amb les del seu entorn. Hem sabut més sobre les grans dades demogràfiques —tot i que amb moltes dificultats— que sobre les dades estrictament econòmiques, com ara el producte interior brut, total o *per capita*, o l'ingrés o renda total i per persona. Vaig ser pioner a estimar l'evolució històrica de la producció industrial catalana i basca, obrint un camí que després van ampliar i millorar Jordi Maluquer de Motes i Joan Ramon Rosés per a Catalunya i l'enyorat i prematurament desaparegut Antonio Parejo.⁷ La major cobertura cronològica

el desenvolupament econòmic d'Espanya, Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 1999, vol. 1, p. 777-794, col·l. «Homenatges», 17.

⁶ FRANCESC VALLS I JUNYENT, *La Catalunya atlàntica: Aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*, Vic, Eumo, 2004, ha esdevingut una referència indispensable per entendre la nostra història econòmica. De Joan Ramon Rosés vull citar el seu «Why isn't the whole of Spain industrialized? New economic geography and early industrialization, 1797-1910», *The Journal of Economic History*, vol. 63, núm. 4 (2003), p. 995-1022, molt pertinent per contextualitzar a escala espanyola i mundial el debat sobre el creixement econòmic català del segle XIX.

⁷ ALBERT CARRERAS, «La producción industrial catalana y vasca, 1844-1935. Elementos para una comparación», a Manuel GONZÁLEZ, Jordi MALUQUER DE MOTES i Borja de RIQUER (ed.), *Industrialización y nacionalismo: análisis comparativos*, Bellaterra, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1985, p. 197-209; Jordi MALUQUER DE MOTES, «El índice de la producción industrial de Cataluña. Una nueva estimación (1817-1935)», *Revista de Historia Industrial*, núm. 5 (1994), p. 45-71; Joan RAMON ROSÉS, «Industrialización regional sin crecimiento nacional: la industrialización catalana y el crecimiento de la economía española (1830-1861)», *Revista de Historia Industrial*, núm. 25 (2004), p. 49-79; ANTONIO PAREJO BARRANCO, «La industrialización de las regiones españolas durante la primera y la segunda revolución tecnológica. Andalucía, Cataluña, País Vasco

permetia donar una profunditat històrica a les sèries que estimaven regularment els instituts estadístics i que no anaven més enrere dels anys cinquanta del segle xx. Això havia permès retrocedir fins al 1844 —tot un èxit. Amb una mica més de feina i assumint més riscos estadístics, s'havia arribat a tirar enrere fins al 1817. No estava gens malament, especialment si es comparava amb altres països i regions econòmiques de l'Europa occidental: França, Itàlia, Alemanya, Bèlgica, Països Baixos, Dinamarca i Noruega.⁸ Els països amb sèries més llargues eren sempre la Gran Bretanya i, no tant, Suècia. Tot plegat va començar a canviar ràpidament quan una nova generació d'investigadors va explotar noves hipòtesis metodològiques que permetien aprofitar sistemàticament les abundants dades disponibles sobre preus de béns, serveis i factors productius, i van intentar desxifrar les llargues sèries disponibles sobre salaris i sobre renda de la terra.⁹ L'experimentació va iniciar-se, des de finals del segle xx i l'inici del segle XXI, a Anglaterra i als Països Baixos sobre el seu passat preestadístic, i va poder saltar, gràcies a aquest nou enfocament, a temps i espais molt més desconeguts com podien ser els segles de l'edat moderna (i fins i tot baixmedieval) i els grans imperis de la Xina i l'Índia.¹⁰ La universalització d'espais i temps va permetre construir nous diagnòstics sobre per què la primera revolució industrial es va produir a la Gran Bretanya i no als Països Baixos o abans a la Xina, a l'Índia o a l'antiga Roma.¹¹ Convido els curiosos a llegir algun dels breus i estimulants resums publicats per un dels acadèmics més innovadors en el camp.¹²

(1830-1975)», *Revista de Historia Económica*, vol. 22, núm. 3 (2004), p. 669-706.

⁸ Albert CARRERAS i Xavier TAFUNELL, *El creixement a llarg termini a l'Europa occidental, 1830-2000: fets i problemes*, Barcelona, CREI, 2008, col·l. «Opuscles del CREI», 20. També n'hi ha versió anglesa i castellana.

⁹ Robert C. ALLEN, «Economic structure and agricultural productivity in Europe, 1300-1800», *European Review of Economic History*, núm. 3 (2000), p. 1-25; Stephen N. Broadberry i Bishnupriya Gupta, «The early modern great divergence: wages, prices and economic development in Europe and Asia, 1500-1800», *Economic History Review*, núm. 59 (2006), p. 2-31; Luís ANGELES, «GDP per capita or real wages? Making sense of conflicting views on pre-industrial Europe», *Explorations in Economic History*, núm. 45 (2008), p. 147-163.

¹⁰ Stephen N. BROADBERRY, Bruce M. S. CAMPBELL, Alexander KLEIN, Mark OVERTON, Bas van LEEUWEN, *British economic growth, 1270-1870*, Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

¹¹ Robert C. ALLEN, *The British industrial revolution in global perspective*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

¹² Robert C. ALLEN, *Global economic history: A very short introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2011 (n'hi ha traducció castellana a Alianza, Madrid, 2013, amb el títol *Historia económica mundial: Una breve introducción*) i *The industrial revolution: A very short introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2017.

Catalunya era rica de moltes d'aquestes dades, així com el País Valencià. Treballs clàssics de generacions anteriors, com els d'Earl J. Hamilton,¹³ documentant preus i salaris des del 1350 fins al 1800 a diverses ciutats castellanques i catalanoaragoneses, van poder ser combinats amb nova recerca que s'havia acumulat sobre renda de la terra o salaris, i amb les millors hipòtesis sobre l'evolució del producte.¹⁴ En un article del 2007 de Carlos Álvarez Nogal i Leandro Prados de la Escosura, molt discutit però molt influent, vam disposar de les primeres estimacions sobre l'evolució comparada de l'ingrés *per capita* a les regions històriques hispàniques.¹⁵ Això permetia visualitzar l'evolució econòmica

TAULA 1
 PIB i PIB real per capita, Catalunya i Espanya, 1530-1857

Any	PIB real per capita (1857 = 100)		PIB p. c. Catalunya / PIB p. c. Espanya	PIB Catalunya / PIB Espanya	Població Catalunya / Població Espanya
	Catalunya	Espanya	Espanya = 100	(%)	(%)
	(A)	(B)	(C)	(D)	(E)
1530	65,2	75,8	110	5,8	5,3
1591	61,4	85,0	92	5,0	5,4
1700	65,3	75,5	111	7,6	6,9
1750	56,2	77,5	93	7,6	8,2
1787	80,2	83,0	124	10,7	8,6
1857	100,0	100,0	128	13,9	10,9

FONTS I NOTES: Columnes A, B i C, elaboració pròpia a partir de Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, «The decline of Spain: conjectural estimates (1500-1850)», *European Review of Economic History*, núm. 11 (2007), p. 319-366, taula 13. Columna D, elaboració pròpia a partir de Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *ibid.*, 2007, taula 12. Els índexs d'aquestes quatre columnes són mitjanes geomètriques de les dues estimacions dels panells A i B de Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *ibid.*, 2007, taules 12 i 13. Columna E, elaboració pròpia a partir de les columnes C i D. Els possibles desajustos en les unitats menors són per arrodoniment.

¹³ Earl J. HAMILTON, *Money, prices and wages in Valencia, Aragon, and Navarre, 1351-1500*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1936; *American treasure and the price revolution in Spain, 1501-1650*, Nova York, Octagon Books, 1965, i *War and prices in Spain, 1651-1800*, Nova York, Russell & Russell, 1969.

¹⁴ Montserrat DURAN, «L'evolució de l'ingrés senyorial a Catalunya (1500-1799)», *Recerques*, núm. 17 (1985), p. 7-42; Gaspar FELIU, *Precios y salarios en la Cataluña moderna*, Madrid, Banco de España, 1991, 2 v. D'ell és l'únic llibre dedicat a la història econòmica de Catalunya des de la prehistòria fins a l'actualitat: Gaspar FELIU, *Història econòmica de Catalunya*, Barcelona, Base, 2012, p. 182.

¹⁵ Carlos Álvarez Nogal i Leandro Prados de la Escosura, op. cit., 2007, p. 319-366.

de Catalunya als anys 1530, 1591, 1700, 1750, 1787 i 1857. La raresa de les dates s'ha d'entendre per la disponibilitat de censos o de recomptes de població considerats de prou qualitat.¹⁶

Què hem après d'aquest primer conjunt de resultats sobre l'evolució econòmica de la Catalunya moderna? (vegeu la taula 1). En primer lloc, de la columna A, que l'ingrés *per capita* va fluctuar en una franja de més o menys deu per cent entre les primeries del segle XVI i mitjans del segle XVIII. Les fluctuacions entorn d'un nivell estable ens recorden el caràcter estàtic de les economies agràries, preindustrials, caracteritzades per estar capturades en el parany malthusià que no permetia incrementar els ingressos per habitant sense que això generés un increment demogràfic que acabava consumint la millora econòmica, revertint-la a nivells inferiors. Era el model que sempre havia estat vigent i del qual les societats no podien sortir tret que disposessin de més terres.

La Catalunya del 1500 era molt poc poblada (224.000 habitants segons el que es pot deduir del fogatge del 1497).¹⁷ Les grans pestes baixmedievales i els llargs conflictes civils l'havien buidada. La davallada demogràfica havia provocat, en canvi, que els ingressos per cap creixessin i fossin atractius per als habitants al nord dels Pirineus. Durant un segle i mig, fins ben entrat el segle XVII, milers i milers de gascons i occitans van anar baixant cap a Catalunya i s'hi van instal·lar definitivament.¹⁸ Tanmateix, Catalunya va tenir moltes dificultats per superar el llindar del mig milió d'habitants que devia haver assolit cap a l'any 1300 i no ho va fer fins a les primeries del segle XVIII.

Amb alts i baixos, l'ingrés per cap es va mantenir. Al segle XVI (en realitat del 1530 al 1591) va baixar lleugerament i va perdre posicions en comparació amb la

¹⁶ Atès que l'article en qüestió tracta de totes les regions de l'actual Estat espanyol, ha privilegiat dates en què la riquesa informativa és més gran per a la Corona de Castella. Afortunadament, per al Principat han sobreviscut recomptes o fogatges per a més anys, cosa que permet interpoler alguns resultats. Vegeu la nota següent.

¹⁷ Totes les referències a la història de la població procedeixen de Jordi Nadal, «La població», a Joaquim NADAL i FARRERAS i Philippe WOLFF (dir.), *Història de Catalunya*, Vilassar de Mar, OikosTau, 1983, cap. 3, p. 65-94 (l'edició original es titula: «La vraie richesse: les homes», a Joaquim NADAL i FARRERAS i Philippe WOLFF (dir.), *Histoire de la Catalogne*, Tolosa del Llenguadoc, Éditions Privat, 1982, p. 95-121), i de Jordi NADAL, *La población española (siglos XVI a XX)*, Barcelona, Ariel (*La población española, siglos XVI a XX*, nova edició completament corregida i augmentada, Barcelona, Ariel, 1984).

¹⁸ Jordi NADAL i Èmile GIRALT, *La population catalane de 1553 à 1717: L'immigration française et les autres facteurs de son développement*, París, SEVPEN, 1961 (prefaci de Fernand Braudel). Edició catalana: Jordi NADAL i Emili GIRALT, *Immigració i redreç demogràfic: Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Vic, Eumo, 2000 (pròleg de Jaume Torras).

mitjana dels regnes hispànics de la casa d'Àustria, que havien estat més dinàmics. En canvi, al segle XVII (de 1591 a 1700), va esdevenir-se l'oposat: Catalunya va recuperar els nivells de les primeries del segle XVI i la posició relativa dins dels territoris de la corona habsbúrgica. Les pestes, les expulsions de moriscos, la Guerra dels Segadors i les diverses guerres amb França no van ser prou devastadores per contrarestar la tendència de fons a la recuperació econòmica catalana. Dit altrament, les sagnies demogràfiques¹⁹ tornaven a donar força negociadora —per pura escassetat— a les poblacions supervivents. Probablement la segona meitat del segle XVI i la primera meitat del segle XVII van ser el darrer període en què la prosperitat relativa catalana i, en general, dels territoris de la Corona d'Aragó va ser comparable a l'anglesa. Cal recordar, però, que era netament inferior a la dels estats italians o a la dels Països Baixos.²⁰ A partir de mitjans del segle XVII el PIB *per capita* anglès comença a créixer sostingudament (tot i que amb les irregularitats pròpies de tot creixement preindustrial i de tot període de gran inestabilitat política i militar interna) i s'allunya del de tota la resta d'Europa, tret dels Països Baixos.

Amb les dades disponibles podem dividir el segle XVIII en dues meitats. La primera, aproximadament del 1700 al 1750, i la segona, del 1750 al 1787. La primera meitat, que és la de les guerres de Successió i la de les aplicacions del decrets de Nova Planta i similars, va ser clarament negativa per a Catalunya. Per a Catalunya s'ha abusat de referir-se a l'efecte benèfic de la Nova Planta i de l'administració borbònica, però la primera meitat del segle no deixa cap rastre de millora en les magnituds macroeconòmiques, ans al contrari.

Ben diferent va ser l'experiència del 1750 al 1787. Catalunya va revertir completament l'ensulsiada econòmica de la primera meitat de segle i va gaudir d'uns anys molt bons: fort creixement de l'ingrés *per capita*, gran millora comparada amb les altres regions fins a assolir un 124% respecte a la mitjana espanyola, i

¹⁹ Menys importants que les de les pestes baixmedievales i menys importants que les castellaness contemporànies. La Corona de Castella va perdre molta més població durant el segle XVII, atès que a les pestes i expulsions s'hi va afegir un flux constant d'emigració cap a les colònies americanes, resultat de la combinació de factors d'expulsió (crisi agrària i crisi manufacturera) i d'atracció (oportunitats americanes). Diferent fou el cas del País Valencià i d'Aragó, molt castigats per l'expulsió dels moriscos. Jordi Nadal a Joaquim NADAL i FARRERAS i Philippe WOLFF (dir.), *op. cit.*, 1983 i Jordi Nadal, *op. cit.*, 1984.

²⁰ Roger FOUQUET i Stephen N. BROADBERRY, «Seven centuries of European growth and decline», *Journal of Economic Perspectives*, vol. 29, núm. 4 (2015), p. 227-244; Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *op. cit.*, 2007.

fort creixement demogràfic, que també incrementa el pes de la població catalana sobre l'espanyola. El pes econòmic de Catalunya creixia indiscutiblement. Són els anys de l'inici de la manufactura tèxtil cotonera, començant amb els estampats d'indianes i seguint amb el tissatge i filatura del cotó. Són també els anys del mal anomenat «comerç lliure», iniciat el 1765 i ampliat el 1778.²¹ Són anys de creixement demogràfic arreu, que incentiva les vendes de manufactures agràries i industrials catalanes: aiguardents i teixits.²²

3. Mesurant la industrialització catalana

Les dades que estic comentant arriben fins al 1857, cosa que és molt interessant en si mateixa. Voldríem disposar de més talls temporals entre el 1787 i el 1857, però ja és prou valuós que es pugui relligar la informació de finals del xviii —1787— amb la de mitjans del xix —1857. Així veiem que el PIB *per capita* de Catalunya va créixer a bon ritme, lleugerament per damunt de la mitjana espanyola.

La trajectòria catalana del 1750 al 1857 retrata els anys més dinàmics de l'economia catalana, incloent-hi tota la seva primera industrialització.²³ El

²¹ Es parlà de comerç «lliure» perquè flexibilitzava el monopoli del comerç amb Amèrica que havia tingut Cadis. Nou ports —entre els quals Barcelona—, el 1765, i uns quants més el 1778 —entre els quals els Alfacs— van poder comerciar directament amb les colònies.

²² Per al segle xviii, vegeu sempre Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Barcelona, Edicions 62, 1966-1968, 4 v., especialment els volums 3 i 4.

²³ Gaudim d'excel·lents visions de conjunt: Jordi MALUQUER DE MOTES, «La revolució industrial a Catalunya», *L'Avenç*, núm. 73 (1984), p. 18 i s.; Jordi NADAL i Jordi MALUQUER DE MOTES, *Catalunya, la fàbrica d'Espanya: Un segle d'industrialització catalana, 1833-1936*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1985; Josep FONTANA, *La fi de l'Antic Règim i la industrialització*, a Pierre VILAR (dir.), *Història de Catalunya*, vol. 5, Barcelona, Edicions 62, 1989 (n'hi ha versió de butxaca, 1998); Pere PASCUAL, *Agricultura i industrialització a la Catalunya del segle XIX: Formació i desestructuració d'un sistema econòmic*, Barcelona, Crítica, 1990; James K. J. THOMSON, *A distinctive industrialization: Cotton in Barcelona, 1728-1832*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992; Jaume TORRAS, «L'economia catalana abans del 1800. Un esquema», a Jordi NADAL, Jordi MALUQUER DE MOTES, Carles SUDRIÀ i Francesc CABANA (dir.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. 1, *La formació d'una societat industrial*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1994, p. 13-37; i Jordi MALUQUER DE MOTES, «La gran transformació. Industrialització i modernització a la Catalunya del segle XIX», a Jordi NADAL, Jordi MALUQUER DE MOTES, Carles SUDRIÀ i Francesc CABANA (dir.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. 1, *La formació d'una societat industrial*, 1994, p. 39-349; Jordi NADAL, Josep Maria BENAÛL i Carles SUDRIÀ (dir.), *Atles de la industrialització de Catalunya 1750-2010*, Barcelona, Vicens Vives, 2012; Alexandre SÁNCHEZ i Josep M. DELGADO, «Activitats econòmiques», a Jaume SOBREQÜÉS (dir.), *Història de Barcelona*, vol. 5, *El desplegament de la ciutat manufacturera (1714-1833)*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona, 2013, p. 215-281. Articles de molt impacte de la darrera generació: Josep M. DELGADO, «Mercado interior versus mercado colonial en la primera industrialización española», *Revista de Historia Económica*, vol. xi, núm. 1 (1995), p. 11-31; Álex SÁNCHEZ,

creixement econòmic representat pel progrés de l'ingrés per habitant (un 78%) és paral·lel a un dinamisme demogràfic important, probablement el més sostingut de la història de la població catalana —es més que duplica. Els dos factors permeten que el PIB es quadruplicui.²⁴ No es pot menystenir la rellevància de la simultaneïtat dels dos fenòmens. Com a Anglaterra en els mateixos anys, Catalunya assisteix a l'acceleració del creixement demogràfic, en part per la reducció de la mortalitat mercès a un conjunt de causes que van des d'avenços en la prevenció i contenció de les epidèmies fins a la millora en l'alimentació passant pels primers èxits en les vacunacions, i en part per l'increment de la fecunditat mercès a l'augment d'oportunitats de treball i de millores de l'ingrés.²⁵ El creixement poblacional és simultani a la millora dels nivells de vida, cosa que constitueix tot un èxit i la primera mostra feaent de trencament del sostre malthusià. Tot plegat és paral·lel en el temps i idèntic en les causes al que passa a la Gran Bretanya, i que tenim molt ben documentat per a Anglaterra.²⁶

El tall temporal del 1857 és important per diversos motius. En termes demogràfics, és el moment del primer cens modern. Els seus resultats, però, foren molt discutits i molts dels contemporanis no els van considerar creïbles, perquè els van trobar massa alts, fins al punt de forçar-ne la repetició. El nou cens del 1860 va ratificar els resultats del 1857, amb un lleuger increment que era completament consistent amb la taxa de creixement que ja suggeria el cens del 1857, de manera que disposem d'una excel·lent base de coneixement demogràfic. Per altra banda, és entorn d'aquests anys que comencen la majoria de sèries

---

«Crisis económica y respuesta empresarial. Los inicios del sistema fabril en la industria algodonera catalana, 1797-1839», *Revista de Historia Económica*, vol. XVIII, núm. 3 (2000), p. 485-525, i Joan Ramon Rosés, *op. cit.*, 2004. Una utilíssima revisió historiogràfica és la de Jordi MALUQUER DE MOTES, «La industrialización de Cataluña: un balance historiográfico», a Antonio DI VITTORIO, Carlos BARCIELA i Gian Luigi FONTANA (cur.), *Storiografia d'industria e d'impresa in Italia e Spagna in età moderna e contemporanea*, Pàdua, CLEUP, 2004, p. 63-102. Un model d'història local per a aquest arc temporal ens el proporciona Àngels SOLÀ PARERA, *Aigua, indústria i fabricants a Manresa (1759-1860)*, Manresa, Centre d'Estudis del Bages, 2004. Desbordant el marc temporal de la industrialització i cobrint del segle XVIII al segle XX, Albert CARRERAS, «Cataluña, primera región industrial de España», a Jordi NADAL i Albert CARRERAS (ed.), *Pautas regionales de la industrialización española (siglos XIX y XX)*, Barcelona, Ariel, 1990, p. 259-295, i Jordi MALUQUER DE MOTES, «Cataluña, avanzada de la industrialización», a Luis GERMÁN, Enrique LLOPIS, Jordi MALUQUER DE MOTES i Santiago ZAPATA (ed.), *Historia económica regional de España, siglos XIX y XX*, Barcelona, Crítica, 2001, p. 357-389.

²⁴ Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *op. cit.*, 2007.

²⁵ Jordi NADAL a Joaquim NADAL i FARRERAS i Philippe WOLFF (dir.), *op. cit.*, 1983 i Jordi NADAL, *op. cit.*, 1984.

²⁶ Hi ha una detallada discussió a Stephen N. Broadberry et al., *op. cit.*, 2015.

estadístiques que han acabat permetent una estimació del PIB espanyol i del PIB de les regions històriques des del punt de vista del producte i de la despesa, amb la qual cosa s'ofereix un contrast amb les sèries més antigues que només han pogut ser obtingudes per mètodes més indirectes d'estimació de l'ingrés, de la demanda d'aliments i del grau d'urbanització. El contrast metodològic ha estat important i ha marcat, durant molt de temps, un límit temporal inferior al coneixement estadístic i històric desagregable territorialment.²⁷ Doncs bé, els darrers estudis que han aprofitat metodologies d'explotació de dades salarials han permès una reconstrucció seguida de l'ingrés a escala regional i provincial precisament des del 1860. Fins fa molt poc no podíem enllaçar amb la mateixa metodologia les dades anteriors i posteriors al 1860. Ara podem fer-ho amb millors fonaments.²⁸ Tot i així subsisteixen alguns desajustos (vegeu la nota 30).

A diferència del que sol passar amb les revisions d'estimacions de dades històriques, en aquest cas les noves dades, que són millors que les anteriors, ens ofereixen uns canvis més intensos que els que havíem mesurat anteriorment.²⁹ Del 1860 al 1920 el PIB *per capita* català creix un 1,9% anual, lleugerament més del doble que l'espanyol (0,9%). Passa de representar el 114% de la mitjana espanyola l'any 1860 a representar un 204% més l'any 1920, amb creixements esgraonats desenalment.³⁰

Mentrestant, la proporció de la població catalana sobre l'espanyola no varia significativament (vegeu la taula 4), cosa que implica un creixement a un ritme

²⁷ Albert CARRERAS, «Fuentes y datos para el análisis regional de la industrialización española», a Jordi NADAL i Albert CARRERAS (ed.), *op. cit.*, 1990, p. 3-20; Santiago ZAPATA, «Apéndice estadístico», a Luis GERMÁN, Enrique LLOPIS, Jordi MALUQUER DE MOTES i Santiago ZAPATA (ed.), *op. cit.*, 2001, p. 561-596; Rafael DOMÍNGUEZ, *La riqueza de las regiones: Las desigualdades económicas regionales en España, 1700-2000*, Madrid, Alianza, 2002; Albert CARRERAS i Xavier TAFUNELL, *op. cit.*, 2018, p. 46-52.

²⁸ Alfonso Díez-Minguela, Julio Martínez-Galarraga i Daniel A. Tirado, *Regional inequality in Spain, 1860-2015*, Cham, Palgrave Macmillan, 2018; Joan Ramon Rosés i Nikolaus Wolf (ed.), *The economic development of Europe's regions*, Routledge, 2019. Una visió panoràmica dels fonaments teòrics: Julio Martínez-Galarraga i Daniel Tirado, «Geografia i creixement econòmic: una perspectiva històrica», *Notes d'Economia*, núm. 104 (2018), p. 194-211. Una presentació de l'elaboració de les dades primàries: *El potencial de mercado provincial en España (1860-1930). Un estudio de nueva geografía económica e historia económica*, Madrid, Banco de España, 2013, col·l. «Estudios de Historia Económica», 62.

²⁹ Em refereixo als publicats a Albert CARRERAS i Xavier TAFUNELL, *Historia económica de la España contemporánea*, Barcelona, Crítica, 2003, (p. 65-70) i 2010 (p. 63-67), i a *Entre el imperio y la globalización*, Barcelona, Crítica, 2018 (p. 46-52), mobilitzant en cada cas les millors dades disponibles.

³⁰ L'estimació disponible per al 1857 (vegeu la taula 1) ens dona un 128% en lloc del 114% reportat per al 1860. La discrepància deriva de la manca d'homogeneïtat de les dades i dates disponibles (1857 vs. 1860) i de la imperfecta homogeneïtat dels mètodes utilitzats.

TAULA 2
 PIB per capita, 1860-1935, Catalunya i Barcelona en relació amb la mitjana espanyola

Any	Catalunya (Espanya = 100)	Barcelona (prov.) (Espanya = 100)	Pro memòria Espanya PIB p. c. (\$ int. 1990)
1860	1,14	1,49	1.307
1870	1,26	1,67	1.225
1880	1,40	1,84	1.707
1890	1,52	2,06	1.668
1900	1,84	2,54	1.812
1910	1,93	2,55	1.912
1920	2,04	2,81	2.197
1930	1,67	2,05	2.657
1935	1,55	1,72	2.579

FONTS: Per al PIB *per capita* en relació amb la mitjana espanyola, Alfonso Díez-MINGUELA, Julio MARTÍNEZ-GALARRAGA i Daniel A. TIRADO, *op. cit.*, 2018, taules A9 i A10. Per al PIB *per capita*: Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *op. cit.*, 2017, taula S28.

equivalent al de la mitjana estatal. El major dinamisme català ve íntegrament del creixement del producte *per capita*. Entorn del 1920, el PIB català ja era el 22,5% de l'espanyol, quan el 1860 era el 12,2%,³¹ i el 1750 era el 7,6% (vegeu la taula 4). Cap altra regió (definides per Díez-Minguela, Martínez-Galarraga i Tirado com les actuals comunitats autònomes) no va viure un èxit productiu comparable en el mateix període. El País Basc sí, però entre el 1860 i el 1935, i més enllà fins al 1950.³²

El dinamisme català entre el 1860 i el 1920 ens obliga a referir-nos al triomf i la difusió de la revolució industrial a Catalunya que Jordi Nadal va caracteritzar sota el títol de *Catalunya, la fàbrica d'Espanya*, acotat cronològicament, en la seva interpretació, al segle que anava del 1835 al 1936.³³ A Catalunya, l'especialització industrial manufacturera va generar unes economies d'aglomeració molt poderoses, que van anar-hi concentrant activitat industrial de valor afegit relativament alt.³⁴ El procés es va intensificar amb la Gran

³¹ Però el 13,9% segons Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *op. cit.*, 2007, taula 12.

³² Sempre segons Díez-MINGUELA *et al.*, *op. cit.*, 2018.

³³ Jordi NADAL i Jordi MALUQUER DE MOTES, *op. cit.*, 1985.

³⁴ Jordi NADAL, «La formació de la indústria moderna», a Jordi NADAL i Jordi MALUQUER DE MOTES, *op. cit.*, 1985, p. 43-113, i «Catalunya, la fàbrica d'Espanya», a Jordi NADAL i Jordi MALUQUER DE MOTES, *op. cit.*, 1985, p. 131-135; Joan Ramon ROSÉS, *op. cit.*, 2003.

Guerra i va assolir el seu màxim immediatament després.³⁵ A partir d'aleshores —1920— el procés de difusió va superar el d'aglomeració.³⁶ Les activitats industrials es van anar difonent a molts nuclis urbans que havien gaudit d'un creixement demogràfic i econòmic suficient per activar les seves pròpies economies d'aglomeració (com València, Alacant, Palma, Saragossa, Vigo o Santander). Tant és així que el 1920 (el tall estadístic del 1920) esdevé, en les darreres estimacions, el punt àlgid de la desigualtat territorial entre les regions històriques espanyoles. El procés és visible al País Valencià i a les Illes, que comparteixen la difusió de les activitats manufactureres i la millora del PIB *per capita* relatiu (120% i 123%, respectivament, per a l'any 1930), i a Catalunya, que baixa del màxim històric del 1920 a una proporció, encara ben alta però menys espectacular, del 167% també l'any 1930. En aquest moment, Catalunya ja és superada per Madrid (180%) i està a punt de ser-ho pel País Basc (164%). No hi ha cap altra regió que s'hi acosti. És el mapa de la prosperitat econòmica en començar la Segona República. Pel que sabem, els anys de la República són de clara convergència de nivells entre gairebé totes les actuals comunitats autònomes. Les principals perjudicades seran Madrid i Catalunya, mentre que gairebé totes les altres (tret del País Valencià i Múrcia) en són beneficiàries.³⁷

Ens hem de preguntar com es va arribar a la Catalunya del 1920 a un nivell de renda *per capita* de més del doble de la mitjana estatal. Les dades actualment disponibles ens il·lustren sobre la natura geogràficament concentrada del fenomen. De fet, ens obliguen a canviar el protagonisme, que passa a ser de la província de Barcelona més que de Catalunya (taula 2). Només són sistemàticament més pròsperes que la mitjana les províncies de Barcelona, Biscaia, Guipúscoa i Madrid i, a certa distància, València. El 1860 la província de Madrid gaudia del 177% de nivell de benestar comparat amb la mitjana

---

³⁵ Carles Sudrià, Una societat plenament industrial, volum 4 de Jordi Nadal, Jordi Maluquer de Motes, Carles Sudrià i Francesc Cabana (dir.), Història econòmica de la Catalunya contemporània, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1988.

³⁶ És el que expliquen Díez-Minguela *et al.*, *op. cit.*, 2018, i que havien avançat a articles previs com Joan Ramon Rosés, Julio Martínez-Galarraga i Daniel A. Tirado, «The upswing of regional income inequality in Spain (1860-1930)», *Explorations in Economic History*, vol. 47, núm. 2 (2010), p. 244-257; Alfonso Díez-Minguela, Julio Martínez-Galarraga i Daniel A. Tirado, «Why did Spanish regions not converge before the Civil War? Agglomeration economies and (regional) growth revisited», *Revista de Historia Económica / Journal of Iberian and Latin American Economic History*, vol. 34, núm. 3 (2016), p. 417-448.

³⁷ Totes les dades procedeixen de Díez-Minguela *et al.*, *op. cit.*, 2018.

estatal. Es mantindrà en aquestes proporcions, amb un mínim del 152% el 1910. Si comparem amb Barcelona, la superioritat de Madrid durarà fins al 1870. El 1880 Barcelona haurà pujat fins al 184% mentre que Madrid «només» fins al 183%. La província de Barcelona seguirà pujant sobre la mitjana estatal i assolirà un 254% el 1900 i un 281% el 1920.³⁸ Pics tan alts de concentració econòmica com el del 1920 no es troben en cap altre moment (entre el 1860 i el 2015) dins l'Estat espanyol.

I el País Basc? Amb les dades provincials podem afinar bé la comparativa. Guipúscoa és la primera de les províncies basques que fa un salt cap endavant. D'estar per sota de la mitjana estatal el 1860 (89%) salta en 20 anys al 171% i en vint anys més —1900— al 245%. Amb l'excepció d'una aturada el 1920 (125%), la posició serà sempre molt destacada. Biscaia és la segona de fer el salt cap endavant. Començant al 101% el 1860 no serà fins al 1890 que assolirà el 188% i superarà Guipúscoa. Malgrat l'èxit del 1920 (232%), no serà fins al ple franquisme que superarà Barcelona. València estarà sempre per damunt de la mitjana, però el seu màxim serà inferior: el 135% l'any 1880. El 1935 estarà al 120%, mentre que les Illes hauran pujat al 129%.

4. Posant la Catalunya industrial en el context europeu

La comparativa internacional és sempre complicada de fer. A més d'homogeneïtat metodològica hi ha el requisit de comparabilitat de les estimacions a preus corrents i a tipus de canvis corrents. Per superar-les totes dues s'ha introduït la correcció de la paritat de poder adquisitiu, que tanmateix és difícil de calcular per a períodes remots. De fet, encara ho és avui en dia, quan les dades de PIB *per capita* regionals europees sovint no diferencien les diferents paritats de poder adquisitiu de les regions de cada estat, i així donen per bones i iguals les correccions a introduir a París que a la resta de França o a Londres que a la resta del Regne Unit, quan les diferències d'ingrés *per capita* són molt grans. Ara per ara, el millor exercici disponible que ens permet comparar eliminant l'efecte dels tipus de canvi i dels costos de la vida són els dòlars «Geary-Khamis» (o «internacionals») del 1990, que és l'esforç més

³⁸ No tenim monografies d'història econòmica per al conjunt de la província de Barcelona com a unitat d'anàlisi. Sí que en tenim, i d'excel·lents, per a la ciutat de Barcelona: Jordi NADAL i Xavier TAFUNELL, *Sant Martí de Provençals, pulmó industrial de Barcelona (1847-1992)*, Barcelona, Columna, 1992, i Mercè TATJER, *Barcelona, ciutat de fàbriques*, Barcelona, Albertí, 2014. També els diversos capítols d'història econòmica de la *Història de Barcelona* dirigida per Jaume SOBREQÜÉS, Barcelona, Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona, 1991 i s., 9 v.

reeixit que s'ha fet fins ara de trobar una solució per a tot el món desenvolupat.³⁹ Amb totes les limitacions que això implica, però també amb tot el que il·luminen les dades corregides amb aquest procediment, disposem actualment d'una base de dades de PIB *per capita* per a totes les regions de l'Europa occidental (la Unió Europea de 15 estats —l'anterior a l'ampliació de l'Est—, afegint-hi Noruega i Suïssa, però sense Grècia), per al 1900 i per a gairebé tots els talls desennals fins al 2010 (però no hi ha 1920, 1930 ni 1940 sinó 1925 i 1938).⁴⁰

Atès que les dades europees comparables només estan disponibles a partir del 1900, he triat aquesta data com la més remota per a la qual podem disposar d'una comparació. Alhora, és una data prou interessant ja que ens mesura un moment que representa la maduració del desplegament industrial català.

De 173 regions, que s'han mirat de fer al més semblants possibles a les NUTS2 d'Eurostat, per a l'any 1900 Catalunya era la 39a.⁴¹ Tinguem present que per al 2017, de 180 regions NUTS2 (els mateixos països de l'Europa occidental, però excloent Noruega i Suïssa), Catalunya és la 69a, a paritat de poder adquisitiu.⁴²

Quan Espanya va entrar a la Comunitat Econòmica Europea, Catalunya era la 143a de 199, sempre a paritat de poder adquisitiu.⁴³

Per sota de qui està la Catalunya del 1900? Per sota de gairebé totes les regions dels estats netament més rics que Espanya: el Regne Unit, Suïssa, Bèlgica i Dinamarca. Queden excloses les regions més agràries d'aquests estats, que no superen la Catalunya fabril del 1900. També està per sota d'unes quantes regions o ciutats regió de països més rics, però no tan distanciat de l'Espanya del 1900: Alemanya (Berlín, Hamburg, Bremen, Colònia), Països Baixos (la «Holland»

³⁹ Ha estat fonamental la tasca homogeneïtzadora de mètodes i qualitat de les fonts dirigida durant un quart de segle per Angus Maddison. Vegeu la nota 2.

⁴⁰ Joan Ramon Rosés i Nikolaus Wolf (ed.), *op. cit.*, 2019.

⁴¹ Elaboració pròpia a partir dels apèndixs de Rosés i Wolf (ed.), *op. cit.*, 2019. Les dades sobre PIB *per capita* de Catalunya que s'obtenen de Rosés i Wolf (ed.), *op. cit.*, 2019, són molt semblants —gairebé idèntiques— a les que es dedueixen de la taula 2 (*vid. supra*), però estan disponibles per a 173 regions. Les dades són en dòlars internacionals del 1990. Això vol dir que hi ha una correcció de paritat de poder adquisitiu, que pot ser incompleta, i també una correcció de tipus de canvi.

⁴² La 75a de les 281 regions NUTS2 de la Unió Europea. Eurostat, «GDP per capita in 281 EU regions», *News Release* (en línia), núm. 34 (2019), <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9618249/1-26022019-AP-EN.pdf/f765d183-c3d2-4e2f-9256-cc6665909c80>> (consulta: 17 setembre 2019).

⁴³ Jordi MALUQUER DE MOTES, «Las comunidades autónomas españolas bajo el impacto de la integración en la Unión Europea», a Luis GERMÁN, Enrique LLOPIS, Jordi MALUQUER DE MOTES i Santiago ZAPATA (ed.), *op. cit.*, 2001, p. 525-560.

històrica i Utrecht), França (Illa de França i les regions al nord de París). En els casos de Finlàndia i Àustria, només les regions de les capitals. Però, en canvi, el PIB *per capita* de Catalunya està per sobre del de totes les regions al sud de París i dels Alps, el que és bona part de França, tot Itàlia i tota la península Ibèrica, tret del País Basc. Pensem que parlem del 1900. Hi haurà regions europees que encara creixeran molt fins a la Gran Guerra, com tot Alemanya, els països escandinaus i el nord d'Itàlia.

Si focalitzéssim la comparació entre la província de Barcelona i les regions europees —una comparació forçada atès que es comparen unitats que no sempre són comparables— obtindríem un PIB *per capita* netament superior (4.602 \$ internacionals del 1990), que situarien aquesta unitat territorial com la setena, només darrere de les dues regions del sud-est d'Anglaterra, de la regió més rica de França (Illa de França), totes elles molt més poblades que la província de Barcelona, d'una regió de Suïssa (Zuric), d'una capital d'Estat (Hèlsinki) i d'una ciutat estat com Luxemburg, totes elles amb força menys població.

Aquest èxit català en la frontissa entre el segle XIX i el segle XX reflecteix acuradament l'essència de la trajectòria històrica de l'economia catalana en l'època contemporània: haver experimentat una industrialització precoç, única a la Mediterrània anterior a la Gran Guerra, i fins i tot única als països de llengua llatina, al sud de París i dels Alps, amb l'excepció del País Basc, que va tenir un creixement explosiu en els darrers decennis del segle XIX. En aquest diagnòstic hi coincideixen molts contemporanis i també els estudiosos actuals de la història econòmica de Catalunya.⁴⁴

Les dades disponibles sobre grans empreses ens confirmen el diagnòstic des del costat empresarial. És pels volts de la pèrdua de les darreres colònies, el 1898, que les empreses catalanes són més grans a escala espanyola. La seva importància, en nombre i dimensió econòmica, assolirà un màxim històric del qual no pararan de declinar fins a l'actualitat. Podem mesurar-ne l'ascens al llarg del segle XIX i el declivi al llarg dels segles XX i XXI.⁴⁵

⁴⁴ Vegeu els treballs citats a la nota 23. Vegeu també Édouard ESCARRA, *Le développement industriel de la Catalogne*, París, Arthur Rousseau, 1908. N'hi ha traducció castellana d'Enric BORRÀS CUBELLS: *El desarrollo industrial de Cataluña: 1900-1908*, Barcelona, Grijalbo, 1970.

⁴⁵ Albert CARRERAS i Xavier TAFUNELL, «El declivi de la gran empresa catalana: notes per a una perspectiva històrica», a *Miscel·lània Ernest Lluch i Martín*, vol. i, Barcelona, Fundació Ernest Lluch, 2006, p. 191-203.

Dir 1900 és referir-nos a un espai temporal més ampli —finals del segle XIX i començaments del segle XX. Està caracteritzat, per a Catalunya, com l'època d'eclosió del Modernisme en les arts i en l'arquitectura. De fet, el gruix del turisme que visita Barcelona el que busca són les obres dels grans arquitectes que van ser actius en aquells anys, finançats tots ells per les fortunes dels que els van fer els encàrrecs, que havien esdevingut rics i que se sentien en condicions de gastar en la seva imatge pública: els Güell, Gil, Batlló, Milà, Vicens, Amatller, Thomas, Morera, Garí, etc.⁴⁶ Són també els anys de l'inici dels èxits del catalanisme polític, quan es constitueix amb voluntat de guanyar espais de poder aprofitant les eleccions per sufragi universal masculí, tant a escala estatal com municipal. Són també els anys de la pèrdua de les colònies, que va significar la repatriació de capitals abundants, i els anys en què Barcelona va començar a atreure grans inversions estrangeres per a l'explotació del seu potencial de consum d'electricitat.⁴⁷

Vist des de la perspectiva europea occidental, la pauta recurrent al 1900 i a l'actualitat és la del lideratge econòmic, a cada país, de les regions de la capital política. Això només té les habituals excepcions «lotaríngies»: Països Baixos, Alemanya, Suïssa i Itàlia. En el cas espanyol, el País Basc i Catalunya superen, el 1900, en PIB *per capita* la capital. Madrid i l'Estat viuen malament aquesta excepció, tan poc «borbònica».

Els darrers estudis ja mencionats (Rosés i Wolf i Díez-Minguela *et al.*) apunten tots que el punt àlgid de la desigualtat regional a Espanya coincideix amb el punt àlgid de la preeminència econòmica catalana, i el situen entorn del 1920. No vol dir exactament aquell any, sinó que són anys posteriors al 1910 i anteriors al 1930. Són els anys de la Catalunya de la Mancomunitat, la d'Enric Prat de la Riba i la dels millors anys de Francesc Cambó. Dissortadament, no disposem del mateix tall (1920) per a les regions de l'Europa occidental. El tall temporal

⁴⁶ La relació entre l'exuberància arquitectònica de l'Eixample i la prosperitat de Barcelona i Catalunya ha estat subratllada moltes vegades. L'explicació des de l'angle més econòmic ha estat la de Xavier TAFUNELL en un article memorable, «La construcción residencial barcelonesa y la economía internacional: Una interpretación sobre las fluctuaciones de la industria de la vivienda en Barcelona», *Revista de Historia Económica*, vol. VII, núm. 2 (1989), p. 389-437.

⁴⁷ Jordi MALUQUER DE MOTES, op. cit., 1994; Pere PASCUAL i Carles SUDRIÀ, «Restauració i segona crisi colonial» i «L'economia catalana, la vigília de la Primera Guerra Mundial», a Joaquim Albareda (dir.), *Catalunya, nació d'Europa*, vol. 2, Naixement i configuració del catalanisme, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2013, p. 71-93; Jordi CATALAN, «Capital, treball i Estat entre dues revolucions industrials, 1874-1913», *Recerques*, núm. 47-48 (2003-2004), p. 5-28.

disponible és el del 1925. Doncs bé, el 1925 Catalunya és la regió 31a de les 173 considerades, vuit posicions més amunt que l'any 1900. Els anys de la neutralitat de la Gran Guerra i la represa vigorosa després de la crisi de postguerra l'han portada a una prosperitat relativa molt alta. Ha escurçat distàncies respecte a regions dels països que van patir en els seus territoris la Gran Guerra o que van sofrir la reorganització postbèl·lica, com les franceses, belgues i alemanyes. Si ens focalitzem en la província de Barcelona, puja a la sisena posició entre les regions de l'Europa occidental, darrere de les regions de Londres i París, de la regió d'Amsterdam, de la de Zuric i de la de Basilea.

Tanmateix, la destacada posició catalana a l'inici del període d'entreguerres s'anirà difuminant amb el retorn a la normalitat i a la difusió del creixement als anys vint, arreu d'Espanya i arreu d'Europa, i després durant la Segona República, contemporània de la Gran Depressió. Es perdrà completament amb la Guerra Civil i l'aïllament del primer franquisme.

5. Creixement i convergència de Catalunya després de la guerra

Quin és l'efecte del franquisme? La primera part —els anys quaranta— seria, amb la informació disponible, de manteniment de les posicions relatives dintre d'Espanya, que vol dir que l'empobriment es reparteix pertot arreu. Se'n surten millor les regions cantàbriques (Astúries, Cantàbria i País Basc), afavorides per les polítiques autàrquiques. Als anys cinquanta, de progressiu relaxament de l'autarquia, d'industrialització per substitució d'importacions i de crucial dependència de les exportacions, el País Valencià i les Illes en surten reforçats, mentre que les grans regions agràries de l'interior —les dues Castelles i també Andalusia— en surten perjudicades. Catalunya manté la seva posició, inferior a la del País Basc però lleugerament superior a la de Madrid, tot començant a rebre totes tres quantitats creixents d'immigrants.

Amb el Pla d'Estabilització del 1959 i el trencament de les polítiques més autàrquiques, s'obren plenament les possibilitats migratòries i això provoca el major procés de convergència conegut fins ara entre les regions històriques espanyoles. Les més pròsperes acaben situant-se totes, l'any 1975, en nivells molt semblants: el País Basc, Madrid i les Illes al 133-134% de la mitjana espanyola, i Catalunya al 128%. El País Valencià, que havia estat al 115% el 1959, torna

a la mitjana (100%) el 1975. Les regions més pobres milloren molt poc la seva posició. L'ajust de convergència en el PIB per capita s'ha produït per migracions massives i canvi estructural, omplint les regions més riques i buidant les més pobres, buidant el sector agrari i desplaçant població cap al sector industrial i de serveis, buidant el món rural i omplint el món urbà.⁴⁸

TAULA 3
PIB per capita, 1935-2015, Catalunya i Barcelona en relació amb la mitjana espanyola

Any	Catalunya Espanya = 1	Barcelona (prov.) Espanya = 1	Pro memòria Espanya PIB p. c. \$ int. 1990
1935	1,55	1,72	2.579
1940	1,63	1,82	2.148
1950	1,56	1,72	2.346
1959	1,52	1,64	3.445
1975	1,28	1,29	8.549
1985	1,13	1,06	9.950
1986	1,16	1,09	10.321
1999	1,22	1,22	16.102
2007	1,18	1,18	19.351
2015	1,19	1,19	18.181

FONTS: Per al PIB *per capita* en relació amb la mitjana espanyola, Alfonso Díez-MINGUELA, Julio MARTÍNEZ-GALARRAGA i Daniel A. TIRADO, *op. cit.*, 2018, taules A9 i A10. Per al PIB *per capita*: Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *op. cit.*, 2017, taula S28.

La transició a la democràcia, coetània d'una llarga crisi econòmica, no modifica aquesta tendència, sinó que més aviat la perllonga. Les inèrcies de les cadenes migratòries són importants i el desplegament de l'estat del benestar, també. La convergència continua encara que la bonança s'aturi. Del 1975 al 1985 Catalunya passa del 125% al 113% de la mitjana espanyola. Madrid, del 134% al 117%. El País Basc, del 133% al 122%. En vigílies de la incorporació a la CEE, les diferències regionals són més petites que mai. La crisi iguala els territoris per manca d'incentius al creixement. La capacitat redistributiva de l'estat del benestar contribueix a la congelació de les diferències.

⁴⁸ Fenòmens explorats amb més detall per Julio MARTÍNEZ-GALARRAGA, Joan Ramon ROSÉS i Daniel A. TIRADO, «The evolution of regional income inequality in Spain, 1860-2010», a Joan Ramon ROSÉS i Nikolaus WOLF (ed.), *op. cit.*, 2019, p. 269-290. Un cas ben semblant, i molt estudiat, és el d'Itàlia: Emanuele FELICE, «Regional income inequality in Italy in the long run (1870-2010). Patterns and determinants», *op. cit.*, 2019, p. 177-203.

El potent cicle de la integració a la CEE i el cicle d'integració a l'euro generaran una mica més de vint anys de creixement amb poques interrupcions. Situats al 2007, Catalunya haurà millorat del 113% al 118%, Madrid del 117% al 132%, el País Basc del 126% a 127%. Madrid serà qui haurà pogut atreure més activitats d'alt valor afegit. La distribució regional seguirà, en el seu conjunt, molt poc canviada.⁴⁹ La crisi, del 2007 al 2015, ha congelat encara més les posicions. Són pocs els canvis dignes de menció: el País Basc puja del 127% al 132%, i Madrid del 132% al 136%. Catalunya puja un punt, del 118% al 119%. Si revisem què ha variat en quaranta anys, des de la mort de Franco fins al final de la darrera crisi (1975-2015), els principals perjudicats, en aquesta comparativa de nivells relatius, han estat les Illes, que han baixat trenta punts, del 134% al 104%, seguides del País Valencià, del 100% al 88%, Astúries, del 99% al 88%, Cantàbria, del 102% al 91%, i Catalunya, del 128% al 119%. Els principals beneficiats: Galícia, que puja del 76% al 89%; Navarra, del 114% al 125%; Extremadura, del 58% al 69%; Aragó, del 101% al 111%, i Castella i Lleó, del 84% al 94%.

Baixant a l'escala provincial, la província de Barcelona manté una major prosperitat que la de Madrid durant el franquisme, però amb tendència a la convergència dels nivells. Finalment Madrid supera Barcelona el 1973 (133% versus 132%) i ja no perdrà el seu avantatge, ben al contrari, l'ampliarà, fins a l'actualitat. Guipúscoa superarà Barcelona el 1935. Des d'aleshores endavant serà, en general, més pròspera que Barcelona —amb algunes excepcions durant el franquisme (entre el 1955 i el 1963). Malgrat els seus èxits durant el primer terç del segle xx, Biscaia no superarà Barcelona fins als anys cinquanta i seixanta del segle xx, i repetirà la preeminència durant els anys vuitanta i en els darrers anys, del 2010 endavant. Àlaba tindrà una trajectòria ben superior a la mitjana, però menys destacada que les altres províncies basques i Barcelona fins al 1965, quan les superarà totes tres de manera irreversible fins a l'actualitat (2015). Navarra també acabarà superant sistemàticament la província de Barcelona des

⁴⁹ Julio MARTÍNEZ-GALARRAGA, Joan Ramon ROSÉS i Daniel A. TIRADO, *ibid.*, dediquen molt espai a discutir les possibles causes de la interrupció del procés de convergència regional a Espanya després del 1980, i detecten que el mateix s'esdevé a altres països avançats. Les causes poden ser des de l'increment de les transferències interregionals i internacionals establertes i consolidades arran de la llarga crisi industrial de finals dels anys setanta, contemporània de l'emergència de l'estat del benestar a Espanya, fins a la desigual distribució dels guanys de les polítiques de liberalització, fet que inclou la globalització, que n'és una conseqüència, passant per l'aturada del canvi estructural. Concretament assenyalen que l'emergència i multiplicació de serveis de baix valor afegit han trencat la tendència que el canvi estructural sigui sinònim d'increment de productivitat.

del 1980. Dintre de Catalunya, Girona superarà Barcelona des del 1975 i Lleida i Tarragona també superaran Barcelona des del 1980, tot i que s'observa una forta convergència de nivells entre les quatre províncies catalanes en els darrers deu anys de la sèrie (2005-2015).

Catalunya ha convergit cap a la mitjana estatal. Aquesta ha estat la tendència del darrer segle. Les regions líders van reduir la seva prosperitat relativa obrint-se a les migracions massives procedents de regions espanyoles més pobres. Amb la instauració del règim democràtic de la Transició hi ha hagut una tendència a la congelació de les posicions relatives, però una mirada més atenta detecta que algunes comunitats autònomes han sortit clarament beneficiades —però cap en l'eix mediterrani—, i que dintre de Catalunya s'ha produït una eficaç convergència entre províncies.

Per altra banda, els alts i baixos econòmics catalans s'assemblen cada cop més als espanyols, reflex d'una legislació econòmica unificada, en què els incentius al creixement no estan en les mans de les comunitats autònomes i la redistribució territorial realitzada a través de l'Estat no afavoreix, ans al contrari, les regions més competitives.

La posició dins d'Europa és ben clara: Catalunya està per damunt de la mitjana comunitària (Unió Europea de 27) en PIB *per capita*, i ha millorat molt en relació amb quan va entrar a la CEE,⁵⁰ però ha perdut moltes posicions si ho comparem amb on era fa entorn d'un segle, bé el 1900, bé cap al 1925.

Està lluny aquell dinamisme que va il·luminar l'economia catalana durant uns cent cinquanta anys i que va assolir el punt màxim fa, aproximadament, un segle. El malestar contemporani de Catalunya també reflecteix que la construcció de l'estat del benestar no ha produït els efectes esperats, i que ni s'ha tingut el benestar que es podia esperar ni l'autogovern que es volia.

---

⁵⁰ Vegeu les notes 42 i 43.

6. Recapitulació: les tendències a llarg termini en perspectiva comparada

Si fins ara hem revisat l'evolució de l'economia catalana distingint unes grans etapes —l'època moderna i l'arrencada industrial, l'època de la difusió de la industrialització, i l'època posterior a la Guerra Civil i fins a l'actualitat—, ara recapitularem l'evolució del PIB *per capita* català a molt llarg termini parant més atenció a les seves magnituds absolutes i a com ha evolucionat en relació amb les economies del seu entorn més significatives.

TAULA 4
PIB, PIB per capita i població, 1530-2017, Catalunya i Espanya

Any	Catalunya PIB p. c. (\$ int. de 1990)	Catalunya/Espanya PIB p. c. (Esp = 100)	Catalunya/Espanya PIB %	Catalunya/Espanya Població %
1530	985	110	5,8	5,3
1591	927	92	5,0	5,4
1700	988	111	7,6	6,9
1750	850	93	7,6	8,2
1787	1.213	124	10,7	8,6
1857	1.512	128	13,9	10,9
1860	1.490	114	12,2	10,7
1900	3.334	184	19,5	10,6
1920	4.482	204	22,5	11,0
1935	3.997	155	17,5	11,3
1950	3.660	156	17,9	11,5
1975	10.943	128	20,0	15,7
1985	11.244	113	17,9	15,7
2007	22.834	118	18,9	16,0
2017	22.930	120	19,2	16,2

FONTS: Per a PIB i PIB *per capita*, Catalunya i Espanya, del 1530 al 1857, Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *op. cit.*, 2007, taules 12 i 13, fent la mitjana geomètrica resultant de combinar els panells A i B de cada taula. Del 1860 al 2015: Díez-MINGUELA *et al.*, *op. cit.*, 2018, taules A4 i A10. Per al 2017: INE, *Contabilidad regional de España*. Població Catalunya/Espanya: fins al 1857, taula 1. Del 1860 endavant, Díez-MINGUELA *et al.*, *op. cit.*, 2018, taula A7. Per al 2017, INE, *op. cit.* La línia que separa les dades de 1857 i 1860 recorda que hi ha un canvi de fonts i metodologia, explicat al text.

La taula 4 recull l'evolució de Catalunya i la comparació amb Espanya. Els talls seleccionats corresponen, del 1530 al 1857, als únics disponibles. A partir del 1860 presento una selecció intencionada dels talls disponibles. Per al 1860 ens permet contrastar les dades del 1857, obtingudes amb altres metodologies. Entre el 1857 i el 1860 disposem d'un observatori per mirar cap al passat preindustrial i d'un mirador de la Catalunya industrial i contemporània.⁵¹ Saltem al 1900, data significativa per múltiples motius, tant convencionals i estadístics com d'història política i econòmica, que ens ajuda a fer-nos el càrrec del creixement generat per la difusió i consolidació de la industrialització a Catalunya. El tall del 1920 captura el moment de màxima prosperitat relativa de l'economia catalana. L'any 1935 correspon a la darrera imatge disponible anterior a la guerra. Saltem al 1950 per copsar què ha canviat un cop acabades la Guerra Civil i la Segona Guerra Mundial i un cop afermat el franquisme autàrquic. Ens dona testimoni de l'estancament patit en el segon quart del segle xx, particularment agut per la successió de Gran Depressió, Guerra Civil i aïllament autàrquic. Atès que l'economia espanyola es comença a obrir tímidament poc després, i que intensificarà l'obertura després del 1959, el tall del 1975 captura el quart de segle de creixement més intens de l'economia espanyola i catalana. Del 1975 al 1985 capturem la llarga crisi industrial viscuda des de la crisi del petroli i la mort de Franco fins a l'admissió a la CEE. El nou tall —1999— ens permet avaluar tot el creixement derivat de la integració real (comercial) a la CEE (després UE). I el 2007 ens permet repetir l'exercici per a la integració monetària. Finalment, acabem amb l'any 2017, per al qual podem disposar de tots els elements comparatius que busquem, alhora que ens palesa l'estancament de tota una dècada. Aquestes pinzellades queden reflectides a la primera columna, que ens presenta l'evolució del PIB per cap català real des del 1530 fins al 2017. Recorre a la simplificació que representen els «dòlars internacionals del 1990». Aquesta magnitud es multiplica per més de 23 vegades. Des del 1750, punt previ a l'arrencada industrial i mínim històric de la sèrie, es multiplica per 27. En l'arc de 267 anys que van del 1750 al 2017 ha crescut a una taxa anual de l'1,24%. Els períodes més brillants foren del 1750 al 1787 amb un creixement anual de l'1%, que trenca l'estancament plurisecular previ; del 1860 al 1900 amb un 2% anual, que representa una acceleració no vista mai anteriorment;

---

⁵¹ Hi ha discontinuïtat de fonts i metodologia en l'estimació del PIB entre el 1857 i el 1860. Vegeu la nota 28.

del 1950 al 1975, un 4,5% anual, màxim històric per a períodes llargs, i del 1985 al 2007, un 3,3% anual, la darrera etapa de bonança sostinguda.

La segona columna ens proporciona una visió sintètica de l'ascens i el declivi del lideratge econòmic català dins de l'Estat espanyol. En focalitzar l'atenció en el PIB *per capita* relatiu, captura els canvis en els nivells comparats de prosperitat, a diferència de la tercera columna, on es documenta el pes de l'economia catalana sobre l'espanyola, però ara centrada en el PIB. En tots dos casos l'ascens culmina en el tall del 1920. Però mentre que la prosperitat relativa ha tendit a convergir sobre la mitjana, la dimensió global de l'economia catalana (tercera columna), que tant va créixer del 1750 al 1920, multiplicant per tres el seu pes dins de l'espanyola, s'ha mantingut força estable, amb alts i baixos, en el darrer segle, gràcies al dinamisme demogràfic aportat per successives onades immigratòries que han compensat l'escàs creixement vegetatiu de la població catalana (quarta columna). La pèrdua de lideratge en PIB *per capita* s'ha anat compensant amb una important capacitat d'atracció de nous catalans.⁵² Però, de totes les onades immigratòries d'aquest darrer segle, només la del 1950 al 1975 va incrementar significativament el pes demogràfic de Catalunya en el conjunt d'Espanya. Vist en la perspectiva de cinc segles, crida l'atenció la solidesa de la tendència a un creixement demogràfic català més intens que l'espanyol. A Catalunya la immigració també va ser important en l'època moderna i la major fecunditat ho va ser durant l'època de la primera industrialització. A Espanya, les emigracions voluntàries (a les Amèriques i a Europa) o involuntàries (expulsions de jueus i moriscos, exilis posteriors a les guerres civils) sempre —fins a l'any 2000— havien reduït el seu potencial de creixement demogràfic.

La taula 5 ens situa de ple en el debat sobre el comportament comparat de l'economia catalana amb l'europea occidental. Atès que només disposem de sèries raonables per a l'Europa occidental començant el 1830, utilitzo, a la primera columna, l'excel·lent sèrie disponible per a Anglaterra —Gran Bretanya— el Regne Unit, del 1270 al 1870. En tenim altres de molt llargues per a la Itàlia del nord i el centre i per als Països Baixos, i altres que comencen cap al 1500 per a Portugal i per a Suècia. De totes elles podem afirmar que durant els segles xiv i xv l'economia catalana devia ser comparable en PIB *per capita* a l'economia

⁵² Sobre els aspectes demogràfics, vegeu l'obra clàssica d'Anna CABRÉ, *El sistema català de reproducció: Cent anys de singularitat demogràfica*, Barcelona, Institut Català de la Mediterrània i Proa, 1999.

anglesa.⁵³ Probablement una mica més pròspera al segle XIV, i una mica menys al segle XV. En tot cas, encara a finals del segle XVI i primeres dècades del segle XVII, eren comparables. Deixaran de ser-ho des de mitjans del segle XVII, quan Anglaterra comença a créixer, i Catalunya no ho fa en absolut. Passat un segle la distància esdevé molt gran. Ja es detecta el 1700 i encara més el 1750. En relació amb les economies dels Països Baixos i de la Itàlia central i septentrional, no hi ha comparació possible des del segle XIV, que és quan comencem a tenir estimacions: Catalunya és sempre molt menys pròspera. Del 1750 al 1787 Catalunya escurça les distàncies que s'havien obert amb la Gran Bretanya, però entorn del 1857 o del 1860 s'haurà recaigut al punt baix assolit el 1750. Cal parar atenció a aquest fet. Ens recorda que l'embranchida catalana de la segona meitat del segle XVIII va ser prou potent per recuperar distàncies amb el líder econòmic del moment, però que la revolució industrial a Catalunya no serà suficient per impedir que la prosperitat britànica acumuli un avantatge inqüestionable sobre la de Catalunya.

Aquesta consideració ens remet al clàssic debat sobre si va ser la migradesa del mercat espanyol la responsable que Catalunya no pogués créixer més o si va ser l'excessiva protecció aranzelària obtinguda per la indústria catalana la responsable de la seva incapacitat de competitivitat internacional, alhora que empobria l'Espanya no industrial.⁵⁴ Hi va haver un temps, durant la darrera generació, de major reputació de la crítica al proteccionisme, però els treballs de Robert C. Allen han retornat legitimat intel·lectual i política al proteccionisme.⁵⁵ En altres treballs he tractat de replantejar el debat tradicional entre proteccionisme i lliurecanvisme parant atenció a la taxa de creixement dels mercats protegits com a factor discriminant de l'èxit o fracàs de les estratègies dels diversos països occidentals durant el segle XIX.⁵⁶

---

⁵³ Roger FOUQUET i Stephen N. BROADBERRY, *op. cit.*, 2015; Stephen N. BROADBERRY *et al.*, *op. cit.*, 2015; Carlos ÁLVAREZ NOGAL i Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, *op. cit.*, 2007.

⁵⁴ La interpretació comprensiva amb el proteccionisme: Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, «La controversia en torno al atraso de la economía española en la segunda mitad del siglo XIX», *Revista de Historia Industrial*, núm. 3 (1993), p. 199-227. La interpretació crítica —lliurecanvista— està ben desplegada a Leandro PRADOS DE LA ESCOSURA, «Política económica liberal y crecimiento en la España contemporánea: un argumento contrafactual», *Papeles de Economía Española*, núm. 73 (1997), p. 83-99.

⁵⁵ Robert C. ALLEN, *op. cit.*, 2011, reivindica la lògica de les opcions proteccionistes en fer-ne la pauta normal, no subordinada, de reacció al desafiament industrial britànic.

⁵⁶ Per exemple a Albert CARRERAS, «La industrialización: una perspectiva a largo plazo», *Papeles de Economía Española*, núm. 73 (1997), p. 35-60.

TAULA 5
 PIB real per capita, 1530-2017. Catalunya en comparativa internacional

Any	Catalunya / Anglaterra-Gran Bretanya (Ang/GB = 100)	Catalunya / Unió Europea de 15 (UE-15 = 100)	Catalunya / món (Món = 100)
1530	88,8		
1591	93,1		
1700	63,9		
1750	47,3	...	
1787	63,6	110,5	...
1857	46,5	92,1	190,7
1860	45,2	86,0	182,6
1900	...	116,5	262,4
1920		142,4	309,9
1935		104,3	221,7
1950		82,5	173,6
1975		96,3	266,5
1985		80,8	235,4
2007		107,6	303,0
2017		107,9	252,6

FONTS: Per a Catalunya les mateixes de la taula 4. Anglaterra / Gran Bretanya / Regne Unit: Stephen BROADBERRY, Bruce M. S. CAMPBELL, Alexander KLEIN, Mark OVERTON, Bas van LEEUWEN, *op. cit.*, 2015, apèndix 5.3 i taula 10.02, opció 1700 = 1563 \$ int. 1990. UE-15: estats de la Unió Europea de 15 (abans de l'ampliació cap a l'Est del 2004): CARRERAS I TAFUNELL, *op. cit.*, 2018, apèndix 1, col. 5. Món: *ibid.*, col. 6. (...) Sense dades. Per al Regne Unit n'hi ha, però he volgut centrar l'atenció fins al 1860, aprofitant que existeix una única font seriada homogènia.

Només es pot temperar un judici negatiu sobre la trajectòria comparada de Catalunya amb la Gran Bretanya parant atenció al que passa a tots els altres països europeus occidentals. Aquest és el valor de la sèrie de la segona columna, centrada en aquesta comparativa. Es pot veure que la posició catalana el 1787, comparada amb el conjunt de l'Europa occidental, era prou favorable. Això vol dir que els primers esforços d'industrialització fets per Catalunya van ser molt productius. L'evolució fins al 1857-1860 és negativa, però molt menys del que ho és quan es compara només amb la Gran Bretanya. La industrialització catalana de la primera meitat llarga del segle XIX, frustrada per grans fracassos com les guerres de l'època de la Revolució Francesa, la invasió napoleònica, la pèrdua de l'imperi continental americà i les guerres carlines, conviurà amb una economia catalana

ben dinàmica. Aquest dinamisme donarà els seus fruits, aproximadament, a mitjans del segle XIX, però només els podem mesurar des del 1857-1860. Des d'aleshores fins al 1900 l'economia catalana creix més que la britànica i més que la de tota l'Europa occidental. El dinamisme s'allarga fins als voltants del 1920, quan la posició catalana s'ha capgirat completament respecte a l'europea occidental: una prosperitat catalana molt superior a la de la mitjana de l'Europa de referència, que assoleix una cota del 142,4%, probablement el màxim històric, i el moment de major esplendor productiva catalana com ja hem anat detectant repetidament al llarg d'aquestes pàgines.

Els decennis successius no portaran bones notícies. Caurà la ràtio Catalunya Europa occidental fins al 1950. El fort creixement del 1950 al 1975 permetrà una convergència important, però limitada i vulnerable, tal com es veu a l'impacte de la llarga crisi petroliera i industrial, que desfà en pocs anys el que s'havia guanyat durant l'etapa d'hipercreixement anterior. Els dos cicles d'integració europea (la real i la monetària) seran molt positius, però mostraran les febleses a partir del 2007. Aquestes febleses són ben visibles a la comparativa amb el PIB *per capita* de tot el món (tercera columna). Catalunya ha gaudit, afortunadament, d'una prosperitat netament superior a la de la mitjana mundial. Com en altres comparatives, el tall del 1920 és un màxim històric. I l'any 2007 hi va estar molt a prop. Probablement el màxim absolut es devia assolir cap a l'any 2000, amb un nivell 336. Després va començar una convergència ràpida sobre la mitjana mundial provocada per la combinació de l'efecte de l'enriquiment dels països emergents —la Xina, per simplificar—, i per la profunda crisi del deute sobirà que es pateix a partir de l'any 2010. Els dos factors estan laminant a bon ritme l'avantatge construït en el llarg període de liberalització comercial iniciat als anys 1950 i que encara durava cap al 2007. Per ara ja han consumit el gruix dels guanys de les polítiques d'integració real i monetària facilitada per la integració de l'economia espanyola a la CEE i a la UEM, que no és poca cosa. No s'ha de ser pessimista: el 250% del PIB *per capita* mundial és una posició excel·lent, però hem de ser conscients que es debilita constantment i que els reptes immediats, així com els de llarg termini, consisteixen a recuperar capacitat de creixement per a l'economia catalana. Atesa la significació, dimensió i transcendència dels reptes (globalització, canvi tecnològic accelerat, etc.) no s'hi val a badar.

Les forces que empenyen a la convergència sobre la mitjana són molt poderoses, però molts països han reeixit a reconstruir el seu lideratge econòmic, tecnològic i de benestar. El futur està per fer però no es farà sol. Caldrà la màxima implicació de tothom.

Resposta d'Andreu Mas-Colell, membre emèrit de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

És per a mi un goig oferir-vos la resposta tradicional d'un membre de l'IEC al discurs de recepció d'un altre. Que aquest altre sigui el professor Albert Carreras, i que ell hagi volgut que jo li donés resposta, fa que el goig esdevingui també un honor. Gràcies, Albert.

L'obra de Carreras s'insereix en la distingida trajectòria de la història econòmica catalana, la que podríem associar amb el nom del seu mestre, Jordi Nadal, i del mestre del seu mestre, Jaume Vicens Vives. Ambdós van ser elegits en el seu moment com a membres de l'IEC, de la qual cosa em congratulo, però Carreras és el primer que ho ha estat a la Secció de Filosofia i Ciències Socials, i això em satisfà particularment.

No voldria cercar raons transcendents en aquest fet. La raó fonamental és ben clara: Albert Carreras és un gran historiador i és un gran economista. Això segon, dit sigui de passada, ho ha demostrat no només en els claustres de l'acadèmia, sinó també en les seues de la gestió de la hisenda i les finances de Catalunya, en uns temps on les seues eren trinxeres i on a més d'economista calia ser expert en gestió política. He de dir, i aquí entro en l'anecdota personal ja que vàrem fer equip en les dedicacions esmentades, que la perspectiva de l'historiador econòmic també es feia present en aquesta faceta de la seva activitat. Van ser moltes les vegades en què els seus companys i col·laboradors ens vàrem meravellar de com, davant d'una situació difícil i aparentment molt complexa, ell ens esmentava alguna crisi dels anys seixanta del segle XIX —no pas del XX— que, ves per on, il·luminava el que ens estava passant.

Ara bé, penso que hi ha una raó interna al desenvolupament de l'economia com a disciplina científica que fa ben adient la incorporació d'un historiador econòmic a la nostra secció. L'economia ha esdevingut en les darreres dècades molt més empírica. Una reorientació en la qual sens dubte han influït l'abundor

de dades, els avenços en les metodologies per tractar-les i les noves i espectaculars possibilitats de càlcul proveïdes pels ordinadors. La focalització cap a les dades porta de manera natural a reconèixer-ne i explotar-ne el caràcter històric. Hi ha, per exemple, àmbits de l'economia on les dades que el present pot proveir no són suficients, ja sigui en nombre, ja sigui en varietat. Penseu en la macroeconomia, en què una dada pot ser el valor d'un paràmetre per a un país. El nombre de països pot no ser prou alt per a l'anàlisi, però podem incrementar les observacions anant cap al passat. De fet, són molts els macroeconomistes que, impulsats per aquesta limitació del present, han fet d'historiadors (Milton Friedman i Anna Schwartz sobre història monetària i Ben Bernanke sobre la crisi del 29 són dos casos ben coneguts). Alhora, i més des de dintre de la lògica dels historiadors econòmics, la disponibilitat de noves tècniques porta a la seva aplicació a les sèries històriques, i estimula també a construir-ne de noves. Tot això fa més entenedor el seu treball en els economistes no historiadors, contribuint d'aquesta manera a situar la història econòmica més al centre de la disciplina econòmica.

En el discurs que avui ens ha pronunciat el professor Carreras hem pogut veure, a partir de multitud de recerques, seves i de molts altres historiadors, una visió global de l'evolució del PIB català dels darrers cinc-cents anys, en termes absoluts i *per capita*, i en termes comparatius amb Espanya i Europa. Quina panoràmica més suggeridora que ens presenta! Llegint el text m'havia d'anar repetint que les estadístiques i taules cobrien cinc-cents anys i que, per tant, les pujades i baixades relatives eren lentes en temps real. En l'avaluació i apreciació del creixement els nostres temps són extrems. Mai el creixement de l'economia mundial no ha sigut tan gran com a les darreres dècades. L'efecte del creixement de la Xina, l'Índia i d'altres domina les taxes globals. I potser com a reacció mai l'escepticisme sobre la possibilitat, o la bondat, del creixement no havia estat tan alt. El punt d'equilibri ens el donen les sèries que ens ha presentat Carreras: a la gran durada de cinc-cents anys la taxa de creixement s'ha situat arran de l'1%. Repetir-ho en els propers cent anys és, penso, una aspiració raonable.

Las sèries que ens ofereix Carreras són del PIB. En la meva opinió, el PIB per persona, i sobretot les seves taxes de variació, capturen bé els aspectes materials del benestar. És ben cert que, com s'ha assenyalat repetidament i insistentment, no ho capturen tot. Que, per exemple, a la felicitat hi entren molts altres components.

Certament, el PIB, que és un indicador de construcció molt tècnica, demana perfeccionament constant per anar-lo adaptant a temps que canvien. Però per formular un concepte de benestar que vagi més enllà del purament material és millor complementar el PIB que no pas superar el PIB. Penso que serà més útil comparar a partir d'un vector de dos o tres components, cada un d'ells mesurant una dimensió important del benestar, i un d'ells el PIB, que no pas reduir-se a comparar un agregat numèric d'aquests components. Per construir aquest agregat cal ponderar les diferents dimensions i per fer això no disposem de principis clars. Més val una ordenació incompleta basada en paràmetres intel·ligibles que una ordenació completa bastida sobre criteris fràgils d'agregació.

Aquesta consideració, a més, em permet trobar una via per afrontar un dilema que la contemplació de les sèries històriques de Carreras em planteja. Pel que fa al PIB per persona, quina hauria de ser l'aspiració raonable de Catalunya?, i quin hauria de ser l'indicador d'èxit? Per una banda sembla que, com a ciutadans de Catalunya, la nostra ambició hauria de ser disposar d'un nivell de prosperitat que ens posi per sobre de la mitjana o, anant més enllà, que ens posicioni en els màxims nivells espanyols i europeus. Però, per altra banda, com a ciutadans del món, el nostre ideal ha de ser el de la igualtat material. Per tant, sent molt concret i restringint-me a l'àmbit espanyol, si es complís una certa condició no podríem considerar insatisfactòria una situació en què la renda *per capita* de totes —insisteixo: totes— les regions espanyoles fos la mateixa, encara que en aquest cas no estaríem per sobre de la mitjana. Evidentment, la condició és que el dèficit fiscal territorial fos llavors zero.

El PIB per persona és, com he dit, una mesura de benestar material. No mesura la qualitat de l'economia d'un país, si aquesta ha de mesurar, per exemple, la creativitat i la irradiació cap a l'exterior, és a dir, si ha de mesurar fins a quin punt és una economia líder en l'estímul del progrés econòmic en totes les seves facetes, materials o no. No proposaré aquí cap mesura concreta. Ni sabria com fer-ho ni pertoca fer-ho aquí. Però sí que diria que hauríem de desenvolupar algun indicador de qualitat de l'economia, que, en l'esperit del que us he comentat abans, no substituís sinó que complementés el PIB.

Aquesta manera de procedir resoldria el dilema, perquè, mentre que establir un podi per als guanyadors de la cursa del nivell de renda per persona fora

francament de mal gust (ho seria menys per les taxes de creixement), em sembla que per l'indicador de qualitat de l'economia del país no seria així. Aspirar a ser els primers en, per exemple, creativitat de tot tipus i enorgullir-se'n seria quelcom noble i legítim.

BANERJEE, DUFLO I KREMER: PREMI NOBEL PER LA LLUITA CONTRA LA POBRESA AMB RIGOR CIENTÍFIC¹

MÒNICA MARTÍNEZ-BRAVO, professora d'economia del Centre
d'Estudis Monetaris i Financers (CEMFI)

27 de gener de 2020

El passat mes d'octubre, el comitè del premi Nobel d'economia va decidir atorgar el premi als professors Abhijit Banerjee, Esther Duflo i Michael Kremer. Aquest premi reconeix la seva trajectòria científica dedicada a lluitar contra la pobresa mitjançant la recerca en economia.

A nivell personal és un premi que em va alegrar especialment. Vaig realitzar el meu doctorat a economia al Massachusetts Institute of Technology (MIT) entre el 2005 i el 2010. Vaig tenir l'enorme privilegi de tenir als tres premis com a docents de l'assignatura de Desenvolupament Econòmic que vaig cursar tot just arribar als EEUU. Posteriorment, en Abhijit Banerjee va ser un dels meus directors de tesi.

El comitè del premi Nobel va destacar com a contribució principal dels premis la promoció de l'enfoc experimental a la lluita contra la pobresa. Aquest enfoc consisteix en realitzar experiments aleatoris per avaluar les polítiques públiques.

Per il·lustrar en què consisteixen els experiments aleatoris suposem que volem avaluar una política pública. Per exemple, volem esbrinar si donar llibres de text a les escoles rurals de Kenya millora l'aprenentatge dels nens. El mètode experimental consisteix en seleccionar un conjunt d'escoles que formaran part de l'experiment. Després les dividim en dos grups de manera aleatòria. Tirem

---

¹ Dins del cicle dedicat cada any als guardonats amb l'anomenat Premi Nobel d'Economia.

una moneda a l'aire per cada escola. Si surt cara, l'escola s'assigna al primer grup. Si surt creu l'escola s'assigna al segon grup. La randomització és clau, perquè així ens assegurem que els dos grups son equivalents en termes de les seves característiques observables i inobservables. Després donem els llibres de text només a un dels dos grups. Anomenarem aquest grup *grup de tractament* i a l'altre *grup de control*. Al cap d'uns mesos tornem a les escoles i mesurem l'aprenentatge dels nens. Comparem si els nens del grup de tractament han après més que els del grup de control. La diferència ens dirà quin és l'efecte causal dels llibres de text a l'aprenentatge dels nens. Aquest número serà informatiu sobre la relació causal dels llibres de text i el resultat d'una altra característica perquè la única diferència entre els grups és que un va rebre el tractament i l'altre no.

A l'actualitat milers d'aquests tipus d'experiments s'han realitzat arreu del món, i s'han aplicat a temes tan diversos com l'educació, la salut, l'agricultura, la governança política. Aquest nou enfoc ha revolucionat el camp del desenvolupament econòmic i també la manera de dissenyar polítiques públiques als països en vies de desenvolupament.

Abans d'aprofundir en aquests conceptes, convé fer una mica d'història econòmica. Per entendre d'on va sorgir la idea de l'ús dels experiments aleatoris com una eina central al camp del desenvolupament econòmic, cal entendre que aquesta «revolució experimental» sorgeix com a conseqüència d'una “revolució” prèvia que havia succeït al camp de l'economia laboral i altres camps de l'economia aplicada.

Cap a mitjans dels anys 1980, la ciència econòmica era principalment teòrica i el poc anàlisi empíric que hi havia era de baixa qualitat. Com l'economista Edward Leamer va dir «Ningú es pren l'anàlisi empíric seriosament. O potser més en concret: ningú es pren l'anàlisi empíric fet pels altres seriosament».² Això va canviar radicalment quan un conjunt d'economistes, com en David Card, Josh Angrist, Allan Krueger, entre d'altres van promoure l'ús de dades microeconòmiques de qualitat i de l'ús d'una sèrie de metodologies per estimar relacions causals. Per exemple van promoure l'ús de dades de panell, i metodologies de diferències-en-diferències, regressions de discontinuïtat i

---

² ANGRIST, Joshua D. and Jörg-Steffen PISCHKE. 2010. «The Credibility Revolution in Empirical Economics: How Better Research Design Is Taking the Con out of Econometrics.» *Journal of Economic Perspectives* 24(2): 3-30.

variables instrumentals, entre d'altres. L'èmfasi de la recerca és va posar al disseny experimental: a trobar una font de variació exògena, present a la implementació d'un programa o a la realitat per avaluar l'impacte causal d'una política o reforma. Eren els anomenats: experiments naturals.

Al departament d'economia del MIT, es vivia un «brou de cultiu» que va propiciar que els experiments aleatoris s'adoptessin com a una nova metodologia. Esther Duflo, una de les guanyadores del premi, explica com un dels seus directores de tesis, en Josh Angrist l'animaven buscar experiments naturals que poguessin aproximar o emular els experiments aleatoris, en què un tractament s'aplica a un grup seleccionat aleatòriament i es compara a un grup de control . Va ser llavors quan Duflo va pensar: ¿per què he de «emular» els experiments aleatoris de medicina? ¿Per què no puc simplement implementar-los randomitzant les polítiques públiques?

Dels premiats, Michael Kremer va ser el pioner a adoptar els experiments aleatoris a un país en vies de desenvolupament. Cap a mitjans dels 90 en Michael Kremer va realitzar una sèrie d'experiments aleatoris per esbrinar quina era la millor manera de millorar l'educació a les escoles. La idea de fer aquests experiments va sorgir quan en Michael va visitar Kenya, just després d'acceptar una posició de professor (Assistant Professor) al departament d'economia de MIT. Durant la visita va trobar un antic amic que treballava a una ONG dedicada a millorar l'educació a una zona rural de Kenya. L'amic va preguntar a en Michael: tu que ets economista, diguem com puc esbrinar si el que estem fent funciona. En Michael li va respondre que el que hauria de fer és seleccionar una mostra més gran d'escoles, dividir-les en dos grups aleatòriament i només donar-li el tractament a un dels dos grups. Dit i fet, van començar a implementar un seguit d'avaluacions per avaluar els llibres de text, les pissarres rota-folis, tractaments antiparàsits intestinals, donar menjar a les escoles, entre d'altres.³

Banerjee i Duflo, van seguir els seus passos implementant desenes d'experiments durant els següents anys. En alguns casos amb Michael Kremer de coautor. La contribució de Banerjee i Duflo no ha estat ser els primers en implementar experiments aleatoris. De fet, Kremer tampoc va ser el primer, donat que ja hi havia hagut altres experiments aleatoris amb polítiques públiques als EE.UU als

³ MARCOS HERNANDEZ-VERA (profesor a University College London) va explicar aquesta anècdota durant la xerrada sobre el premi Nobel a la Fundació Ramón Areces, al novembre de 2019.

80 i 90, com els experiments amb en «negative income tax», o amb l'educació infantil a entorns desfavorits. La gran contribució dels premiats ha estat promoure la realització d'experiments aleatoris com una metodologia central al desenvolupament econòmic i a l'avaluació de polítiques públiques. A les seves intervencions posteriors al premi Nobel, els premiats sovint emfatitzen que el premi no és per una contribució en concret, sinó pel «moviment» d'investigadors que han generat. A l'actualitat hi ha centenars d'investigadors que han realitzat experiments aleatoris i s'han realitzat milers d'experiments arreu del món. Un moment decisiu en aquest procés va ser la creació del Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab, més conegut com JPAL,⁴ al MIT al 2003, pel Abhijit Banerjee, Esther Duflo i Sendhil Mullainathan. Aquesta institució ha proporcionat suport tècnic, logístic i financer a una xarxa d'investigadors que han realitzat centenars d'experiments arreu del món.

Els premiats han realitzat nombrosos experiments i contribucions científiques a diferents àmbits de l'economia i del desenvolupament econòmic. Per exemple, a l'àmbit de la salut han avaluat l'accés a llibres de text, els tractaments contra els paràsits intestinals, programes de suport extra-escolar, reformes curriculars, entre d'altres. A l'àmbit de la salut han avaluat programes de purificació d'aigua i d'assegurança mèdica. També han contribuït al camp de l'economia política estudiant els efectes de millorar la informació dels votants sobre els seus polítics, així com la reforma d'administracions públiques.

Potser la millor manera d'il·lustrar les seves contribucions és centrant-nos en alguns exemples.

Els premiats han realitzat nombroses avaluacions per esbrinar com millorar la qualitat de l'educació als països en vies de desenvolupament. Durant les últimes dècades, els països en vies de desenvolupament han aconseguit importants millores en termes de la quantitat d'ensenyament. Les taxes d'escolaritat a l'educació primària han augmentat del 50 al 80% en només una dècada segons dades del Banc Mundial. Tanmateix, la qualitat de l'educació és molt deficient. Una de les causes són les altes taxes d'absentisme laboral dels mestres: a moltes regions els mestres no van a l'escola el 40% dels dies que hi haurien d'anar. Això desincentiva a les famílies a enviar els seus nens.

---

⁴ <https://www.povertyactionlab.org>

Esther Duflo, junt amb Rema Hanna i Stephen Ryan⁵ van dissenyar una avaluació per solucionar el problema amb la col·laboració de la ONG, Seva Mandir, que dirigia les escoles a una zona rural de Rajasthan, Índia. En concret van implementar un sistema on els mestres rebien incentius monetaris a assistir a l'escola. Rebien 50 rupies extra per cada dia que assistien a l'escola per sobre de 10 dies al mes. Això era el 5% del salari base mensual, que no és pas una quantitat petita. Per que aquest sistema fos viable, també necessitaven una manera cost-effective de comprovar si els mestres assistien a classe. Els investigadors van idear un original sistema de comprovació d'assistència mitjançant càmeres fotogràfiques. Van donar una càmera digital a cada mestre amb la qual s'havien de fer 2 fotos cada dia que assistissin a l'escola. A la foto havia de sortir el o la mestre amb els nens i les dues fotografies havien de fer-se amb al menys 5 hores de diferència. La càmera enregistrava l'hora i el dia a cada fotografia i no es podia modificar.

D'una mostra de 113 escoles, 57 van ser aleatòriament seleccionades per formar part de la intervenció, i 56 van formar el grup de control. Al grup d'escoles de control només se li va recordar als mestres que l'assistència a l'escola era obligatòria. Els efectes positius van ser immediats: la probabilitat que el mestre assistís a l'escola va augmentar el 36% al grup de tractament en relació al grup de control. Els efectes positius van continuar durant els següents mesos, inclús després que l'equip que realitzava l'estudi va marxar de la zona. L'augment de la participació laboral dels mestres va facilitar l'aprenentatge dels nens donat que l'escola estava oberta més dies. Això els hi va permetre millorar les notes als exàmens per 0.17 desviacions estàndards.

Els premiats també han fet importants contribucions a l'àrea de la salut pública, en concret a la millora de les taxes de vacunació. A la Índia, tots els nens tenen dret a obtenir vacunes de manera gratuïta. Però els centres mèdics sovint estan tancats i el servei és molt deficient. Com a conseqüència, només el 44% dels nens de 2 anys han rebut les vacunacions més bàsiques. El percentatge cau al 22% a la zones rurals de Rajasthan on els investigadors van realitzar l'estudi.

Per esbrinar com millorar les taxes de vacunacions Banerjee, Duflo junt amb altres coautors van dissenyar unes campanyes de vacunació junt amb una

---

⁵ DUFLO, Esther, Rema HANNA and Stephen RYAN 2012. «Incentives Work: Getting Teachers to Come to School». *American Economic Review* 102(4): 1241-1278.

ONG local.⁶ Eren campanyes fiables que tenien lloc cada mes en dies i horaris prèviament anunciats. En un subconjunt de pobles van afegir petits incentius a la vacunació. Consistien en un kilogram de llenties, que tenia un valor moderat (equivalent a $\frac{3}{4}$ del salari d'un dia).

Al final del programa, al grup de control només els 6% dels nens havien rebut totes les vacunes. Al grup de les campanyes de vacunació fiables, es va aconseguir un augment de 10 punts percentuals a la taxa de vacunació. El més sorprenent va ser que al grup que també havia rebut els incentius a la vacunació va assolir una taxa de vacunació del 38%: 22 punts per sobre de la taxa de vacunació del grup que només havia rebut les campanyes de vacunació. Donat que les campanyes de vacunació tenen uns costos fixos d'operació, proporcionar petits incentius a la vacunació pot ser una política molt cost-efectiva per aconseguir un gran nombre de vacunacions per dòlar gastat. Aquests resultats també suggereixen que les persones en situació de pobresa sovint tenen una baixa disponibilitat per pagar tractaments de medicina preventiva. Això fa que petits incentius, o en anglès «nudges», poden ser uns aliats importants en el disseny de polítiques públiques.

L'enfoc experimental promogut pels premis ha suposat un canvi de paradigma dins el camp del desenvolupament econòmic. D'una banda, aquest enfoc força a tenir «els peus a terra». És a dir, a visitar l'entorn en el que estan treballant, a parlar amb les persones que estan en situació de pobresa i amb els governs o organitzacions que tracten de ajudar-los. Això permet als investigadors conèixer de primera mà la realitat que estan estudiant i sovint els ajuda a esbrinar els mecanismes i a proposar intervencions o programes més efectius. Els investigadors que realitzen experiments aleatoris també tenen una col·laboració estreta amb els governs locals o les ONGs que operen a la zona. Els resultats de la recerca sovint tenen un impacte pràcticament immediat en la millora dels programes, les polítiques públiques, i per tant, en el benestar de la població.

Aquest enfoc també ha promogut l'ús de dades microeconòmiques com a eina principal per dissenyar polítiques públiques contra la pobresa. A mitjans

---

⁶ BANERJEE, Abhijit, Esther DUFLO, Rachel GLENNISTER and Dhruva KOTHARI. 2010. «Improving Immunization Coverage in Rural India: A Clustered Randomized Controlled Evaluation of Immunization Campaigns with and without Incentives». *British Medical Journal* 340: C2220

dels anys 2000, Abhijit Banerjee i Esther Duflo van publicar dos articles molt influents que descrivien com viuen les persones quan es troben en situació de pobresa.⁷

L'enfoc experimental per l'avaluació de polítiques públiques també ha tingut crítiques i detractors. Sovint s'ha criticat els experiments aleatoris per no ser prou informatius sobre els mecanismes o les teories econòmiques que hi ha darrera dels resultats. Tanmateix, aquesta crítica prové d'una visió estereotipada de la realitat. La majoria dels experiments aleatoris es prenen molt seriosament la inferència sobre els mecanismes. De fet, sovint incorporen al disseny experimental tests per contrarestar diferents mecanismes, per exemple mitjançant la implementació tractaments addicionals. Un exemple és el cas de l'avaluació per la millora de les taxes de vacunació, prèviament descrit. Amb els dos tractaments els investigadors van poder avaluar si les millores de vacunació provenien de la millora de l'oferta de la vacunació (millores a les campanyes de vacunació) o de la demanda (incentius a acceptar el tractament mèdic). De fet, la capacitat de variar experimentalment els tipus de tractament suposa una gran avantatge a l'hora d'esbrinar mecanismes que generen un resultat empíric.

Per exemple, alguns experiments aleatoris han estat dissenyats per valorar la importància relativa de diferents teories econòmiques. Karlan i Zinman⁸ van fer un experiment amb clients de microcrèdit a Sudàfrica. Mitjançant un sistema de doble randomització, van poder aïllar l'efecte del risc moral, que sembla ser una font molt més important de per què alguns crèdits no es tornen.

Altres experiments han combinat estimacions de models estructurals fent servir les dades que generen els experiments aleatoris. L'article, prèviament descrit, que tractava l'absentisme laboral dels mestres mitjançant els incentius monetaris⁹ va adoptar aquesta metodologia. En concret, els autors estimen un model estructural d'oferta de treball dels mestres. Fer servir dades experimentals per estimacions estructurals té importants avantatges amb respecte a altres tipus

---

⁷ BANERJEE, Abhijit, and Esther DUFLO (2006) «Economic Lives of the Poor.» *Journal of Economic Perspectives* 21, no. 1, 141-167; BANERJEE, Abhijit, and Esther DUFLO (2008) «What is Middle Class About the Middle Classes Around the World?» *Journal of Economic Perspectives* 22, no. 4 3-28.

⁸ KARLAN, D., & ZINMAN, J. (2009). Observing Unobservables: Identifying Information Asymmetries with a Consumer Credit Field Experiment. *Econometrica*, 77(6), 1993-2008.

⁹ DUFLO, Esther, Rema HANNA and Stephen RYAN 2012. «Incentives Work: Getting Teachers to Come to School.» *American Economic Review* 102(4): 1241-1278.

de dades. Mitjançant l'estimació estructural es troben els paràmetres que millor expliquen el comportament dels mestres del grup de tractament. Les dades experimentals permeten validar el model fent servir la informació del grup de control. Si el model està ben definit també hauria de predir correctament el comportament dels mestres al grup de control. Els autors també van anar un pas més enllà, estimant contrafactuals de sistemes d'incentius alternatius.

Una altre crítica important als experiments aleatoris és que el context on es fa la intervenció i el tipus de tractament son molt específics i particulars. Si trobem que una política funciona a un lloc concret, com sabem si funcionarà a un altre lloc? Els premiats, han intentat resoldre aquesta limitació de diferents maneres. D'una banda, han realitzat experiments i extensions dels seus experiments (scale-ups) de gran escala, per exemple, incorporant milers de pobles, escoles i desenes de milers de persones. D'altra banda, també han promogut la repetició d'experiments a diferents contextos.

Per il·lustrar aquest punt, podem centrar-nos en l'avaluació dels microcrèdits. Com ja sabreu els microcrèdits es van popularitzar per Muhammed Yunus, qui va guanyar el premi Nobel de la pau al 2006. Mitjançant el Grameen Bank van donar petits crèdits a grups de dones pobres que es comprometien a tornar els diners sense tenir colateral. A dia d'avui es calcula que 190 milions de persones pobres han accedit al crèdit mitjançant un microcrèdit. Les empreses de microfinances, sovint proporcionen exemples dels efectes miraculosos de reducció de la pobresa basats en casos particulars. Però son realment els microcrèdits la clau de la lluita contra la pobresa?

Duflo i Banerjee van voler respondre aquesta pregunta mitjançant un experiment aleatori. Però no es van conformar en realitzar-ne un a un context concret: van coordinar 6 experiments aleatoris a diferents països.¹⁰

Els resultats van ser prou similars als 6 països. En tots els països va haver una millora a l'accés al crèdit, i als grups de tractament el percentatge de persones amb un microcrèdit va augmentar en 10 punts percentuals. Hi va haver efectes positius, tot i que moderats a l'activitat empresarial. Però no hi va haver efectes generalitzats en augments de ingrés o consum. En conclusió, tot i que els efectes

---

¹⁰ BANERJEE, Abhijit, Dean KARLAN and Jonathan ZINMAN (2015) «Six Randomized Evaluations of Microcredit: Introduction and Further Steps» *American Economic Journal: Applied Economics*, 7(1): 1-21.

no van ser tan miraculosos com prometien les empreses de microcrèdits, els efectes van ser modestament positius, el que suggereix que els microcrèdits poden ser una eina més de lluita contra la pobresa.

El fet que els efectes fossin similars a entorns tan diversos suggereix que els resultats d'aquesta política en concret tenen una alta validesa externa.

Un dels aspectes que el comitè del premi Nobel recull en el document que descriu les contribucions científiques dels premiats, és que els premiats no han obviat les possibles limitacions dels experiments aleatoris. Al contrari, els premiats han tingut un paper actiu per intentar resoldre les limitacions desenvolupant nous estudis i enfoc.

En certa mesura, la crítica de la validesa externa explica per què la contribució dels premiats no radica en haver fet desenes d'experiments aleatoris. Com ben emfatitzen els premiats, han generat un moviment on centenars d'avaluacions s'han implementat per una extensa xarxa d'investigadors de reconegut prestigi.

Un experiment per si sol potser no té una gran transcendència més enllà del context concret. Es l'acumulació de coneixement rigorós d'efectes causals el que genera un coneixement científic de gran rellevància i utilitat pel disseny de polítiques públiques. Per això la gran contribució dels premiats és haver generat el moviment de centenars d'investigadors. En aquest sentit, el paper dels premiats en la fundació i suport d'organitzacions com JPAL ha estat una peça clau per entendre la contribució dels premiats. A dia d'avui JPAL ha realitzat més de 900 experiments aleatoris i es calcula que més de 400,000 persones han estat beneficiades de polítiques públiques efectives avaluades per JPAL. Aquest números son només la "punta de l'iceberg" donat que hi ha organitzacions semblants que també promouen els experiments aleatoris com Innovations for Poverty Action (IPA)¹¹ o Center for Effective Global Action (CEGA)¹².

El nou enfoc experimental per la lluita contra la pobresa també ha afectat de manera significativa l'activitat d'organismes multilaterals com el Banc Mundial o el Banc Interamericà de Desenvolupament. Part del pressupost de la majoria dels seus projectes s'ha de destinar a comprovar l'efectivitat del programa, sovint, mitjançant la realització d'experiments aleatoris.

---

¹¹ <https://www.poverty-action.org>

¹² <https://cega.berkeley.edu>

En resum, els premiats amb el premi Nobel de 2019, no només han liderat un canvi de paradigma al camp del desenvolupament econòmic. També han influenciat en gran mesura la manera com es dissenyen i avaluen polítiques públiques als països en vies de desenvolupament.

Enhorabona als premiats!

FRANCESC MORAGAS I BARRET (1868-1935).

Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social

PERE PUIG I BASTARD, membre i expresident de la Societat
Catalana d'Economia (SCE)

17 de febrer de 2020

1. Una primera aproximació al tema de la meva conferència

La personalitat de Francesc Moragas i Barret i l'abast de la seva obra són els dos aspectes que em proposo abordar en el present article, provinents de la conferència i del merescut homenatge que vàrem decidir retre-li el passat 17 de febrer del 2020 des de la Societat Catalana d'Economia. He de dir que aquests dos temes, tant l'abast dels seus projectes com la manera de posar-los en marxa en entorns socials i econòmics gens fàcils, han desvetllat en mi un creixent interès, «*que ja vé de lluny*». De fet m'ha portat a escriure primer, una veu del *Diccionari d'Economistes Catalans* (1), a donar aquella conferència, i finalment a escriure el present article.

Què m'ha semblat a mi més destacat, com estudiós recent de la vida i l'obra del fundador de la Caixa de Pensions i Estalvis? En primer lloc, la seva capacitat de lluita a favor de projectes ambiciosos en el món de la previsió social i de l'estalvi, i d'impulsar, a la vegada, reformes socials i polítiques de millora de les condicions de vida dels treballadors, en una època en què la burgesia certament hi estava ben poc disposada. En segon lloc, el fet que, tot partint d'una formació eminentment jurídica i filosòfica, pels seus estudis, Francesc Moragas ben aviat es mourà, amb prou agilitat, en els àmbits més tècnics dels estudis de les assegurances, les finances i l'estadística.

Potser és el moment de presentar uns textos, al meu entendre particularment representatius. En primer lloc, un text en que el mateix Francesc Moragas es descriu, a si mateix, d'una manera prou directa:

«L'optimisme sistemàtic és la meua vida. Jo sóc optimista, primer, perquè sóc catòlic practicant i després, perquè crec en el país en què vivim», dirà en unes declaracions que l'any 1902 farà a Josep Pla, l'escriptor i periodista, en una entrevista que aquest li farà al Hotel Palace de Madrid. (2)

Moragas sabé evolucionar d'una manera extraordinària, al llarg de la seva carrera... *«Des de postures ideològiques individualistes o lliberals ben intenses, Francesc Moragas passarà a defensar, tant les assegurances socials obligatòries com la regulació del treball en les empreses, en l'etapa de la seva participació en la creació de l'INP»*. (3)

2. Orígens familiars, estudis i formació. Els inicis de la seva carrera professional

Orígens, estudis i formació rebuda. Entorn familiar

Francesc Moragas i Barret neix el 13 de desembre de 1868 en el si d'una família benestant de Barcelona. La seva mare, Consol Barret i Carafí, una dona culta i molt religiosa, tindrà cura de la seva educació durant els primers anys. Estudiarà intern en el Col·legi dels Jesuïtes, de Manresa, a partir dels dotze anys (1880-1882). Més tard prosseguirà els seus estudis al Col·legi Miró, de Barcelona (1883-1886) i cursarà dues carreres universitàries, entre 1887 i 1894. Primer estudia a la Facultat de Filosofia i Lletres (una carrera que no acaba) i més tard cursa la carrera de Dret a la Universitat de Barcelona, a on obtindrà la corresponent llicenciatura. Renunciarà a cursar, en canvi, els estudis de doctorat a Madrid, a on sí que es desplaçaran, per aconseguir aquest grau, alguns dels seus companys de carrera i bons amics (Enric Prat de la Riba, Lluís Ferrer-Vidal, entre d'altres).

El seu pare, Aristides Moragas i Barret, un conegut advocat i polític barceloní, morirà l'any 1881, quan Francesc Moragas té tan sols tretze anys. La seva mare, Consol Barret, es tornarà a casar, amb Juan Antonio Sorribas, un advocat aragonès establert a Barcelona, i fundador, l'any 1864, de la revista *Los Seguros*. Professionalment, Juan Antonio Sorribas es mostrarà com un veritable expert en el món de les assegurances de vida, amb nombroses publicacions sobre el tema (4). Més enllà de la seva àrea professional dins del món de les assegurances, es manifestarà, així mateix, com un sòlid estadístic i un entusiasta defensor de les

institucions socials i les entitats promotores de l'estalvi. Acabarà exercint sobre el jove Francesc Moragas una molt considerable influència, inspirant en ell, tant una intensa orientació cap a l'àrea de les assegurances de vida, com una autèntica vocació cap a l'estudi de l'estalvi, les pensions i la previsió social.

Primeres contribucions al estudi de les assegurances. Publicació dels seus primers treballs. *Los Seguros. La Revista Social*

En acabar els seus estudis universitaris, Francesc Moragas no tan sols exercirà la seva professió d'advocat sinó que acabarà entrant en l'àmbit de la política. Entre 1888 i 1889 participarà en el moviment en defensa del dret català. A la vegada iniciarà, en aquells anys, la seva col·laboració en *Los Seguros* (la revista del seu padastre). D'aquesta revista se n'acabarà fent càrrec, com a director, a partir de l'any 1894. En ella publicarà extensos treballs sobre «El Seguro Marítimo», «Los auxilios de la clase obrera» i «Los riesgos del obrero». Entre 1895 i 1901, tant l'exercici de la professió d'advocat com la direcció de la revista *Los Seguros*, el mantindran del tot ocupat. A partir de la mort del seu padastre, Moragas s'acabarà encaminant del tot cap a l'estudi dels temes de l'estalvi, les assegurances i la previsió social.

L'any 1901, quan porta ja uns set anys d'exercici de la professió d'advocat i d'expert editor de la revista *Los Seguros*, Francesc Moragas passarà a formar part del grup de fundadors de la Lliga Regionalista, militant dins del sector moderat d'aquesta formació política. Un any més tard serà nomenat ja Secretari de Foment del Treball Nacional. El mateix any 1902, Francesc Moragas proclamarà ja algunes de les seves idees sobre la creació d'una nova Caixa de Pensions per a la Vellesa, en un article titulat «Labor Social», que publicarà a *Los Seguros*, Francesc Moragas proposa:

(...) «La nova Caixa no ha de ser, en cap sentit, una institució de caritat, sinó un organisme econòmic capaç de dur a terme els seus fins benefactors utilitzant les mateixes activitats i esforços d'aquells als qui pretén afavorir, i ensenyant-los a valer-se de les seves forces.» (5)

Aquesta és una orientació del pensament de Moragas, sobre les funcions i organització de «la Caixa», que s'enfortirà sens dubte en la etapa d'impuls del projecte de creació de la «Caixa de Pensions» (vg. *Ideología de la Caja de Pensiones*, Barcelona 1912).

3. La burgesia s'enfronta a la vaga obrera de 1902. Reaccions davant una situació de conflictivitat creixent

La postura política de la Lliga. Les reaccions de part de la burgesia

La Lliga, així com una bona part dels empresaris, defensaran una interpretació més aviat «sibil·lina» dels fets relacionats amb les greus vagues de 1901 i 1902, orientada a preservar un cert ideari interclassista. «*La Catalunya de tots o quasi bé tots*» serà el lema de la campanya del diari *La Veu de Catalunya*. Una campanya clarament orientada, per tant, a fer veure a tothom, el molt que podria perdre's a Catalunya si els empresaris i els obrers no mantenen una raonable entesa, evitant, aquests darrers, deixar-se influir pels «*elements provocadors*» (6).

En el fons del que es tractarà, en aquells difícils moments, serà: 1er) No reconèixer l'existència de conflictes o enfrontaments greus i generalitzats entre empresaris i treballadors, ni d'analitzar les seves causes; 2on) No plantejar-se la possible millora dels salaris o les condicions de treball de certs obrers i obreres, ni d'atendre a les situacions de pobresa més greus de les seves famílies; i 3er) I molt menys plantejar-se fins a quin punt alguns dels incidents més greus podrien haver estat causats pels eventuals abusos o les males pràctiques de certs empresaris.

En definitiva: la postura dominant entre la burgesia serà la de no aprofundir, en quines podrien ser les causes de les vagues obreres de 1902 a la ciutat de Barcelona i als nuclis industrials dels seus voltants, ni què caldria fer per aconseguir evitar que es repetissin en un futur.

Els plantejaments de Moragas en pro de la pau social. Primers escrits seus a *La Revista Social*

La vaga obrera de 1902 agafarà a Francesc Moragas en el seu càrrec de Secretari de Foment del Treball Nacional. Sens dubte, li impressionarà la creixent conflictivitat existent entre obrers i empresaris a la Barcelona d'aquells anys. Però en lloc d'esvarar-se, el que tractarà de fer serà analitzar les causes dels fets que estan succeint i mirar de trobar-hi solucions.

«L'apaivagament de les situacions de violència social haurà de passar sempre per millores en els sistemes d'organització del treball i la creació d'institucions

que afavoreixin les condicions de vida dels treballadors» (Francesc Moragas a Los Seguros). (7)

Moragas ha entès que l'explosió de la violència social a Barcelona, dels inicis del segle XX, de fet era fruit de la situació desesperada d'una gran majoria dels treballadors i les seves famílies. A la vegada reconeix que *«la lluita de classes sempre seguirà formant part del sistema de producció industrial i de les relacions de tensió que en ell es generen»*. Tractarà, ben aviat, de mobilitzar les forces vives de la burgesia, en pro de la seva idea de crear una nova Caixa de pensions de jubilació pels obrers. Una institució del tot allunyada de les tradicionals Caixes d'Estalvis i Monts de Pietat (institucions conservadores, dependents d'institucions religioses i sotmeses sovint a tota mena d'avatars polítics deguts a la dependència de les finances dels governs de torn).

Moragas es manifestarà, a la vegada, enormement pessimista i desconfiat pel que fa a la possibilitat de rebre ajudes o col·laboracions positives de l'Estat per aconseguir el desenvolupament dels seus propis projectes i altres actuacions de reforma social:

«En un país a on ni l'Estat ni la resta d'Administracions, sovint no son capaços ni d'organitzar alguns dels més senzills serveis de l'administració pública,... confiar la posada en marxa de qualsevol mena de mesura de reforma social, a la aplicació d'unes poques lleis per part de les administracions públiques acabarà sempre en una absoluta bogeria». (8)

Moragas serà de fet un membre de la Lliga, però no era ni botiguer ni fabricant, i així ho manifestarà en els seus primers escrits del mateix any 1902. S'apressarà, per tant, a dur a terme una tasca important: la de desenvolupar una informació i una anàlisi realment serioses del que estava succeint.

«Un cop re-establer-ta la normalitat, resulta del tot urgent» —escriu Moragas— «... en primer lloc, reconèixer la realitat de la lluita de classes entre treballadors i els propietaris de les fàbriques; i en segon lloc, tractar de mesurar les dimensions de la conflictivitat existent, tot reconeixent, a la vegada, les seves causes (...) La ignorància existent sobre aquestes qüestions de fet explicaria l'absència d'institucions econòmiques protectores dels obrers al nostre país (...) i per això mateix, la absència d'iniciatives de reforma i millora de les condicions de treball». (9)

Moragas fundarà precisament *La Revista Social* amb l'objectiu d'inculcar als empresaris i òrgans patronals les seves idees en matèria de millora de les condicions salarials i laborals, i de previsió del futur de la classe treballadora.

És cert, no obstant això, que en un primer moment la posició de Francesc Moragas es mantindrà en una línia més aviat conservadora, com s'observa en un dels seus primers escrits:

«Quan s'estudien seriosament les qüestions socials» —escriu Moragas— «arribem a la conclusió de que només podrem aconseguir un veritable progrés de la societat humana mitjançant la pràctica d'una veritable solidaritat i fraternitat (...) S(...) Sobretot, hauran de ser les seves classes rectores les que amb la major decisió hauran d'aproximar-se amb generositat a les classes més desvalgudes per tal d'auxiliar-les i facilitar-los els elements materials que les ajudin a millorar, tant en el seu benestar material com en les seves costums i comportament moral». (9)

Francesc Moragas de fet no farà, tan sols, una al·lusió més o menys genèrica a l'esforç que convida a fer a les classes «rectores», sinó que acabarà proposant-los una «llista» ben ambiciosa dels canvis i projectes (possiblement una llista bastant més ambiciosa de la que estarien disposats bona part dels representants d'aquelles «classes»).

La llista que Moragas proposarà serà la següent:

Taula 1 – LA LLISTA QUE FRANCESC MORAGAS PROPOSA (1902)

1. <i>las pensiones de retiro para la vejez y la invalidez,</i>	7. <i>los sanatorios y asilos,</i>
2. <i>los seguros sociales,</i>	8. <i>los consejos de conciliación, los jurados mixtos, ...</i>
3. <i>las bolsas de trabajo,</i>	9. <i>las escuelas obreras, ...</i>
4. <i>los sindicatos obreros independientes de las sociedades de resistencia</i>	10. <i>los bancos populares y cajas de ahorros y pensiones. ...</i>
5. <i>la participación en los beneficios (de las empresas),</i>	11. <i>y otra infinidad de instituciones encaminadas a lograr la paz social y a mejorar las condiciones del trabajo y las circunstancias económicas de que vive el proletariado»</i>
6. <i>las habitaciones obreras, ...</i>	

4. Fundació de la Caixa de Pensions. Els inicis i els canvis més importants. Estatuts. Principis bàsics

De la fundació als inicis de la Caixa de Pensions (1904-05). El projecte es posa en marxa. El rol actiu de Francesc Moragas

El 14 de gener de 1902, el president de Foment del Treball Nacional (Lluís Ferrer i Vidal), comunicarà als presidents de les Societats econòmiques i als diputats residents a Barcelona, una proposta de reunió, tot comptant amb l'acord de la seva pròpia Junta, per tal de debatre i analitzar el camí a seguir davant la greu vaga dels obrers mecànics (1901). En aquella convocatòria es faria constar, a la vegada, el fet de *«no poder comptar amb l'autoritat governativa per a poder garantir la llibertat de treball a les fàbriques»*. (10)

El dia 16 de gener de 1902 es reuniran, en els locals de Foment, els presidents de les societats econòmiques de Barcelona i els diputats residents a Barcelona, presidits, però, per Felip Bertran de Amat, president de la Societat Econòmica d'Amics del País de Barcelona, ja que el president de Foment es trobava malalt. Segons se'ns mostra en una carta del president de Foment la convocatòria de la reunió pretenia anar més enllà de ser una iniciativa vinculada a les vagues de 1901 i 1902.

Es plantejarà, de fet, la possibilitat de dur a terme iniciatives en àrees com la previsió social i els sistemes de pensions per als treballadors, uns àmbits en els que el projecte bàsic de Francesc Moragas, el de la creació d'una Caixa de Pensions per la jubilació, hi entrava plenament.

La llista de les corporacions que varen respondre positivament a la convocatòria de Foment del Treball, foren:

- «Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País» (Felip Bertran de Amat).
- «Instituto Agrícola de San Isidro» (Ignasi Girona).
- «Ateneu Barcelonès» (Ramón Picó y Campamar).
- «Foment del Treball Nacional» (Lluís Ferrer Vidal i Soler).
- «Cambra de Comerç» (Josep Monegal i Nogués).
- «Lliga de Defensa del Comerç» (Joan Cantarell).
- «Cercle de la Unió mercantil» (Jaume Serra i Jané).

Després de la vaga revolucionària del març de 1902, s'acordarà obrir —no obstant això— com a reacció a la difícil situació viscuda, una subscripció pública «*en pro de la pau i l'harmonia social*». Aquesta seria una convocatòria feta, un cop més, des de la Presidència de Foment del Treball Nacional en la que també participarien les set grans corporacions barcelonines anteriorment esmentades. En la reunió del mes de març es decidirà organitzar una campanya d'ajuts als obrers i a les seves famílies més greument afectades per la violència i els greus aldarulls de l'any 1902. Val a dir, però, que aquest seria un primer acord pres a instàncies de la Presidència de Foment del Treball, al que seguirà un segon, de major abast a mitjà termini; el projecte de la creació de la Caixa de Pensions, òbviament defensat per Francesc Moragas.

Els treballs de la Comissió d'experts encarregada d'examinar el Projecte de la Caixa

Posteriorment s'encarregarà a una anomenada Comissió Tècnica d'Experts (destacats representants del món de la política, de l'empresariat i dels juristes) l'anàlisi i discussió del contingut de l'esmentat projecte de la Caixa de Pensions de Jubilació.

Formaran part de la Comissió Tècnica d'Experts: Enric Prat de la Riba (advocat i periodista); Josep Blanco i Moya (advocat); Josep Anguera d'Orovio (director de la Caja de Previsión y Socorro, entitat creada per Lluís Ferrer-Vidal, president de FTN); Antoni Torrents i Monner (catedràtic de l'Escola Superior de Comerç, membre de l'Acadèmia Científica, Mercantil i Comptable de la Diputació), amb la participació del mateix Francesc Moragas. El projecte de la Caixa de Pensions serà finalment aprovat per l'esmentada Comissió d'Experts, i més tard, per la Junta constituïda per Foment i les set Societats Econòmiques barcelonines. A Francesc Moragas se li encarregarà la direcció executiva de l'esmentada Caixa.

Les set mateixes Societats Econòmiques seran les que després de la convocatòria del mes de gener del 1902 —el març d'aquell any— participaran en l'acord de posar en marxa aquella subscripció pública de recursos en favor dels treballadors i de les seves famílies.

Els inicis de la Caixa de Pensions. Estatuts, principis bàsics i equip directiu. Uns primers anys difícils

Els màxims defensors del projecte de la Caixa de Pensions, entre els que figurarien personalitats com Enric Prat de la Riba i Lluís Ferrer i Vidal, aconseguiran l'aprovació oficial del projecte de la Caixa de Pensions per a la Vellesa, en un acord que serà ratificat el 5 de juliol de 1905. En aquella data es constituirà «la Caixa», que estarà presidida per l'empresari i president de Foment, Lluís Ferrer-Vidal i Soler, amic personal de Moragas, i dirigida pel mateix Francesc Moragas.

En l'acte de la presentació dels Estatuts, i abans d'entrar en la seva aprovació definitiva, Francesc Moragas exposarà amb tota claredat quin és el seu pensament sobre els objectius de la Caixa de Pensions. Per Francesc Moragas, la Caixa de Pensions per a la Vellesa haurà de tenir com a objectiu central: *«El d'assegurar la percepció d'unes pensions que permetin als obrers i a tots els treballadors de qualsevol empresa, que hagin estat estalviant i fent imposicions dels seus estalvis, aconseguir assegurar-se ells i les seves famílies, l'absència de situacions de molt greu necessitat, tot aconseguint viure de manera tranquil·la durant el període final de la seva vida».*

Algunes novetats importants del plantejament que fa Francesc Moragas:

1. La Caixa de Pensions, es dirigeix a «totes aquelles persones que hagin estat treballant per a qualsevol empresa (obers o treballadors en general). (11)
2. Tal com es preveia en els Estatuts, la Caixa haurà d'adoptar necessàriament la forma legal d'«associació» i no la de «fundació», (donat que aquesta darrera figura li imposaria un control públic i una rigidesa del tot contraris a les finalitats i al dinamisme a què aspirava).
3. La Caixa haurà de deixar llibertat a cada impositor per decidir les quantitats que pot dedicar a la formació de les seves rendes i per a determinar també l'edat a partir de la que pensa cobrar la corresponent renda o pensió.
4. I en el cas de morir abans de la data prevista, els seus hereters hauran de poder percebre la totalitat de les imposicions que hagin estat ja fetes.

Per altra banda, Francesc Moragas tenia clar que la Caixa de Pensions *s'hauria de constituir, inicialment, per 200 socis «protectors»* que estarien obligats a aportar

500 pessetes que «cedirien gratuïtament» a l'entitat (segons l'article 13) i *els 50 primers socis «impositors»*, que serien les 50 primeres persones majors d'edat que sol·licitessin dur a terme un ingrés a la Caixa (article 5).

Uns primers anys difícils per la nova Caixa de Pensions en els seus inicis

Tot i els esforços dels membres de l'equip directiu i altres organitzadors, finalment no s'aconseguien els recursos necessaris per tal de poder posar en marxa de manera efectiva la nova Caixa de Pensions. Aquest era, per altra banda, un tema central per a una entitat privada i independent que precisament aspirava a mantenir-se allunyada del poder públic i de qualsevol forma de protecció o de control polític.

«La Caixa, s'havia constituït, però no disposaria encara dels fons suficients per a poder garantir el pagament de les pensions que fossin contractades», com ens indica Francesc Cabana. (12)

A la taula 2 que s'adjunta, provinent del llibre de Jordi Nadal i Carles Sudrià¹, se'ns presenten les dades bàsiques sobre l'evolució dels dipòsits de les principals caixes d'estalvi espanyoles (xifres en milions de ptes.)

Taula 2 – DIPÒSITS D'ESTALVI DE LES PRINCIPALS CAIXES ESPANYOLES (milions de pessetes)

	1900	1905	1910	1915	1920
<i>Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid</i>	42,6	44,9	48,0	51,2	65,9
<i>Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona</i>	21,4	35,3	43,6	52,3	88,3
<i>Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Sevilla</i>	10,5	10,6	11,3	10,9	6,5
<i>Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Valencia</i>	10,8	26,2	27,5	38,7	63,6
<i>Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa</i>	5,9	16,9	24,1	29,5	51,7
<i>Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián</i>	5,4	11,8	16,7	18,1	26,2
<i>Caja de Ahorros y Monte P. Municipal de Bilbao</i>	-	-	3,0	14,4	75,3
<i>Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvi</i>	-	0,1	5,2	21,0	92,6

De la lectura de les dades de la taula 2, provinents de la coneguda obra dels professors Jordi Nadal i Carles Sudrià, *Història de la Caixa de Pensions*, es pot veure clarament que les xifres de dipòsits que la Caixa de Pensions aconseguí en els 10 primers anys de vida foren clarament insuficients.

¹ NADAL, Jordi i CARLES SUDRIÀ, (1981). *Història de la Caixa de Pensions*, Barcelona, p. 113.

No serà fins a l'any 1915 que aconseguirà situar-se entre les cinc primeres caixes a escala espanyola. La solució que s'acabarà plantejant, per part de l'equip directiu de la nova Caixa de Pensions i Estalvis, per tal d'arribar a oferir un fons de garantia suficient de capacitat de pagament de les futures pensions de jubilació, serà la de «*sol·licitar una cobertura econòmica adequada per part d'una caixa d'estalvis de les ja existents a Catalunya*». A més de la Caixa d'Estalvis de Barcelona, existien a Catalunya cinc caixes més: les de Sabadell, Terrassa, Mataró, Manresa i Manlleu. La decisió finalment presa seria la de prendre contacte amb l'entitat més gran i amb més recursos: la Caixa d'Estalvis de Barcelona.

El mateix Francesc Moragas, Felip Bertran i el president de «la Caixa», Lluís Ferrer-Vidal, es decidiren a visitar la Comissió Directiva d'aquella Caixa, per tal de plantejar la seva demanda d'una cobertura econòmica, tot oferint-los com a garantia de pagament un fons de fins a 60.000 ptes. ja recaptades per la Caixa de Pensions. El fet, però, és que la Comissió Directiva de la Caixa d'Estalvis de Barcelona no arribarà a acceptar la proposta que se li fa, i per tant, la Caixa de Pensions veurà tancada aquesta possible sortida de la difícil situació en que es trobava. El 16 d'abril de l'any 1915 la situació seguia essent, per tant, la mateixa. Els problemes econòmics no s'havien resolt i aviat es va veure que, amb les xifres de dipòsits existents com a fons de les pensions, no s'aconseguiria mantenir un projecte mínimament fiable.

Un canvi important. La transició a la Caixa de Pensions i d'Estalvis

Com assenyala Francesc Cabana (13) la solució es trobava ben a prop. Tan sols feia falta obrir la Caixa de Pensions a les operacions de captació d'estalvis, tal com feien les altres caixes d'estalvis ja existents. D'aquesta manera, obrint-se a les operacions de captació d'estalvis en forma de dipòsits remunerats, s'aconseguiria anar formant un fons de capital variable que acabaria assegurant la cobertura futura de les pensions de jubilació o altres formes de rendes vitalícies diferides. L'1 d'abril de l'any 1905 es procedirà, per tant, a canviar els Estatuts de la primitiva Caixa de Pensions, amb el que partir d'aquella data la primitiva Caixa de Pensions per a la Jubilació es convertirà en: Caixa de Pensions i d'Estalvis». De fet, durant uns quants anys coexistirien, encara, dues seccions: 1) la secció

de pensions per a la vellesa, per un costat, i 2) la secció de captació d'estalvis en forma de dipòsits, per l'altre.

La qüestió que es podria plantejar (com a element de discussió final) és fins a quin punt la Caixa de Pensions i Estalvis hauria pogut mantenir el seu perfil de plena independència i dinamisme, al que Francesc Moragas clarament aspirava —i que els Estatuts reflectien—, si l'entitat s'hagués acabat integrant o supeditant a un cert model de col·laboració, probablement més restrictiu, amb la preexistent Caixa d'Estalvis de Barcelona.

Un canvi important s'acabarà produint: la col·laboració de la Caixa amb l'INP (1910)

En el període de 1910-1915, i un cop signat el mes de gener de 1910 el corresponent conveni de col·laboració amb l'Instituto Nacional de Previsión, l'impuls que Francesc Moragas aconseguirà donar a la seva Caixa serà sens dubte, molt considerable (v. Taula 1 altre cop).

Jordi Nadal i Carles Sudrià ho destaquen en la seva obra sobre la *Història de la Caixa*:

«Immediatament després d'inaugurada la col·laboració amb l'INP, hom pot constatar un augment molt notable de les recaptacions i del nombre de llibretes de «la Caixa», un augment que quedarà reforçat, sobretot, a partir del moment en que es posa en marxa la gestió conjunta entre La caixa i l'INP, de les anomenades assegurances «contra la vida».

El juny de 1910 Moragas aconseguirà fer aprovar, pel consell directiu de la Caixa, les operacions d'assegurances «contra la vida» i alguns dels seus derivats, entre els que figurarà la nova modalitat d'assegurances de vida, per fer possible l'adquisició de cases barates pels obrers. Els lligams institucionals existents entre la Caixa de Pensions i l'Instituto Nacional de Previsión, afavorits per la forta amistat existent entre Francesc Moragas i Joaquim Maluquer, estimularan, sens dubte, el creixement cada cop més intens de la Caja de Pensiones para la Vejez y Ahorros (14).

5. La Conferència de Delegats de Caixes d'Estalvis a Bilbao (1913-14)

El contingut de les dues ponències de Francesc Moragas, representant de la Caixa de Pensions i Estalvis

Francesc Moragas, en representació de «la Caixa», participarà activament, amb dues ponències a la «Conferència sobre Previsió Popular» que tingué lloc a Bilbao (des del 7 juny de 1913 als inicis de 1914). De fet foren dues les seves intervencions en les quals acabarà tractant, sobretot, un únic tema central: *«La col·laboració de les caixes d'estalvis del conjunt d'Espanya en el règim de previsió popular del 27 de febrer de 1908»* (la data de creació de l'INP).

- En la primera conferència (1913) defensarà obertament la tesi que les caixes d'estalvis han de facilitar crèdits de manera preferent tant als obrers individualment com a les comunitats o col·lectivitats socials o d'interès públic, entre les que figurarien també les cooperatives per a la construcció i adjudicació de cases barates, així com altres corporacions públiques, i els mateixos ajuntaments.
- A la segona conferència (1914), Moragas presentarà una altra ponència sobre: *«La colaboración de las Cajas en el régimen de previsión popular (INP)»*, en la que plantejarà el tema: *«L'acció de les Caixes d'Estalvis i la missió dels Ajuntaments en el règim de previsió establert en la llei de 27 de febrer de 1908»*.

En aquesta ponència defensarà la funció dels ajuntaments com a factor de simplificació de la burocràcia i d'atenció directa als ciutadans. Introduirà una certa concepció municipalista dins de l'estratègia i les relacions de les caixes amb l'INP, tot advocant en favor de la funció dels ajuntaments. Moragas farà, de fet, una gran glossa del treball social del conjunt de les caixes. Defensarà tant l'obra social de les caixes que actuaven sota el règim de protectorat del Ministeri de la Governació (Les antigues Caixes d'Estalvis i Monts de Pietat), com de les caixes que haurien optat per acollir-se al nou règim de la llei de 27 de febrer de 1908 (data de la creació de l'INP).

Després de diversos torns de rèpliques i noves intervencions en el debat, Moragas tornarà a intervenir, per plantejar, amb molta força, una qüestió fonamentalment ideològica:

«Estic del tot convençut —afirmarà solemnement— que la llibertat de moviment i d'actuació és del tot essencial pel bon funcionament de les institucions econòmiques i socials del nostre país, raó per la qual jo mai tractaria d'imposar cap reglamentació uniformista a les altres caixes que operen en el conjunt del país». (15)

En el torn de conclusions finals de la conferència es tornarà a plantejar el debat sobre el paper que els ajuntament podrien arribar a jugar. De fet, algú suggerirà que potser caldria publicar una reial ordre del govern que obligués al conjunt de les caixes a dedicar entre l'1 o el 2% dels seus pressupostos a les activitats de l'obra social, proposta que Francesc Moragas rebutjarà de manera taxativa. Els defensors a ultrança del model més conservador, el de les antigues Caixes d'Estalvis i Monts de Pietat, haurien intervingut ja diverses vegades en els debats (entre ells el delegat de la Caixa i Monts de Pietat de Madrid). Haurien defensat la posició de que l'únic model vàlid hauria de ser el més tradicional d'aplicació dels mateixos recursos de capital, i no dels provinents de l'estalvi en forma de dipòsits, a les despeses de l'obra social, d'acord amb el règim tradicional de les caixes situades sota el protectorat del govern central.

Caldria prescindir, per tant, del nou règim establert per la llei de l'any 1908, amb el que s'autoritzava a «les noves caixes» a decidir l'aplicació dels recursos provinents dels beneficis provinents de la lliure col·locació financera dels estalvis captats en forma de dipòsits, al conjunt de les activitats de l'obra social.

Un debat significatiu i contundent entre Francesc Moragas i Francisco Bernis

Tot seguit farà ús de la paraula Francisco Bernis, representant de la Caixa d'Estalvis de Salamanca, conegut economista i catedràtic de la Universitat de Sevilla, i autor d'una ponència acadèmica titulada: «Medios de Fomentar la Previsión Popular». En la seva ponència, Bernis presentarà els resultats d'un estudi empíric en el qual pretindrà mostrar que, si bé és cert que els ciutadans que més estalvien són els que tenen ingressos més baixos, això de fet només ho aconsegueixen esdevenint cada cop més pobres.

«Aquestes dades provarien que és impossible —segons Bernis—tractar de fomentar un sistema de previsió social o popular, centrat en el suposat esforç individual de cada treballador ... El que caldrà fer —segons l'autor de la ponència— és, o bé renunciar a l'establiment dels beneficis de la previsió social pels que són la gran majoria i els que més ho necessiten (...), o bé desenvolupar una veritable política de previsió social, no basada en l'esforç dels qui tenen menys recursos, sinó del conjunt de la població (...) i orientada als que realment ho necessiten». (16)

Bernis també defensarà el recurs indispensable als pressupostos del govern de l'Estat «tot seguint l'exemple dels països més avançats». Defensarà, així mateix, la política d'imposició obligatòria al conjunt de les empreses, així com l'establiment de sistemes de bonificacions patronals per constituir pensions de jubilació a favor dels obrers amb jornals més baixos.

Tot i que en la segona conferència sobre la Previsió Popular, el professor Bernis farà una certa excepció en referir-se a la Caixa de Pensions (a la que qualifica de «gloriosa excepció»), acabarà acusant aquestes mateixes caixes de no publicar les seves Memòries i de no saber competir amb els sistemes d'usura més tradicionals. I en definitiva de no ser capaces de gestionar bé els seus recursos ni de fer una gestió realment sòlida de les seves inversions en què col·loquen els fons d'estalvi provinents dels seus clients.

«Si las Cajas de Ahorros quieren pensar en que alguna vez sea posible establecer una solidaridad financiera será únicamente cuando estén todas seguras de que las operaciones activas de cada una de ellas responden a las debidas exigencias técnicas». (17)

La contundent resposta de Moragas

La resposta de Francesc Moragas no podia fer més que mostrar el seu més profund rebuig en front de la major part de les crítiques i propostes formulades per Francisco Bernis, sobretot en relació al model de caixes independents, si bé regulades, que ell sempre havia defensat i seguiria defensant:

*«Ens adherim a tot el que el Sr. Bernis ha exposat» —digué Moragas—
«respecte de la necessitat que les Caixes d'Estalvis actuïn en el sentit de consolidar la seva gestió, de millorar i modernitzar els seus processos de gestió*

interna i de comunicar de manera fiable els resultats de les seves operacions al públic en general».

«De cap manera puc estar d'acord» —següí dient— «en admetre que, en l'espai de temps limitat d'aquesta conferència, se'ns plategin propostes com la d'acceptar la posada en marxa d'un salari mínim pel conjunt dels treballadors, —que segons sembla s'hauria d'aprovar de manera immediata— una qüestió sobre la qual la gran majoria dels economistes i dels sociòlegs del nostre temps encara discuteixen».

«Tampoc els nostres empresaris tenen perquè acceptar, com se'ns proposa, el projecte de l'aplicació d'una assegurança obligatòria a favor de tots els treballadors, quan aquest és un tema que en països més avançats, com Alemanya, s'ha acabat aplicant després d'uns estudis i debats molt seriosos, i s'ha dut a la pràctica tant a càrrec dels empresaris com de l'Estat i en el que també participen els treballadors».

Finalment Moragas també refutarà la darrera proposta plantejada pel delegat Sr. Bernis, segons la qual les mateixes caixes haurien d'acceptar un sistema, al seu entendre del tot absurd i ineficient, de captació dels estalvis de la població mitjançant la intermediació a escala local dels mateixos ajuntaments. «Un servei que, en el cas de ser acceptat» —afirmarà Moragas— «acabaria portant a tot un procés de canalització pública i burocratització gens desitjables, del conjunt dels estalvis de la població».

Moragas acabarà la seva contundent resposta a les propostes de Francisco Bernis, plantejant que ni tan sols es votés la proposta presentada i que aquella, a més, en cap cas passés a formar part del llibre d'actes de la conferència.

«Jo no m'atreviria mai» —dirà finalment— «a presentar aquesta mena de propostes a cap reunió d'empresaris» (...) «Jo, que si bé és cert que subscric bona part de les conclusions de la ponència que ha presentat el representant de la Caixa de Salamanca, no puc acceptar, en canvi, de cap manera l'aprovació de les seves tres propostes finals anteriorment esmentades». (18)

6. Una referència històrica. Les institucions d'estalvi i previsió social en crisi al segle XIX

L'estalvi i la previsió social a Espanya i al mon. Una particular referència al cas de l'Anglaterra (utilitarista)

La història de la previsió social a Espanya hauria de ser sotmesa avui en dia a un procés de profunda revisió, com ens indiquen bastants historiadors. La recerca sobre aquests temes és, sens dubte, complicada i de fet es troba encara molt poc avançada. Com ens indiquen Jordi Nadal i Carles Sudrià:

«La història de la previsió social al nostre país és una història llarga, complicada i poc coneguda, difícil de separar de la història religiosa, de la història de la filantropia i de la història del crèdit... Les confraries, les arquees de misericòrdia d'inspiració religiosa, els pòsits i els mons de pietat figuraran durant molts anys entre les institucions de previsió més típiques de l'Antic Règim. (...) Es pot dir que totes elles es desenvoluparen a partir de l'Edat Mitjana i que tingueren per fonament, tant la debilitat del poder públic com la forta interdicció canònica de l'Església contra la usura». (19)

«Com en altres tants camps, en el segle XVIII es produirà una renovació de les idees sobre la previsió social arreu d'Europa, que en certs casos només es limitarà a perfeccionar i a potenciar aquelles velles institucions». (20)

En les societats de l'antic règim es considerava que tothom tenia dret a la subsistència i que allò que el seu treball no els pogués proporcionar, ho hauria d'acabar fent la caritat pública, laica o privada. Els processos d'industrialització i d'implantació del capitalisme, serien fets que acabarien transformant radicalment la naturalesa de les societats i les economies europees al llarg del segle XIX. De fet s'acabaran generant processos de canvi que afectaran, no tan sols la vida econòmica dels pobles, sinó també a l'organització del treball i del conjunt de les estructures socials... i fins i tot a la mateixa estabilitat dels països. (21)

El cas singular d'Anglaterra

L'actitud més innovadora sorgirà de fet a l'Anglaterra del segle XIX, on l'economista Jeremy Bentham (1748-1832), màxim exponent de l'escola utilitarista anglesa, proposarà el desenvolupament de les primeres caixes d'estalvi —unes institucions

sense precedents— com el remei més apte per a resoldre les situacions de conflicte social, sense el tradicional recurs a l'església o als poders públics. Els creadors de les primeres caixes a Anglaterra es proposaran, per tant, la creació d'unes institucions de caràcter no caritatiu i el més independents possible de les finances de l'Estat, per tal de poder ajudar a resoldre problemes d'una emergent classe obrera en els temps de crisis que apareixien en la poderosa expansió industrial de l'Anglaterra del segle XIX. Sempre defensarien el principi bàsic d'una economia regida per la lliure iniciativa individual, allunyant-se del tradicional enfocament caritatiu que havien defensat els màxims dignataris eclesiàstics i el conjunt de representants del vell ordre polític. (22)

A Espanya no es trobarà present —més que de manera molt marginal— la visió economicista de Jeremy Bentham que tant influirà, en canvi, en el procés de transformació de les antigues caixes angleses. De fet, la visió «economicista» pròpia de l'escola utilitarista no començarà a penetrar en el nostre país, fins a l'any 1820, i de fet ho farà molt parcialment. El retorn a Espanya dels defensors de la fallida Constitució liberal, que havien cercat refugi a Anglaterra i freqüentat alguns cercles utilitaristes d'aquell país, tractarien de propagar aquella ideologia al nostre país, en determinats nuclis intel·lectuals dels anys 20.

Sorgeixen en aquella època alguns autors i seguidors d'aquella mateixa filosofia utilitarista a Espanya, com Ramon Mesonero, inspirador de la «Sociedad Económica Matritense de Amigos del País» (organitzadora de concursos literaris sobre els temes i els projectes: de les Caixes d'Estalvis i les Institucions de previsió social. Guanyador d'un d'aquests concursos literaris seria Francisco Quevedo, autor de la memòria: *El modo de establecer en España las cajas de Ahorro y Sociedades de Socorros Mutuos*, on argumentarà: «*La estabilidad del conjunto del sistema económico y social pasará por la organización del ahorro*». (23)

A Espanya, però, la situació no seria en absolut comparable a la d'Anglaterra de la primera meitat del segle XIX. El deute públic de l'Estat espanyol de fet era un impediment essencial per poder oferir una remuneració sostinguda als dipòsits d'estalvi de les primitives «Caixes d'Estalvis i Monts de Pietat». De fet no eren una forma aconsellable d'inversió pels fons d'estalvi captat per aquestes institucions provinents del conjunt de les persones i famílies estalviadores. La solució havia acabat essent la de buscar-se una «via pròpia»: la d'invertir en un sistema que oferia

préstecs amb penyora a les persones i les famílies que ho necessitaven; és a dir, el sistema tradicional de les «Caixes d'Estalvis i Monts de Pietat». (24)

Una experiència «d'expansió» que acabarà en un gran fracàs

Pocs anys més tard que obrís les seves portes, l'any 1893, la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, tindria lloc la publicació d'un decret per part del govern espanyol, concretament el 29 de juny de 1853, en el que es disposarà l'establiment d'unes noves caixes d'estalvis a totes les capitals de província d'Espanya i als llocs més importants, supervisades pels governadors civils de la província a on tingués lloc la seva implantació. (25)

El Decret, establert pel ministre d'Hisenda, Bravo Murillo, preveia que els excedents generats per totes les Caixes haurien de ser canalitzats cap a una «Caja general de depósitos y consignaciones», de forma supervisada pel govern i pels governadors de cada província. (26)

Aquests fons acabarien essent utilitzats per a finançar els creixents dèficits de l'Estat provocats per la demanda de subvencions que plantejaven les molt deficitàries companyies ferroviàries, embarcades en un espectacular i molt desordenat esforç de construcció d'una gran xarxa de ferrocarrils en el conjunt de la Península.

El sistema concebut pel ministre Bravo Murillo acabarà en un autèntic desastre. Els directius de les caixes provincials acabarien repudiant la norma del govern, que de fet amenaçava greument la seva estabilitat financera. Els clients de les mateixes caixes procedirien també a la retirada massiva dels seus dipòsits. Davant d'aquell desastre, alguna caixa, com la de Barcelona i Mont de Pietat, actuarà de manera fins a cert punt diferent, contravenint en part l'ordre ministerial. Comprarà parcialment títols del deute públic i també adquirirà títols de crèdit privats amb els que aconseguirà reduir la seva contribució a La Caja General de Depósitos. En gran part com a conseqüència de les mesures preses pel govern en aquells anys i a la crisi borsària posterior dels anys 1880s es produirà una espectacular caiguda del nombre de caixes d'estalvis. A Catalunya, entre 1853-1874, del total de les deu caixes n'acabaran desapareixent set. En acabar la greu crisi financera dels anys 80s, només quedarien en peu un total de tres caixes a Catalunya (Sabadell, Mataró i Caixa de Manresa). (27)

Un epíleg final a la meva «exploració històrica»

La greu crisi de l'antic model de caixes, que es produirà l'any 1866, a causa del greu daltabaix en què acabà el projecte del ministre Bravo Murillo —fet al qual s'afegirà la posterior gran crisi borsària de l'any 1880— tancarà una incerta i llarga etapa de desenvolupament tant de l'antiga banca com de les caixes d'estalvis més tradicionals heretades de l'Espanya del segle XIX. Ben iniciat el segle XX, acabarà essent possible, no sense dificultats, dur a terme un conjunt d'esforços significatius de modernització i de canvi.

Més enllà de la fermesa i la capacitat de decisió mostrada per Moragas i els homes que li varen fer costat, és possible que un cert aprenentatge dels greus errors comesos en el passat, acabés essent un factor important que podria explicar l'èxit aconseguit en la posada en marxa i l'acceptació d'un projecte com el de la nova Caixa de Pensions i Estalvis (1905-1915).

Bibliografia

Obres de Francesc Moragas i Barret:

- «Las Cajas de Ahorro en España», *Los Seguros*, vol. 6(4), noviembre 1888, pp. 78-82.
- «El ahorro y el seguro», *Los Seguros*, vol. 6(17), septiembre 1889, pp. 385-392.
- «Los auxilios a la clase obrera», *Los Seguros*, julio 1898.
- «El seguro en la práctica», *Los Seguros*, 17(12), junio 1900, pp. 265-273.
- «Seguros sociales», *Los Seguros*, 18(10), mayo 1901, pp. 229-233.
- «Nuestro programa», *Revista Social*, 1(1), marzo 1902, pp. 1-5.
- «La reforma social (I)», *Revista Social*, 1(2), marzo 1902, pp. 17-19.
- «La reforma social (II)», *Revista Social*, 1(5), mayo 1902, pp. 65-69.
- «El problema de la vejez», *Revista Social*, vol. 1(9), julio 1902, pp. 129-131.
- «Caja de Pensiones para la Vejez», *Revista Social*, vol. 1(9), julio 1902, pp. 131-139.

Proyecto de la Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros, Barcelona, 1902.

«Comisión organizadora de la Caja de Pensiones para la Vejez» (texto redactado por Francesc Moragas, en febrero de 1904).

Jerarquía de las Instituciones Sociales, Discurso leído por (...) en la sesión estatutaria del INP celebrada en Barcelona, el 28 de enero de 1912).

«*Ideología de la Caja de Pensiones*», Barcelona, 1912.

Obres sobre Francesc Moragas i Barret:

CABANA, F, y L. BONTEMPELLI. *Francesc Moragas i Barret (1868-1935)*, Fundación Bancaria «la Caixa», Barcelona, 2018.

CEBALLOS, J. G. (compilador). «Libro del ahorro: Las cajas de ahorros benéficas de España», *El Financiero*, Madrid, 1929, pp. 1-74.

DE LA CALLE, M. D. «La comisión de reformas sociales 1883-1903: política social y conflicto de intereses en la España de la Restauración», Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid, 1989.

FERNÁNDEZ, P. «El origen de la Obra Benéfica de las cajas de ahorros españolas (1839-1869)», *Papeles de Economía Española*, 2003, pp. 230-243.

OLIVER HORNE, Herbert. «*A history of Saving Banks*», Oxford University Press, 1947 (pp. 407).

LÓPEZ YEPES, J. «La obra social de las cajas de ahorro. Orígenes y evolución histórica», Confederación Española de Cajas de Ahorro, Madrid, 1990.

MILL, John «An Essay on Jeremy Bentham (Illustrated)».

NADAL, Jordi & Carles SUDRIÀ. *Història de la Caixa de Pensions*, CPVEC, Barcelona, 1980.

PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Francesc Moragas i La Caixa de Pensions (1868-1935)*, Edicions 62. Barcelona, 1999.

PRADERA i BARCELÓ, Josep M^a. «Els orígens de les caixes d'Estalvis de Mataró», Estudis-Fulls del Museu de la Casa de la Ciutat, 1980.

TÍTOS MARTÍNEZ, Manuel. «La Caja General de Depósitos (1852-1874)», a *Moneda y Crédito*, nº 151, 1979, p. 79-104.

Llibres i articles a que es fa referència en el text

- (1) Pere PUIG BASTARD «Francesc Moragas i Barret (1856-1935)», article que forma part de les veus del *Diccionari dels Economistes Catalans*, Societat Catalana d'Economia, Barcelona, 2020.
- (2) Text de les entrevistes que l'any 1902 li farà Josep Pla (periodista de *La Veu de Catalunya*) i que més tard han estat recollides a la obra completa Vol. n. 43, *Caps-i-punts*. Destino, 1983, p.588.
- (3) Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, *Història de la Caixa de Pensions* (Tres anys de gestació), 1981, p. 66-67.
- (4) Juan Antonio SORRIBAS, «Memoria dilucidando el tema de los Seguros sobre la Vida», vg Pérez-Bastardas, *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions*, Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 39.
- (5) Francesc MORAGAS «Labor Social», a *Los Seguros*, novembre 1902.
- (6) Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, *Història de la Caixa de Pensions*, CPEV. Barcelona, 1981 p. 41.
- (7) Francesc MORAGAS, *Los Seguros*, agost 1902.
- (8) Francesc MORAGAS, «La Reforma Social», a *Revista Social*, nº2, març 1902.
- (9) Francesc MORAGAS, «Seamos prácticos», a *Revista Social*, nº 1, març 1902.
- (10) Alfred PÉREZ-BASTARDAS, «Francesc Moragas i la Caixa de Pensions 1868-1935», p. 142.
- (11) «Fins aleshores, les Caixes i els sistemes d'assegurances creats pels empresaris, oferien protecció només als treballadors de la pròpia empresa» (vid. Francesc Cabana, «*Francesc Moragas i Barret (1868-1935)*», Fundació Bancària «la Caixa», 1980.
- (12) Francesc CABANA, *Francesc Moragas i Barret (1868-1935)*, Fundació Bancària «la Caixa», Barcelona, 2018.
- (13) Francesc CABANA, *Francesc Moragas i Barret (1868-1935)*, Fundació Bancària «la Caixa», Barcelona, 2018.
- (14) Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions 1868-1935*, Edicions 62, «la Caixa», Barcelona, 1999, p. 271.

- (15) Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions 1868-1935*, Edicions 62, «la Caixa», Barcelona, 1999, p. 272.
- (16) Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions 1868-1935*, Edicions 62, «la Caixa», Barcelona, 1999, p. 297.
- (17) Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions 1868-1935*, Edicions 62, «la Caixa», Barcelona, 1999, p. 298-300.
- (18) Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Francesc Moragas i la Caixa de Pensions 1868-1935*, Edicions 62, «la Caixa», Barcelona, 1999, p. 302-303.
- (19) Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, *Història de la Caixa de Pensions*, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis/Edicions 62, Barcelona 1981, 1ª edició, p. 49.
- (20) Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, *Història de la Caixa de Pensions*, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis/Edicions 62, Barcelona, 1981, 1ª edició, p. 49-57.
- (21) Josep Maria PRADERA i BARCELÓ, *Els orígens de les caixes d'Estalvis. El cas de Mataró*, 1980.
- (22) Herbert OLIVER HORNE, «A History of Saving Banks», Oxford University Press, 1947, p. 407.
- (23) Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, *Història de la Caixa de Pensions*, Caixa de Pensions a la Vellesa i d'Estalvis/Edicions 62, Barcelona, 1981, p.51-53.
- (24) Josep Maria PRADERA i BARCELÓ, *Els orígens de les caixes d'Estalvis. El cas de Mataró*, 1980.
- (25) Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, *Història de la Caixa de Pensions*, Caixa de Pensions a la Vellesa i d'Estalvis/Edicions 62, Barcelona, 1981, p. 36.
- (26) TITOS MARTÍNEZ, Manuel, «La Caja General de Depósitos (1982-1974)», a *Moneda y Crédito*, nº 151, desembre 1979, p. 79-194.
- (27) Jordi NADAL i Carles SUDRIÀ, *Història de la Caixa de Pensions*, Barcelona, 1981, p. 51-53.

EN MEMÒRIA DE JACINT ROS HOMBRABELLA

ANTONI MONTSERRAT SOLÉ, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i membre de la Societat Catalana d'Economia (SCE)

21 de maig 2020

L'amic Jacint Ros Hombravella, Jacint, ha estat un personatge sempre en procés de construcció però guiat per tres motivacions centrals: la curiositat intel·lectual oberta a l'assumpció de visions diverses en un món de successives ortodòxies dominants, la construcció d'una professió d'economista públic en un context inicialment hostil, la continuïtat en una opció moral basada en l'assumpció de valors públics per sobre de l'individualisme. I amb una conclusió, la importància de desvetllar vocacions i formar equips.

No seré objectiu, com segons el Premi Nobel d'Economia 1974 Myrdal, (per exemple Myrdal Gunnar, *Value in Social Theory: A Selection of Essays on Methodology*) no ho som mai en parlar d'economia, i he de dir que Jacint Ros ha influït decisivament en la meua pròpia visió de l'economia i que en to menor, com a deixeble que en soc, he procurat seguir algunes de les seves pautes, més enllà de les col·laboracions específiques, que són nombroses i surten amplemment esmentades en el llibre.

En aquest sentit considero molt important el seu llibret *Economia ¿ciència útil?* per entendre els seus plantejaments metodològics en economia, política econòmica i política en general.

Com també són de gran interès les seves dues conferències dictades a la Societat Catalana d'Economia sobre els dos economistes la petja dels quals ha seguit: Fabián Estapé 6 de febrer de 2017 i Joan Sardà, «Joan Sardà, potser el millor economista espanyol del segle XX», 16 de juny, 2014.

Ros entra en l'òrbita d'Estepé a la Facultat de Dret, i amb la carrera d'Econòmiques tot just iniciada (segon) ja és ajudant d'Hisenda Pública i es va decantant definitivament cap a l'economia, traduint textos bàsics i amb les classes. Tant per formació (dret i econòmiques) com per la relació personal i professional, com per la vocació de servidor públic, Ros es pot considerar deixeble central en la tradició estapetiana de la política econòmica. Però a l'historicisme i institucionalisme estapetià Ros hi afegí la formació a la London School of Economics, de Robbins i Hayek i el seu contacte al Central Planning Bureau neerlandès de Jan Tinbergen. També en la pròpia trajectòria, la relació amb Madrid, en els dos casos amb experiències complexes. Estapé amb el Plan de Desarrollo, Ros Hombravella amb l'Instituto Español de Moneda Extranjera, a redós de dos catalans, Lòpez Rodó, un, Ortinez Mur, l'altre, de curioses trajectòries. El primer, per cert, amb una visió ben curta de la Universitat, va coincidir amb Sardà a Santiago on va dir-li que contribuirien una gran Universitat. Cap dels dos hi va fer gran cosa. Com deia sovint Ros, Manuel Ortínez, exemple del possibilisme del moment va passar de traficant de divises a dirigir l'IEME. Franco tenia aquestes bromes. Ros en va treure un coneixement directe i relativitzat de l'administració central. No podem oblidar el contacte de Ros amb el milloret de la professió de l'època a Madrid: Luis Ángel Rojo i José Luis Sampedro. Aquest darrer va servir d'aixopluc per a l'inici de la Facultat d'Econòmiques de la Universitat Autònoma de Barcelona, on Ros va exercir de catedràtic després durant tants anys, ja no al Raval sinó a Bellaterra.

L'altre gran homenot de l'economia present en la formació i la trajectòria de Ros Hombravella serà Joan Sardà Dexeus. Hi comparteix ser home de conversa, de diàleg i de cerca d'aplicació dels coneixements en sentit útil a la societat. Així, si Sardà deia per explicar la seva col·laboració a Justícia Social, per exemple 25 de juliol de 1931, sobre el Banc d'Espanya, o també el 1931 sobre l'organització interna de la producció pels obrers, dient que no li podia negar res a Don Joan (Comorera) i després el trobem als Decrets de S'Agaró (Ruiz Ponseti-Tarradellas), és a dir que no podia defugir la seva participació en el debat públic. Ros és un publicista, com es defineix ell en relació a la seva abundant feina periodística. Ros posa els seus coneixements per donar

sentit econòmic a la planificació urbanística i a la gestió municipal (Comissió comarcal, Gabinet de Programació).

Sardà avalarà amb pròlegs en què es mulla dues de les obres de més influents de Ros, i agosarades. Una *L'aptitud financera de Catalunya* (Jacint Ros Hombravella i Antoni Montserrat, 1967) títol amb què volíem denunciar el caràcter estructural de la insuficiència financera i bancària catalanes, l'altra *Capitalismo español de la autarquía a la estabilización*.

L'aptitud financera de Catalunya és una obra que vam signar els dos, però d'autoria fonamental de Ros, perquè jo era un novell agosarat marxista de carrer. Ros em va ensenyar el que és treballar en equip, redactar conjuntament un text fins que adquireix forma teòricament publicable, i tot a partir de documentació ben escassa, però el tema s'ho valia i el risc que vam córrer es veu compensat pel vigor dels estudis posteriors sobre desequilibris fiscals i balances interiors de pagaments. Per cert, concepte que ja ens discutien en aquell moment.

Tot el meu mèrit per participar a l'obra procedia de ser un jove ajudant deixeble d'Estapé i Lasuén i haver fet números a mà en llargues llistes de partides aranzelàries d'un estudi encomanat a Ros pel CEAM sobre protecció efectiva en la naixent, a Catalunya, indústria de l'automòbil. Ros em va donar confiança a seguir en l'ofici.

L'altra obra fou *Capitalismo español de la autarquía a la estabilización 1939-1959* de Joan Clavera, Joan Esteban, Maria Antònia Monés, Antoni Montserrat i Jacint Ros Hombravella al 1973. Aquí l'equip fou prou més ampli i complicat, perquè vam treballar per temes i sectors per després fer redacció per capítols cronològics, amb autoria creuada, per tant. També aquí Ros va ser agosarat, car els historiadors professionals consideraven que no hi havia prou distància per poder escriure sobre l'economia franquista, encara en vida de Franco, per cert. Això efectivament ens forçà a alguns eufemismes i llicències poètiques quan per exemple em vaig atrevir a escriure i els altre van córrer el risc, dient que el ministre José María Fernández-Ladreda li deien el Tempranillo, amb una innocent postil·la meva que ho atribuïa al fet que arribava d'hora al despatx. L'obra valgué la pena se'n feren diverses impressions i reedicions i estimulà amb extensa còpia de fragments autors posteriors. Ros va continuar la recerca amb *Política económica española 1959-1973*, 1979.

Dues preocupacions, entrelaçades i recurrents: el món de l'estalvi i el futur del país. En primer lloc el món de l'estalvi va donar lloc a la seva tesi doctoral «Las Cajas Generales de Ahorro en la economía española 1949-1966» al 1967, al llibret *Ahorro con avaricia. Una guía para el ahorro personal* al 1997 o al seu projecte de llibre sobre *Caixes* completat tot just el 2019.

Per una altra banda, la preocupació per Catalunya *Catalunya, una economía decadent?* al 1991, que enllaça amb Vandellós, com *L'aptitud financera de Catalunya* va enllaçar el Sardà-Beltrán, o el *Més val sols... La viabilitat econòmica d'una Catalunya independent* al 2009. I això es mostra també a la voluntat d'intervenció sobre la realitat feta palesa per la seva extensa estapetiana activitat publicística a premsa diària i revistes d'interès general.

Tota la seva activitat ha estat adreçada al sector públic o a l'acció col·lectiva, com fou la seva llarga col·laboració amb CEAM. Destaca la seva activitat com urbanista (amb classes a l'Escola) tant a l'Ajuntament de Barcelona com el que seria l'Àrea Metropolitana. Fou Síndic de comptes del 2000 al 2007. Era fill adoptiu del Masnou i posseïa la Creu de Sant Jordi. Era també un bon amant de l'art, especialment la pintura i l'escultura.

Bibliografia

Articles en revistes

Determinismo económico de las conductas: una aproximación a su complejidad. *Cuadernos de economía: Spanish Journal of Economics and Finance*, ISSN-e 0210-0266, Vol. 39, N° 110, 2016, págs. 87-92.

Perplejidad, vacío y hasta empecinamiento de las políticas económicas en la crisis 2007-2012/2013: ensayo de propuestas. *Cuadernos de economía: Spanish Journal of Economics and Finance*, ISSN-e 02100266, Vol. 36, N° 100, 2013, págs. 32-40.

AKERLOF, G. A.; KRANTON, R. E. *Identity Economics*. Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press, 2010.

Paradigmes: economia productiva i coneixement, ISSN 2013-150X. N°. 5, 2010 (Ejemplar dedicado a: Economía de la identidad: diferenciación i marca de país), págs. 244-245.

Bibliografia comentada. Jacint Ros Hombravella, Alfons Garcia. *Paradigmes: economia productiva i coneixement*, ISSN 2013-150X, N° 2, 2009 (Canvi de cicle o canvi de model?), págs. 226-229.

Algunes idees filosòfiques. Revista econòmica de Catalunya, ISSN 1135-819X, N° 42, 2001 (Ejemplar dedicado a: Ernest Lluch, In memoriam 1937-2000), págs. 112-114.

Como alargar la expansión: Elementos de un modelo virtuoso. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 2000, págs. 211-226.

Angles (crítics) sobre les caixes catalanes. *Revista econòmica de Catalunya*, ISSN 1135-819X, N° 40, 2000, págs. 134-138.

La participació de les corporacions locals als serveis socials. *Revista econòmica de Catalunya*, ISSN 1135819X, N° 39, 2000, págs. 173-173.

Economia de l'educació. *Revista econòmica de Catalunya*, ISSN 1135-819X, N° 36, 1999, págs. 152-152.

Invertir en alargar. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1998, págs. 229-242.

Productividad, ¿un tema de segundo orden?: Los servicios. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1997, págs. 297-310.

Dinámica del gasto social en la economía española: Maastricht. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*. ISSN 1133-1771, N° 1, 1996 (Ejemplar dedicado a: Estado del bienestar y Autonomías en el año de Maastricht), págs. 327-344.

Una cierta cuenta de resultados (revisión y perspectiva). *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, No. 1, 1995 (Ejemplar dedicado a: Política económica española: ¿qué hemos aprendido tras diez años de integración europea?), págs. 299-316.

La política económica. *Economistas*, ISSN 0212-4386, Año No 12, No 60, 1994 (España 1993, un balance), págs. 87-89.

Algunas líneas para el crecimiento sostenido de la economía española. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1994 (Ejemplar dedicado a: De la recuperación cíclica al crecimiento sostenido: exogencias para la política económica española), págs. 277-290.

Estalvi personal a Catalunya. Gasiveria? *Revista econòmica de Catalunya*, ISSN 1135-819X, No. 25, 1994 (Ejemplar dedicado a: L'economia a Catalunya), págs. 101-106.

¿*El buen avaro*? Foment del Treball Nacional = Fomento del trabajo, ISSN 1137-4128, N° 2033, 1993, pág. 43.

A vueltas con el ahorro personal. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1993 (Ejemplar dedicado a: Política económica y las reformas estructurales de la economía española), págs. 393-406.

Mejoras en los procesos de decisión. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1992 (Ejemplar dedicado a: Estabilidad macroeconómica y crecimiento en un contexto de apertura externa: la política económica española en los años 90), págs. 327-340.

6 cosas 6. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, No. 1, 1991 (Ejemplar dedicado a: La política económica española en la unión económica y monetaria europea), págs. 367-378.

La estrategia de la política económica española en los 90 o átame, átame. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1990 (Ejemplar dedicado a: La política económica española en el contexto internacional hoy previsible para los años 90), págs. 395-406.

Els aspectes institucionals en la vida econòmica de Catalunya. Jacint Ros Hombravella, Joaquín Trigo Portela. *Revista econòmica de Catalunya*, ISSN 1135-819X, N° 13, 1990, págs. 137-154.

Los grandes despilfarros de la economía española. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 11331771, N° 1, 1989 (Ejemplar dedicado a: Crecimiento sin desequilibrios con la peseta en el SME: Exigencias para la política de demanda y las políticas de oferta), págs. 353-362.

Hacia un concepto competitivo de la competitividad *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 11331771, N° 1, 1988 (Ejemplar dedicado a: La competitividad de la economía española: determinantes micro y macroeconómicos), págs. 279-286.

J. Ros Hombravella, «Materiales de política económica»: Un autor se confiesa *El Ciervo: revista mensual de pensamiento y cultura*, ISSN 0045-6896, N° 433, 1987, pág. 43.

A la ocasió la pintan calva. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1986 (Ejemplar dedicado a: Política económica e internacionalización de la economía española), págs. 201-208.

Hacia una política de «bienestares mínimos». *El Ciervo: revista mensual de pensamiento y cultura*, ISSN 0045-6896, N° 413-414, 1985, pág. 18.

Conocernos las rarezas. *Libro marrón, Círculo de Empresarios*, ISSN 1133-1771, N° 1, 1985 (Ejemplar dedicado a: Alternativas a la actual política económica española), págs. 221-226.

Lo que no se ha de hacer en política económica. *Boletín del Círculo de Empresarios*, ISSN 0211-1535, No 22, 1983, págs. 13-20.

Tribuna: Ensayo de Guías. *CAU: construcción, arquitectura, urbanismo*, ISSN 0210-4563, N° 66, 1980, pág. 25.

La penúltima tanda de política económica franquista: «Hacer ver que se hace». *CAU: construcción, arquitectura, urbanismo*, ISSN 0210-4563, N° 41, 1977, pág. 58.

Elementos de política económica urbanística *Cuadernos de economía: Spanish Journal of Economics and Finance*, ISSN-e 0210-0266, Vol. 2, N° 4, 1974, págs. 242-260.

Financiación y localización industrial. Alta dirección, ISSN 0002-6549, N° 41, 1972, págs. 57-61.

El Área Metropolitana de Barcelona. Lluís Cantallops i Valeri Àrbol académico, Juan Manuel Montero Madariaga, Manuel de Solà-Morales i Rubio Àrbol académico, Manuel de Torres Capell, Jacint Ros Hombravella, Juli Esteban Noguera, Manuel Ribas i Piera, Antonio Font Arellano Àrbol académico. *Quaderns d'arquitectura i urbanisme*, ISSN 1133-8857, N° 87, 1972 (Ejemplar dedicado a: El Área metropolitana de Barcelona), págs. 3-66.

Entorn del retard en el recobrament dels nivells macroeconòmics de preguerra a l'Espanya dels 1950. Antoni Montserrat, Jacint Ros Hombravella. *Recerques: Història, economia i cultura*, ISSN 0210-380X, N° 2, 1972 (Ejemplar dedicado a: Política i economia a la Catalunya del segle XX), págs. 231-246.

Una nota de metodologia de la Política econòmica. Sobre la no neutralidad de los medios. *Política Económica. Anales de Economía*, ISSN 0303-9919, N° 11 (JUL-SEP), 1971, págs. 93-104.

Guía a las aplicaciones de la economía a la planificación urbanística. Jacint Ros Hombravella, Antonio Santillana del Barrio. *Anales de Economía*, ISSN 0303-9919, N° 16 (OCT-DIC), 1966, págs. 429-468.

Algunas vertientes económicas del urbanismo turístico. *Quaderns d'arquitectura i urbanisme*, ISSN 11338857, No. 64, 1966, págs. 15-17.

Algunos aspectos económicos del urbanismo turístico. *Arquitectura: Revista del Colegio Oficial de Arquitectos de Madrid (COAM)*, ISSN 0004-2706, N° 65, 1964, págs. 51-56.

Cajas de Ahorro su importante papel en la economía. *Economía financiera española*, ISSN 0210-1181, N° 7, 1964, págs. 22-32.

Colaboracions en obres col·lectives

La última etapa de la economía franquista y los problemas económicos de la transición (1971-1982). Economía española/coord. por José Vallés Ferrer Árbol académico, Octavio Fernández Amador, María Angeles Caraballo Pou Árbol académico, Fabián Estapé Rodríguez. Árbol académico, 2009, ISBN 978-84481-6806-3, págs. 17-26.

La economía española en la década de los setenta. Economía española / coord. por José Vallés Ferrer. Árbol académico, 1997, ISBN 84-481-0802-7, págs. 65-84.

Una aproximación a las economías externas. Escritos en honor del profesor Román Perpiñá Grau / Román Perpiñá Grau (hom.), Vol. 2, 1983, ISBN 84-370-0225-7, págs. 359-366.

Emprender con responsabilidad Foment del Treball Nacional, ISSN 1137-4128, No. 2136, 2012, págs. 33-34.

Llibres

- Los errores de las cajas de ahorros y la Caixa 1940-2019*, Ed. personal 2019
- Pàgines viscudes d'un economista català*. Jacint Ros Hombravella; Jordi Bacaria Colom (pr.) Universitat de Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2017. ISBN 9788491680390.
- Joan Sardá Dexeus: un economista clave en la España del siglo XX*. Cizur Menor, Navarra: Aranzadi, 2015. ISBN 978-84-9098-636-3.
- Economía: ¿ciencia útil?* Civitas, 2011. ISBN 978-84-470-3632-5.
- Més val sols--: viabilitat econòmica de la independència de Catalunya La Magrana, 2009. ISBN 978-849867-481-1.
- El sector públic a Catalunya (1985-1998)*. Jacint Ros Hombravella, Ramon Tremosa i Balcells, Jordi Pons Novell Institut d'Estudis Autònomic, 2002. ISBN 84-393-5695-1.
- Ahorro con avaricia: con una guía para el ahorro*. Flor del Viento, 1997. ISBN 84-89644-12-8.
- Catalunya, una economía decadent?* Barcanova, 1991. ISBN 84-7533-702-3.
- Materiales de política económica*. Oikos-Tau, 1987. ISBN 84-281-0592-8.
- Política económica española (1959-1973)*. Jacint Ros Hombravella, Fabián Estapé Rodríguez. Blume, 1979. ISBN 84-7031-113-1.
- La Unión europea y la economía española*. Armando Villamil. Fundación Argentaria, 1978.
- Qué es la economía franquista*. La Gaya Ciencia, 1977.
- 13 economistes espanyoles ante la economía española*. Oiko-Tau Vilassar de Mar, 1975.
- Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización 1939*. 1979 Edicusa Mardir 1973Joan Clavera, Joan Esteban, Maria Antònia Monés, Antoni Montserrat, Jacinto Ros Hombravella Ediu 1973.
- Las cajas generales de ahorro en la economía española*. CECA, Madrid, 1967.
- Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización, 1939*.

1979 Edicusa Mardir 1973Joan Clavera, Joan Esteban, Maria Antònia Monés, Antoni Montserrat, Jacinto Ros Hombravella -Edu 1973.

Las cajas generales de ahorro en la economía española. CECA, Madrid, 1967.

Sobre Jacint Ros Hombravella

Homenatge al Professor i Col·lega Jacint Ros Hombravella amb motiu del seus vuitanta-quatre anys i mig. Societat Catalana d'Economia, Col·legi d'economistes de Catalunya, Consejo General de Colegios de Economistas, Barcelona, 2019. Ed. a cura de Xavier Farriols, Anton Gasol, Antoni Montserrat i Valentí Pich.

Tesis dirigides

Efectos de la composición sectorial, la dimensión y el origen del capital de las empresas industriales españolas en la situación de la innovación tecnológica en España, y en la política tecnológica. Natalia Ortega Gómez. Universitat de Barcelona (2005).

La industria vinícola catalana del cava después del año 1970. Josep Tio Palahi. Universitat de Barcelona (1995).

Dirección, capacidades distintivas de la empresa de éxito y el cambio organizacional. Iñaki Frade Gobeo. Universitat de Barcelona (1995).

La sanidad. Un elemento dinámico para la política económica. El caso de Catalunya 1981-1991. Jaume Roma i Rodríguez. Universitat Autònoma de Barcelona (1995).

El port de Barcelona i l'economia catalana (1859-1991). Joan Alemany Llovera. Universitat de Barcelona (1993).

Los instrumentos de promoción pública de I+D: una evaluación crítica. Domingo García Universitat de Barcelona (1991).

El sistema de crédito oficial en España (1970-79): dimensión económica y problemática financiera. José Carlos Arias Moreira. Universidad de Santiago de Compostela (1983).

La formación del complejo agro-alimentario en Cataluña (1960-1975). Àngel Pes. Universitat de Barcelona (1982).

Dinámica de la tipología de las explotaciones agrícolas. Jordi Bacaria Colom. Universitat Autònoma de Barcelona (1982).

La edificación residencial en España, 1954-1980. La crisis del modelo de acumulación de capital en el sector. Jaime Rodríguez Pascual. Universitat Autònoma de Barcelona (1981).

Convenios y salarios en el sector metalúrgico español, 1960-1975. Lluís Fina Sanglas. Universitat Autònoma de Barcelona (1980).

L'hoteleria tradicional en el context d'una política de turisme de masses. Joan Cals Güell. Universitat Autònoma de Barcelona (1980).

Un estudio sobre la teoría del federalismo fiscal. Antonio Casahuga Vinarell. Universitat Autònoma de Barcelona (1980).

El gasto público en la enseñanza superior análisis de criterios para su distribución en España. Esteve Oroval Planas. Universitat Autònoma de Barcelona (1980).

El pensament econòmic marxista a Catalunya 1869-1939. Emili Gasch Grau. Universitat Autònoma de Barcelona (1977).

El pensament econòmic marxista a Catalunya 1869-1939. Emili Gasch Grau. Universitat Autònoma de Barcelona (1977).

IDEES PER A LA TRANSICIÓ FERROVIÀRIA A CATALUNYA

SANTIAGO MONTERO HOMS, enginyer industrial
CARLES VIADER SOLER, enginyer de camins

26 d'abril de 2021

El ferrocarril és encara una assignatura pendent a la península ibèrica. És necessari que el ferrocarril ibèric s'integri a Europa, però no és fàcil. En concret té 4 tipologies de problemes:

- **Ferroviaris:** Els estàndards espanyols d'ample de via no són els europeus. Tot i que aquest debat fa temps que està viu, encara no està resolt. Sembla evident però que ens hem d'adaptar a l'ample europeu.
- **Mobilitat:** La mobilitat ferroviària a Espanya és molt menor en comparació amb la resta de països europeus. En relació a les mercaderies, s'hauria de transportar entre 4 i 5 vegades més tones de les que ara s'estan movent. En relació a viatgers, Espanya només mou un terç dels viatgers en comparació amb Europa.
- **Territori:** El model de ferrocarril també té un impacte en la definició del territori i la seva vertebració. Actualment no hi ha prou cotxeres per guardar els trens, que posats tots en fila, farien uns 25 kilòmetres, i això provoca que no es faci un bon manteniment ni una bona planificació de la jornada.
- **Demografia:** La demografia catalana té una distribució irregular. Hi ha molta intensitat demogràfica entre Cornellà i Badalona. Hi ha 2.400.000 habitants en 140 kilòmetres quadrats, és a dir uns 19.000 habitants per kilòmetre quadrat. Aquesta densitat és molt més elevada que altres ciutats com Londres o Berlin, només Igualada per Paris. Si s'afegeixen els dos Vallès, hi ha 3,9 milions d'habitants.

El problema no son els diners sinó la gestió

La concentració dels quatre tipus de problemes, fa perdre perspectiva per trobar solucions. La diversitat de institucions ho complica més. Però un cop s'ordeni la situació, el problema global serà més fàcil. A més, el del canvi de ample de via, pot sortir de franc si demanem ajuda a Next Generation. Això val per Catalunya i per tota la Península Ibèrica. El pressupost català pot ser al voltant de 1.500 milions d'euros i el total del espanyol uns 8.000 milions d'euros.

El truc es que per fer el canvi d'ample, Next Generation s'amolla perfectament ja que exigeix que cada projecte es tanqui en 5 anys. Això deixa les inversions en ferrocarrils en situació difícil. Cada projecte necessita, planificació, projecte, permís d'impacte ambiental, aprovació pública, licitació i construcció. No hi ha temps. Però reduir via es un projecte genèric que està molt ben projectat en el manual d'Adif.

Per tant, només es tracta de definir els trams que es volen canviar, que poden ser els catalans o espanyols.

El ferrocarril i Europa

Europa va regular el mercat del ferrocarril proposant 3 grans actors:

El regulador: a nivell nacional, un per cada país i un europeu.

Els gestors ferroviaris: propietaris de la infraestructura ferroviària.

Els operadors ferroviaris: que mouen els trens.

Les empreses públiques es van dividir en dos per complir amb la separació entre operadors i gestors ferroviaris. A més es fomenta la competència en ambdós mercats.

Va ser al 2009 quan Espanya va cedir la regulació seguint els principis de la subsidiarietat europea, i es va començar a passar a les autonomies. Per aquest motiu es va transferir Rodalies i regionals a la Generalitat, tot i que no es va transferir les competències de transport ferroviari de mercaderies ni de viatgers de llarga distància, que continua en mans de l'estat.

Repartiment modal a Catalunya

A l'àmbit del Sistema Tarifari Integrat de Barcelona el transport públic és la meitat de la mobilitat del transport privat. A més hi ha una zona central ben servida pel transport públic, però una segona o tercera corona que tenen tendència a agafar vehicle privat malgrat la congestió. A més, quan s'augmenta l'expansió a territori, el número de desplaçaments per la distància recorreguda augmenta quadràticament.

Creixement de la metròpolis i mobilitat

Es pot dir que Les rodalies han aprofitat els canals de comunicació que permet la orografia, on s'han creat passadissos que s'han anat poblant per la bona comunicació amb l'àrea metropolitana. Aquest creixement urbanístic es continua donant ara en zones on s'estan creant conjunts urbans espontanis, per l'encreuament de camins i vies, i disponibilitat d'espai pla, com per exemple a Tordera.

El creixement de Catalunya ha de passar per les planes, a uns 70-100 kilòmetres de Barcelona. Això es deu a l'orografia pròpia catalana; Catalunya té només 32.000 kilòmetres quadrats, 14.000 d'ells estan a la província de Lleida (40%) i només té 0,5M habitants. Dels 18.000 kilòmetres quadrats restants, uns 10.000 kilòmetres quadrats tenen una pendent de més del 15%. Amb aquesta pendent no es pot fer indústria, ni agricultura, ni habitatges. Per tant, el gran problema de Catalunya és que en només 8.000 kilòmetres quadrats estem 7 milions de persones, i dona una densitat de 1.000 habitants per kilòmetres quadrats, només superada per Japó. Créixer, és tècnicament laboriós, caldrà tenir una bona organització i agafar idees del Japó. Es tracta per tant d'un problema polític.

Quan es parla del funcionament d'una línia de tren existeix una relació (cuatrilema de Barron) entre quatre paràmetres: densitat de circulació, velocitat, estabilitat de la línia i variabilitat de combois. Quan un paràmetre creix, és necessari que els altres decreixin. Exemple: si a una línia de passatgers hi fem passar un comboi de mercaderies, hem de reduir els altres paràmetres.

¿Com ho fan altres metròpolis com Londres? Tenen grans estacions semi-terminals amb corredors molt amplis (10-11 vies). La capacitat del ferrocarril està condicionada per la franja urbanística que es pot ocupar. La zona de 25 kilòmetres al voltant de la ciutat central, hauria de tenir reserves d'espai per poder tenir vies dedicades per trens ràpids i trens lents.

Del problema de Rodalies a l'oportunitat

Tenim un problema a Barcelona que hem de convertir en oportunitat, a través, per exemple, de major ús dels corredors existents que van cap al nord de Barcelona. El Pla de rodalies contempla la compra de més trens, per tant s'augmenta la capacitat del sistema i s'equilibra els tràfics dels 2 túnels de BCN. Tanmateix, un ingredient addicional necessari per a que sigui un èxit, és que el temps de viatge disminueixi. Idealment haurien de ser inferiors a 1,15 hores per al desplaçaments dintre l'àrea metropolitana. S'aprofitarà el fet de tenir trens més llargs per fer que no tots els trens s'aturin a totes les estacions i disminuir els temps de viatge? Serà difícil perquè hi haurà la oposició del municipis.

Una altra solució pot ser obrir la possibilitat a disposar de nous solcs o freqüències per als trens ràpids. Això es podria aconseguir amb la construcció d'un tercer túnel del ferrocarril convencional a Barcelona ó també amb l'ús com a rebotador d'una reinterpretada estació del Nord i Estació de França.

Cal resoldre el problema dels viatgers per atreure talent i fer una societat de progrés, per això es necessària una bona comunicació amb el món, i també una bona comunicació interna.

Mercaderies

Es requerirà un eix-corredor mediterrani independent amb una dedicació alta a les mercaderies si volem que una proporció important dels camions de l'AP7 passin al tren. Aquests «trenos portant camions» són els que poden arrossegar tràfics marítims des de ports cap a Europa i no circular «camions fen de vagonos de tren».

Terminals com la Llagosta representen grans oportunitats per a Catalunya que no es podem desaproveitar enmig del repte de l'electrificació de la mobilitat

i el descens energètic previst. Caldrà actualitzar les formes de gestió d'aquestes terminals, la seva planificació i la participació de nous organismes per garantir-ne l'èxit.

Futur a molt llarg termini

La planificació ferroviària té la servitud addicional de mirar a molt llarg, obligada per la seva rigidesa. Sembla que a Europa, el tren d'AV substituirà al avió en distàncies fins a 750 kilòmetres (3 hores) i parcialment fins a 1500 kilòmetres (6 hores). Això reduirà en consum d'energia del transport per viatger en un 90% i a més amb la possibilitat que sigui neta. Per tant les freqüències de les línies es colmataran. A Espanya, el primer tram en esgotar-se serà Tarragona-Sans quan si sumin el trens del mediterrani i del nord d'Espanya.

Per tant s'ha de preveure una segona línia que serà la de Lleida-Igualada-Martorell-by-pass del Vallés i cap a França. Això es també una oportunitat de fer créixer les Comarques de Lleida. Una vegada més, s'ha de fer una feina que no costa diners immediats: planificar i reservar terrenys. Quan més s'espera més difícil i car resultarà.

LES APORTACIONS DE LA SCE A LA RECERCA EN CIÈNCIA ECONÒMICA I ECONOMIA CATALANA

ANTONI MONTSERRAT SOLÉ, professor de la Universitat
Autònoma de Barcelona (UAB) i membre de la Societat
Catalana d'Economia (SCE)

10 de maig de 2021

Moltes gràcies Eduard, en les teves paraules es reflecteix l'amistat que ens tenim i la col·laboració dels vuit anys que vaig estar a la Junta de la Societat.

Dit això, no voldria fer una visió tan general de les aportacions dels socis a la cultura econòmica, perquè aquestes són importants en el darrer període. I en el darrer període tenim un problema, que és que per sort aquests economistes són vius, i per tant, que jo ara em posés a destacar les aportacions dels economistes vius a la ciència econòmica seria una mica complicat. De totes maneres, alguna referència hi faré. Per tant, jo titularia més exactament «Història i precedents de la Societat Catalana d'Economia».

En primer lloc, el propòsit de l'estudi és tenir present com s'ha generat la preocupació per l'economia en la societat catalana al llarg del temps. Al *Diccionari d'Economistes Catalans* vam començar amb Ramon Llull, no em remuntaré, però, a Ramon Llull. Després podríem parlar en un altre àmbit menys teòric, més pràctic, de Santcliment i el seu tractat de la *Suma de la Art d'Arismètica*. Les dues dimensions jo crec que marquen la feina que hem fet els economistes en aquest país i les pretensions de la pròpia Societat. És a dir, des de seguir la recerca en economia, des del punt de vista més elaborat, fins a la contemplació de les necessitats de la societat catalana en matèria econòmica.

En certa manera, estem postulant una certa continuïtat d'institucions, que al cap i a la fi, han anat canviant en els temps. Així pot semblar abusiu donar total seguiment en el temps a la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País,

que amb arrels conceptuals fisiocràtiques i mercantilistes, es crea a Barcelona molt tardanament, ja en el segle XIX. És una institució, en aquells moments, de l'univers proteccionista, i avui un grup de debat intel·lectual molt lligat a La Caixa, i a altres institucions. Però, la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País va ser el lloc on, durant el franquisme, a vegades s'havien acollit les reunions de l'Institut d'Estudis Catalans. Per tant, hi ha una certa continuïtat en tot això.

O establir també la continuïtat entre la Junta de Comerç i la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació. Pel que fa a la Junta de Comerç, en realitat, si tirem enrere, hauríem de parlar de la Llotja medieval, que és la seu física de la Junta de Comerç i després de la Cambra de Comerç. Això ens permet recordar, la funció vicariana de la Reial Junta Particular de Comerç de Barcelona en matèria universitària i el seu paper en el restabliment de la Universitat de Barcelona, i el fet que hagi estat impulsora de l'Escola de Comerç Internacional, fa pocs anys, ara integrada a la Universitat Pompeu Fabra. Per tant, hi ha una certa continuïtat, en la preocupació, com en totes les publicacions de la Cambra, i tots els que hem treballat en relació amb ella, molts socis de la SCE.

També hi ha un paral·lelisme entre l'Institut d'Investigacions Econòmiques, privat, i el posterior Servei d'Estadística de la Generalitat republicana, i el Consorci d'Informació Estadística impulsat per Ramon Trias Fargas des del Servei d'Estudis del Banco Urquijo i l'IDESCAT, Institut Català d'Estadística, que és una institució pública.

I encara aquesta institució la connecto amb el Museu Social d'Escudé i l'obra de Montoliu a la Mancomunitat.

Per tant, estem parlant d'una complexitat d'institucions que desenvolupen la seva activitat en continuacions diverses. Per exemple, a la Junta de Comerç de Barcelona; la Universitat de Barcelona s'intenta restablir el 1823, però quan acaba el bienni liberal això s'estronca. Cal esperar a 1837, i sobretot a 1842, la Junta és el lloc on es comença a estudiar economia moderna a Barcelona. Això ho fa a través de les classes de Jaumeandreu, que ve de Mallorca cap aquí, i ja el 1814, i sobretot a partir de 1817 dona aquestes classes amb una de les acadèmies que la Junta de Comerç va creant per anar substituint la universitat, que encara no existeix a Barcelona. Sabeu que estava a Cervera.

Al mateix temps, a Girona, per exemple, hi ha una mena d'universitat lliure que continuarà durant part del segle XIX, fins al 1874. Per tant, hi havia a la societat una preocupació per l'activitat universitària.

Així doncs la Reial Junta Particular de Comerç de Barcelona que s'estroneja a meitat del segle XIX és la base de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació. La primera es crea a Perpinyà dins del nostre àmbit lingüístic i cultural perquè les cambres de comerç són institucions d'arrel francesa, d'arrel moderna. Després ve la de Barcelona i d'altres.

Després tenim el Foment del Treball Nacional i la Societat d'Estudis Econòmics. El Foment del Treball Nacional és una institució que procedeix de la comissió de fàbriques de 1799, i per tant, d'alguna manera és l'organització, amb diferents noms, de la burgesia catalana en defensa dels seus interessos, que en un moment determinat eren aranzelaris, i per tant, relacionat amb el proteccionisme.

Aquesta complexitat en les institucions també passa per la creació la Societat d'Estudis Econòmics, que la veurem més endavant.

També en el segle XIX es crea l'Escola d'Alts Estudis Mercantils; les escoles d'estudis mercantils, altes o no altes, es van creant al llarg del segle XIX bàsicament a Madrid i a les ciutats amb port; a Barcelona, Bilbao, a Cadis, etcètera. I estaven orientades a formar al personal que havia de treballar ajudant a les empreses a exportar i importar. Per tant, molt centrades amb aquesta anàlisi. Relativament pràctiques, continuant el que va iniciar la *Suma de la Art d'Arismètica* de Santcliment, que va ser quan es va introduir la numeració aràbiga als comptes.

L'Escola d'Estudis Mercantils va ser el lloc on va haver-hi la primera càtedra de política econòmica. Simultàniament es crea a Madrid amb el català Víctor Pius Brugada, i a Barcelona en Pere Gual Villalbí. L'Escola d'Estudis Mercantils no era massa ben acollida des del punt de vista intel·lectual; aleshores la Mancomunitat, la gran obra de Prat de la Riba, veu la necessitat de crear una pròpia Escola d'Estudis Comercials. Aquesta obra de la Mancomunitat, l'Escola d'Estudis Comercials es crea el 1918 i tira endavant com pot, fins al moment de la República que es torna a revifar en forma d'Institució d'Estudis Comercials. I, evidentment, també la Mancomunitat crea altres escoles, com l'Escola del treball, etcètera.

L'Escola de Comerç de la Mancomunitat es volia relligar amb les escoles locals, i aquestes es relligaven amb la gent interessada a assistir a les escoles. Aquesta gent que estava interessada a assistir a les escoles locals, i per tant, a l'Escola de Comerç de la Mancomunitat eren els treballadors de banca o els treballadors del comerç, els que havien de portar la comptabilitat dels negocis. Aquests estaven agrupats en el CADCI, el Centre Autonomista de Dependents de Comerç i la Indústria, i els seus socis tenien accés directe, sense prova, a les escoles locals. Per tant, hi havia una voluntat de continuïtat en la formació, en termes capil·lars, és també una idea que estava present en un dels fundadors de l'Institut d'Estudis Catalans, en Massó i Torrents.

Hi ha altres escoles de formació del personal subaltern, per exemple, hi ha tota la història de l'Escola de Nobles Arts, que és una escola que està dedicada a fomentar el disseny tèxtil, és a dir, a dedicar esforços per preparar aquí, i també enviant gent a l'estranger, a formar-se de cara a la mateixa indústria. No cal recordar que de l'Escola de Nobles Arts en succeirà l'Escola de Llotja, més noble encara, com sabem, per la presència de Picasso i altres autors.

Ja hem parlat de la Reial Junta Particular de Comerç de Catalunya, que té un precedent en el 1692, això vol dir que és anterior a l'arribada dels borbons, i per tant, lligada a l'inici de l'activitat de la burgesia a Catalunya ja a finals del segle XVII. Té una primera constitució el 1758 i, finalment, al 1765 s'acaben aprovant els estatuts.

Per a nosaltres és bàsica la fundació de l'escola d'Economia el 1814 de la qual ja hi he parlat abans, és la que estudia, a través de la figura de Jaumeandreu, Ernest Lluch en la seva tesi doctoral.

Junt amb la Reial Junta Particular de Comerç, des del punt de vista científic, hi ha la Reial Acadèmia de Ciències i Arts, que és fundada per Carles III a la Rambla, que busca que la gent es formi a l'estranger especialment en ciències bàsiques, però moltes d'elles lligades al desenvolupament de la tecnologia del segle XIX.

Arribem al final del segle XIX i ens trobem amb la necessitat d'estudis amb una formació una mica més elevada que la que donen els estudis de comerç clàssics, i sobretot, lligada a la creació de la Universitat Catalana. Això es fa amb els Estudis

Universitaris Catalans que comencen a funcionar al 1900 i que continuaran fins a 1970. Es van consolidar el 1903, i això està lligat amb el Manifest de Convocatòria del Primer Congrés Universitari Català de 1902, un congrés que se celebra el 1903, on una de les figures més importants és precisament Jaume Algarra i Postius, que de la seva assignatura en dirà Economia Teorètica.

Els Estudis Universitaris Catalans no aconsegueixen forçar la creació de la Universitat Catalana per l'oposició de l'Ajuntament, en mans del partit radical en gran moment en part del seu període. Per exemple una de les demandes que fa l'Ajuntament als que promouen aquesta institució és saber si estarien disposats a donar classes de formació bàsica al personal, és a dir, ho confonien amb una acadèmia. Igualment, des del punt de vista universitari el rector de la universitat en aquell moment era el pare de qui després serà fundador del Real Club Deportivo Español, i que per tant, tampoc tenia cap voluntat de crear aquesta Universitat Catalana.

Aquesta Universitat Catalana la retrobem en el manifest de creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona on es defineix com una universitat pública, catalana i democràtica el 1966, i evidentment amb els intents de catalanitzar l'ensenyament a través de la primera Universitat Autònoma durant la República.

A redós d'aquests Estudis Universitaris Catalans, a redós del moviment que està lligat a la revista l'Avenç i al Primer Congrés Universitari Català de 1903, es funda l'Institut d'Estudis Catalans el 1907. De l'Institut d'Estudis Catalans vull destacar-hi la presència de Pere Coromines, que segurament serà la figura més interessant, amb contingut econòmic, de l'Institut al llarg de la seva vida, fins el 1939 quan mor a l'exili a Buenos Aires.

Pere Coromines té una llarga trajectòria i és un personatge polifacètic, que he estudiat abundantment, amb llarga i abundant producció catalana i castellana, tant des del punt de vista de la publicística i del periodisme polític, com des del punt de vista de les reflexions econòmiques, com de les classes que dona a l'Escola d'Alts Estudis Comercials. Destaca pel seu paper de l'Ajuntament de Barcelona intentant donar una formulació moderna respecte al paper de la hisenda en els ajuntaments. I, evidentment, per la seva trajectòria, que comença apropant-se a

la divulgació de l'economia en cercles obrers de caràcter anarquitxant i és el que el porta al procés de Montjuïc, a la seva condemna, i posterior exili.

Després va a Madrid i comença a escriure en castellà diverses obres. Pere Coromines també participa en l'experiència del Banc de Catalunya. Diferents autors l'han estudiat, l'Àngel Duarte ha estudiat precisament la part inicial de Pere Coromines; les idees comunistes en el Coromines del tombant de segle, però evidentment, això va evolucionant.

En el moment en que es crea l'Institut d'Estudis Catalans també assistim a un desenrotllament molt important de l'interès per la cultura per part de les pròpies classes populars. Això dona lloc a l'aparició de multituds de centres que amb el nom d'ateneu, ateneu popular, centre cultural, centre de lectura, etcètera, juguen un paper fonamental en la societat catalana. No ens podem oblidar del Centre de Lectura de Reus, l'Ateneu d'Igualada, el de Mataró i a Barcelona, l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Tota la xarxa d'ateneus, alguns d'orientació catòlica, els altres més lligats al moviment obrer del moment, altres amb preocupacions estrictament tècniques. En certa manera, podem lligar-hi l'etapa inicial del CADCI, com a element semblant, i per tant, tot això indica aquesta vitalitat de la societat catalana en aquell moment i el sorgiment de moltes idees. Evidentment això no passa exclusivament a Catalunya, també a València hi ha la creació de l'Ateneu com a centre cultural important.

Tornem al Foment del Treball Nacional que n'havíem parlat al començament, perquè el Foment del Treball acaba acollint la Societat d'Estudis Econòmics dedicada a formar els dirigents empresarials des del punt de vista polític i social. Això porta al Guillem Graell, que comença als Estudis Universitaris Catalans, dels quals he parlat, però considera que la seva tasca no és la de formar des del punt de vista estrictament universitari a economistes, sinó que els ha de formar al servei d'aquesta patronal de la qual ell és secretari.

Per tant, el secretari del Foment del Treball Nacional considera que els seus representats, els seus dirigents han d'estar ben formats i per això impulsa la creació de la Societat d'Estudis Econòmics.

Això provoca una complicada relació entre el que és la política i l'economia. Foment del Treball Nacional vol ser representatiu del conjunt de la burgesia catalana, dels industrials; s'ha format en un procés d'unificació d'un conjunt

d'institucions. Pensem que l'anomenada Comissió de Fàbriques es crea el 1799 i al llarg del segle XIX hi ha diversos instituts, etcètera.

Doncs bé, l'expressió política d'aquesta burgesia acaba sent la Lliga, la Lliga camboniana té unes necessitats distintes del Foment. Per exemple, el Foment del Treball Nacional acaba el curs de la seva història, en temps de Guillem Graell, sent un partidari d'un proteccionisme, evidentment, però sense connotacions nacionalistes o regionalistes catalanes importants. En canvi, Cambó considera que s'ha d'estudiar l'economia catalana i formar als seus diputats tenint en compte els interessos de Catalunya d'una manera molt més en la línia de Prat de la Riba. Aquí tenim a Vidal i Guardiola, com una figura important els diferents centres d'estudis que Cambó promociona.

La necessitat de la creació de centres d'estudis s'inicia a partir dels anys 20 i s'anirà concretant també al llarg de la República. Una de les figures, l'impuls d'aquesta creació, és també Romà Perpinyà i Grau, que a diferència de molts altres economistes, sent de Reus i amb lligams a València, adoptarà posicions partidàries del lliure canvi, cosa que no comparteix amb la major part dels economistes catalans del segle XIX, si deixem de banda figures com la de Laureà Figuerola, Sanromà, Pastor, etcètera, que per la seva activitat fonamentalment política està a Madrid.

Laureà Figuerola i altres autors de la seva corda són importants també en girar una institució que estava molt antiquada que és la Real Academia de Ciencias Plurales y Políticas, i transformar-la en una institució moderna. Aquest paper dels economistes catalans fora de Catalunya, dins d'Espanya, no és menyspreable. Més endavant veurem com Josep Jané i Solà és inseparable de la creació de la Universitat de Màlaga, on hi va anar destinat com a professor de l'extensió de la Universitat de Granada a la costa.

Durant la República hi ha un esclat de la voluntat d'aprenentatge, d'institució. Aleshores hi ha la creació de l'Institut de Ciències Econòmiques, on la figura principal és Vandellòs, que havia estudiat Estadística a l'estranger. Esdevé com una institució privada, però acaba sent el Servei Central d'Estadística de la Generalitat. Al llarg de tot aquest període els personatges que han anat a estudiar a l'estranger són importantíssims, ja sigui Vidal i Guardiola o Vandellòs.

Ens trobem en aquest moment que hi ha una sèrie d'idees que no quallen. Per exemple la creació d'una Facultat d'Econòmiques, s'intenta en el període republicà a la Universitat de València, hi ha un programa d'economia desenvolupat el 1937 dins de la Facultat de Dret i Ciències Econòmiques, que ja es deia així en aquell moment, però no hi ha possibilitat de crear amb temps aquesta facultat que tothom desitja. Evidentment, hi ha experiències interessants de diferents associacions i plataformes, però finalment la facultat no es crea, ni aquí ni a València..

Per tant, arribem a la Guerra Civil i la difícil represa posterior, però diguem que la llavor ja estava sembrada pels diferents autors que havien donat classes, el mateix Sánchez Sarto que ha marxat a l'exili i altres autors.

Durant els primers anys, fins el 1951, l'Institut d'Estudis Catalans passa per un període d' absoluta clandestinitat. L'Institut com a tal, i la pròpia literatura, la creació cultural. Es creen, es publiquen coses, però potser la tirada és de vint o cinquanta exemplars i es venen d'amagat entre els propis autors de les obres. Però dins de l'ambient dels Estudis Universitaris Catalans, que es reprenen, hi ha una sèrie de joves que volen continuar treballant en aquests temes. Jo destacaria tres, en Lluís Casassas, que impulsa la creació de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials, en Santiago Pey, i en Salvador Millet i Bel. Són tres persones d'una orientació absolutament diversa. Lluís Casassas és militant de les Joventuts Socialistes Unificades i, junt amb Victòria Pujolar i altres joves, serà detingut, tindrà un procés i haurà de refer-se. Quan surt de la presó es dedica als negocis familiars, ja no es dedica a la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials sinó que tenim la sort que hagi estat el principal impulsor de la Societat Catalana de Geografia.

Una altra de les persones del moment que intenta impulsar la vida universitària, i que estarà lligat sempre als Estudis Universitaris Catalans és Josep Benet. Josep Benet, de la Lleua del Biberó, és un dels impulsors del Front Universitari Català Clandestí que s'organitza per cinquenes, per petits nuclis en els quals Casassas hi participa, com tota la gent que després estarà molt activa a la Unió Democràtica de Catalunya. Després es copiarà el sistema de les cinquenes als inicis dels CC, el partit de Pere Figuera i Jordi Pujol.

Santiago Pey és una altra figura important, forma part de l'organització del Front Nacional de Catalunya. Quan hi ha una caiguda important deixarà aquesta relació i es dedicarà a ser professor de l'Escola de Disseny.

En Salvador Millet i Bel, en canvi, és de la Lliga, vinculat a la tradició camboniana, i aconsegueix sortir en un vaixell del port de Barcelona i anar a parar a la zona nacional, i després quan torna s'interessa per restablir l'activitat de l'Institut d'Estudis Catalans fins que el 1951, ell i altres, aconsegueixen l'aprovació per part de l'IEC de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials. Millet i Bel serà la persona central en l'estudi i la divulgació de l'economia moderna, des d'una orientació liberal, als Estudis Universitaris Catalans. Algunes vegades, les classes les acabava fent a casa d'ell, als 1950' i als inicis dels 60', i evidentment, impulsant les activitats de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials.

Voldria assenyalar la figura del Francesc Bonet i Garí que és la persona que li feia de secretari al Salvador Millet en tots els temes d'economia de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials, i que després va ser l'impulsor del premi que actualment dona la Societat Catalana d'Economia en termes d'assegurances. Una persona, per tant, un dels que va treballar des del primer moment en la revifalla de l'economia a l'Institut d'Estudis Catalans.

Aleshores ens trobem amb el Primer i oblidat Congrés de Cultura Catalana que serveix per fer camí. És un congrés oblidat que relliga vells i nous intel·lectuals. De Rubió a Fontana i Vallverdú i Triadú. I que tindrà una importància cabdal en la continuïtat del mateix Institut, pensem que Vallverdú, l'impulsor de la sociolingüística, acabarà sent el Secretari General de l'Institut. Aquest primer congrés té el suport de l'abadia de Montserrat, es fa la clausura al Centre d'Informació Cultural Femení de la Via Augusta, però queda molt en l'àmbit de la gent de l'Institut i dels joves que en aquell moment es comencen a moure.

Ens trobem en aquella època amb l'aparició dels Serveis d'Estudis, de Banca Catalana, del Banco Urquijo, i tenim la figura de Ramon Trias Fargas, que s'incorpora a la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials, i a l'Institut d'Estudis Catalans. És un dels dos primers membres de l'Institut que són economistes, ell i Joan Sardà.

Trias Fargas impulsa la afiliació a la secció de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials, la que serà la secció d'Economia, dels economistes que en aquell moment estàvem publicant. Economistes que publiquen llibres, escriuen a la revista Promos amb Ernest Lluch al capdavant, al centre d'Estudis i Planificació amb el Bricall i el Grifoll, el grup d'Enric Cerdà, al Cercle d'Economia, als llibres de l'editorial Oikos molts d'ells traduccions. I evidentment a totes les monografies de comarques i d'anàlisi econòmica que fan a la Banca Catalana, on destaca entre altres Artur Saurí del Ríó i Josep Marull i Gou, una de les altres persones que serà important en aquest període a partir de la seva participació en l'Ajuntament.

Una altra de les persones que també hem de tenir present en aquesta revifada és, qui va ser un dels impulsors del Col·legi d'Economistes. Era el Colegio de Economistas de España, i el seu president tenia plaça com procurador en Cortes, és a dir, poca broma. Finalment es va aconseguir crear un Col·legi d'Economistes de Catalunya i Balears amb Llorenç Gascón com un dels principals impulsors, i amb la participació de molts dels que seran després socis de la Societat Catalana d'Economia, m'estic referint a Raventós, etcètera.

En Josep Maria Muntaner i Pasqual és un dels que col·labora a Promos i en distintes institucions que he citat, i és des de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials el que impulsa la creació de la Societat Catalana d'Economia. Josep Maria Muntaner i Pasqual és economista, llicenciat en Ciències de Comunicació, serà important en les dos vessants de la seva activitat, fora i dins de l'Institut d'Estudis Catalans, on tindrà un paper important de cara a la modernització de la institució.

Josep Maria Muntaner i Pasqual deixa tot preparat per a la creació de la Societat Catalana d'Economia, separada ja del que quedava de la secció de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials. Aquesta pràcticament el 68 no està activa i llavors s'ha de crear la secció de Filosofia i Ciències Socials, a la qual nosaltres com a Societat Catalana d'Economia ens incorporarem.

Destacar també en aquest període els dos secretaris, en Carles Camps i Josep Vergés, que van fer una feina molt important. No parlo dels que avui en dia continuen estant entre nosaltres i són socis de la Societat, podria

parlar de l'Humbert Sanz, del mateix Eduard Arruga, en aquests moments. Arribem a la Societat Catalana d'Economia. La secció d'Economia, té vida pròpia des de 1977 i publica el seu primer *Anuari* a 1979. Quan es crea la Societat Catalana d'Economia continuem la numeració d'aquest mateix Anuari i per tant, estem publicant-lo fins aquests moments.

Tot això dona lloc a la creació d'una Societat que va tenir 200-250 membres al llarg de la seva existència i que en aquest moment està en expansió. No podem confondre de la Societat Catalana d'Economia, el requisit per participar en la qual, era inicialment haver publicat coses d'economia catalana, però que en aquest moment fonamentalment un lloc que agrupa a socis interessats en la ciència econòmica i en l'economia catalana, i les recerques i la divulgació i per tant, no exigim res més que l'aval de la mateixa junta, i els que són membre de l'Institut. Membres de l'Institut ja hi he parlat de dos, el Pere Coromines que va crear una secció separada de la primera secció científica. Sabeu que l'Institut, que té la seva base en la secció Filològica, que és la que va tenir en Pompeu Fabra com a impulsor fonamental i com a impulsor de l'Institut. Però també hi ha la secció Històrico-Arqueològica i la secció de Ciències; aleshores la separació en dues seccions, les Ciències Físiques i les Ciències Socials és impulsada per Pere Coromines. No serà fins molt més tard, fins a 1968, que es crea la secció de Filosofia i Ciències Socials. Dins d'aquesta secció de Filosofia i Ciències Socials hi ha els membres. Els membres de la Societat són membres de l'Institut d'Estudis Catalans. Tenim Joaquim Muns i Albuixech, Josep Maria Muntaner i Pasqual, Carles Gasòliba i Böhm, que entra a l'any 1979, Josep Maria Bricall, Jordi Galí i Garreta, Antoni Serra Ramoneda, Andreu Mas-Colell, Guillem López Casasnovas, Xavier Vives o Albert Carreras. Són les persones de més alt reconeixement dins de la institució. Són també membres de l'Institut, dues altres persones, formades a Econòmiques que són Àngels Pasqual i Carlota Solé, que estan vinculades a la Societat Catalana de Sociologia. Tenim una bona representació del que és l'Institut.

Els diferents presidents de la Societat Catalana d'Economia, que es crea ja a 1977, van ser l'Antoni Serra Ramoneda, el Josep Jané i Solà, Joaquim Muns, Pere Puig i no parlaré de l'Eduard Arruga perquè ha estat president durant la meua activitat com a secretari, i per tant, parlaré en general del que ha fet la Societat al darrer període.

Antoni Serra Ramoneda és una personalitat perquè, des del punt de vista universitari, és el que aporta els coneixements d'economia de l'empresa moderns a la universitat. És a dir, no hi ha els estudis de professorat mercantil pròpiament, sinó els estudis d'economia de l'empresa en el sentit modern. També des de la universitat juga un paper rellevant en diferents posicions, com per exemple el rectorat, etcètera. Ell es defineix com «un senyor de Barcelona», és un home de la burgesia industrial catalana i se sent molt orgullós de pertànyer a aquesta burgesia tèxtil il·lustrada. Antoni Serra Ramoneda, s'implicarà a fons en el funcionament de l'Institut i va contribuir, com va fer en el seu moment el mateix Ramon Trias, a analitzar l'activitat financera de l'Institut, sempre complicada. Va aconseguir algunes petites fites, jo només en parlaré d'una molt concreta, que és que va desmantellar físicament el que era l'Instituto de Estudios Mediterráneos fundat per Serrano Suñer, i que volia ser el que havia de continuar, d'una manera grandiloqüent, , des del punt de vista franquista, el nefast Institut d'Estudis Catalans. La idea de l'Instituto de Estudios Mediterráneos està lligada a una idea anterior que és dels anys 10, que és intentar a través de l'Escola de Nàutica i la Cambra d'Indústria, Comerç i Navegació crear una universitat de la Mediterrània, que seria una universitat embarcada en un vaixell i que es dedicaria a formar pràcticament en explotació a canvi que acabessin veient tots els països de la Mediterrània.

L'Instituto de Estudios Mediterráneos era una cosa que estava morta, que vivia en una torre sobre del cinturó de ronda i que va ser absorbida per l'activitat del Serra Ramoneda, dedicada a altre finalitats universitàries més específiques.

La presidència de Josep Jané i Solà és també important perquè hi aportà l'activitat d'un altre dels deixebles del Fabià Estapé. Cap de fila de nombrosos catedràtics de política econòmica a nivell de tota Espanya. Ja he dit que és ell qui va crear, fundant la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de Granada, seu de Màlaga, la mateixa Universitat de Màlaga. Un amic d'ell i company, també deixeble de Fabià Estapé, és en Vallés, que també ha tingut un gran paper en els estudis d'economia a Sevilla, ara en concret a la Universitat Loyola.

Jané des del nostre punt de vista és un home que es dedica al contacte directe amb l'economia. Contacte directe es refereix per exemple al terme “economia efectiva” que correspon al voluminós i valuós Festschrift de molts economistes

espanyols lligats a la universitat que li van dedicar. Economia efectiva significava, per ell, aquella economia que podia tenir efectes pràctics, per tant, podem dir economia política, en el sentit tradicional del terme.

La seva tesi doctoral estava dedicada a l'estudi dels salaris i conté elements avui en dia encara molt interessants. Una altra de les facetes a les que es va dedicar Jané és a l'anàlisi del turisme, impulsar-lo, en la teoria i a la pràctica, per exemple a la Vall de Boí i a tot el Pirineu.

La seva relació amb l'entorn universitari en el darrers temps de Franco, ja en la transició, estic parlant de Barrera de Irimo, de Fuentes-Quintana, Jané fou considerat molt important, tot i que rebutjà en cert moment ser nomenat ministre. Evidentment va jugar un paper interessant en el que va ser el Pacte de la Moncloa. També va ser molt important la seva experiència internacional, a Washington, on va ser en moments crucials de la història nord-americana. No podem oblidar tampoc les seves actuacions en el camp financer, on va desenvolupar un projecte de banc amb propostes financeres innovadores.

Jané ha estat president de la Societat en total 12 anys, no tot ho va fer Jané, però sí que va marcar la Societat amb la seva capacitat de trobar ponents i d'erigir la seva relació amb el món universitari. La concessió de premis a especialistes internacionals de l'economia catalana com Thomsom, atorgament d'un premi físicament a Palma per un guardonat mallorquí, etcètera. El seu interès pel corredor Mediterrani, és a dir, la necessitat de fer aportacions pràctiques a l'economia. Igualadí, va encapçalar els actes i publicacions d'homenatge a Laaureà Figuerola en el centenari de la pesseta.

La presidència de Joaquim Muns, economista i advocat, que va pertànyer a la primera promoció d'economistes de la universitat catalana. Ens ho va explicar molt bé Francesc Granell, el seu deixeble, en la necrològica que li vam dedicar la Societat. Muns va acabar els seus estudis el 1958-59 i més tard es va doctorar en Economia al 1972. Va ampliar els seus estudis a London School of Economics i es va dedicar a l'ensenyament, sobretot, a través de la càtedra de l'Organització Econòmica Internacional, a la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresarials de la Universitat de Barcelona, on podem dir que va ser el creador d'aquesta assignatura. A partir de 1965 fa recerques i s'especialitza en temes econòmics dels països llatinoamericans. Treballa en relació amb el Fons Monetari

Internacional i va tenir diferents càrrecs internacionals, com professor adjunt a l'Escola de Relacions Internacionals de l'American University de Washington, a l'Institut Monetari Internacional, assessor econòmic del Ministeri d'Economia espanyol, del govern de l'Equador i de la Generalitat de Catalunya. En aquest sentit, va intervenir en el contingut econòmic del Pacte del Majestic, entre el PP i Convergència i Unió. També havia assessorat als governs de Costa Rica, Veneçuela, Nicaragua i Mèxic.

Va ser director executiu del Fons Monetari i també del Banc Mundial, va assessorar també el Vaticà en matèria financera. Diputat al Parlament Europeu per Convergència i Unió, s'integrà al Grup Lliberal Europeu, càrrec que va exercir fins al 1989.

Va desenvolupar la seva activitat publicística, també molt important, sobretot en economia internacional i amb obres com *Industrialización y crecimiento de los países en desarrollo*, *Historia de las relaciones de España y el fondo Monetario Internacional 1958-1982*, etcètera.

Membre de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1987, va ser president a la Societat.

Respecte Pere Puig i Bastard ha estat un dels controls de la Societat, no només en els seus anys de presidència sinó per aportacions anteriors. Pere Puig comença a la universitat en la promoció que acaba en el 63, és antifranquista, va ser detingut per la col·locació d'artefactes a la facultat a la universitat. Després desenvolupa tota la seva activitat relacionada amb l'economia catalana a través del Servei d'Estudis del Banco Urquijo on assessora i dirigeix l'important treball sobre on havia d'anar la petroquímica a Catalunya, la situa a Tarragona. També altres treballs importants sobre l'anàlisi de l'estat de benestar.

Aquesta col·laboració amb Ramon Trias la prolongarà a través de la seva presència com a director general a la Conselleria d'Economia i Finances durant molts anys. Allà impulsa la creació de la revista *Nota d'economia*, desenvolupa una activitat molt important en aquest àmbit, també en el Moviment europeu. És un autor que ha estat molt actiu, per exemple en la redacció del *Diccionari d'Economistes Catalans*, que hem fet Arruga, Roca Puig i jo mateix amb col·laboració d'altres. Va ingressar a la Societat el 1989, per tant té una llarga estada dins la Societat.

Va ser president durant el centenari de l'Institut d'Estudis Catalans, col·laborant amb la institució i presidint sessions de caràcter congressual. També treballar molt activament en relació amb el president Salvador Giner.

Tot això ens dona una imatge de la versatilitat i la complexitat de les figures que han anat dirigint la Societat Catalana d'Economia o abans la secció d'Economia de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials, pel que han fet dins de l'Institut i fora per la societat.

Si hem de parlar de la Societat Catalana d'Economia, hem de parlar de les universitats i dels centres d'estudis. Comencem per la Facultat d'Econòmiques de Barcelona, iniciada a 1954 com a Facultad de Ciencias Políticas, Económicas y Comerciales, secció de Económicas y Comerciales. Els estudis de la política es reserven a Madrid, en temps de Fraga això era evident que havia de ser així.

Després tenim la creació de l'Autònoma el 1968 i la Facultat d'Econòmiques de l'Autònoma al 1970. La Universitat Pompeu Fabra creada el 1990. La Universitat de Girona, n'hem parlat un moment referint-me que durant el segle XIX hi ha una Universitat Lliure que dura fins a 1834, però que en realitat Girona va tenir universitat de 1466 a 1717. Totes aquestes universitats, junt amb la universitat de Perpinyà, la Universitat Politècnica de Catalunya, la Universitat Internacional de Catalunya, la Universitat Rovira i Virgili, la Universitat de Vic, la Universitat de Lleida, aquesta també restablerta des de la seva fundació medieval el 1401, la Universitat Ramon Llull, on precisament va donar classes com a catedràtic en Pere Puig, la Universitat Jaume I de Castelló, la Universitat de València, la Universitat Politècnica de València, la Universitat Miguel Hernández, la Universitat d'Alacant, la Universitat de les Illes Balears, la Universitat de Sàsser, extensió de L'Alguer i la Universitat d'Andorra. En totes elles, d'alguna manera hi ha elements d'estudis d'economia. En moltes d'elles estem col·laborant, en alguns dels treballs que estem fent en aquests moments, per exemple un estudi sobre les tesis doctorals d'economia, sociologia i geografia de la xarxa Lluís Vives. Per tant, intentem amb totes aquestes universitats tenir el màxim de relació, per dir-ho col·loquialment, sent un terreny neutre, com veurem útil de cara a algunes entitats.

Junt amb les universitats, en aquest moment, hi ha una important falla de centres d'estudis d'alta cultura econòmica. Tenim l'Institut Blanxart o l'Institut

d'Investigacions Econòmiques, només referint-nos a València. Tenim per tant, un conjunt d'institucions que tenen un gran pes en l'economia pública i estan relacionades amb la xarxa d'economistes catalans que estan dispersos pel món, per la qual cosa hem creat un mapa de la presència en les diferents universitats. Molts dels universitaris catalans que van fora a fer el seu post doctorat, després es queden en aquella o en una altra universitat, i per tant, en aquest moment tenim una presència activa al món que ens facilita la pròpia activitat de la Societat.

Abans de parlar dels darrers anys, voldria fer una referència a la secció de Filosofia i Ciències Socials, que es crea el 1968 en un nou context. És el moment en que hi ha el II Congrés de Cultura Catalana, que es celebra el 1977, amb ponències d'economia i indústria molt importants.

Pel que fa al balanç provisional i personal. Crec que la Societat Catalana d'Economia ha anat desenvolupat durant els anys una activitat de continuïtat. Continuïtat en les sessions mensuals i en els Anuaris, continuïtat en fer cada any una sessió dedicada al Premi Nobel d'Economia corresponent, continuïtat en la publicació de monografies, algunes d'elles amb la Facultat d'Economia de la Universitat de Barcelona, com va ser la dedicada a Víctor Pius Brugada, la dedicada a Artur Saurí o la dedicada a Josep Marull i Bou. I monografies posteriors com la dedicada a bicentenari de Marx. Pel que fa als homenatges, el dedicat a Carme Massana, en col·laboració amb la Societat Catalana de Geografia, a Josep Jané i Solà amb molta presència institucional. El llibre homenatge dedicat a Jacint Ros Hombravella que és un llibre amb el Col·legi d'Economistes i el Col·legi d'Economistes d'Espanya.

Hem impulsat exposicions sobre tesis doctorals en català, sobre obres d'economistes catalans. Ens hem adherit a la Internacional Economic Association (IEA) i a la World Economic Association (WEA) i per tant, intentem tenir una presència internacional màxima.

Hem impulsat una iniciativa doble, per una banda els congressos de la societat i per l'altra banda els *WinterWorkshops*. Els congressos de la Societat, que n'hem pogut celebrar dos, ara ha estat parats per la pandèmia, l'any passat havíem de celebrar el tercer. Són de caràcter biennal i per tant tocarà celebrar el següent el 2022, amb un cert retard. Els concebem com un congrés científic dirigit per un comitè universitari, amb figures rellevants en diverses matèries que tracten a la universitat.

El I Congrés va tenir la direcció de l'Andreu Mas-Colell, el II Congrés la direcció de Xavier Vives, tots dos membres de l'Institut i figures respectades internacionalment. Amb professors en el comitè organitzador de les diferents universitats i amb presència d'algun premi Nobel, com en el cas del I Congrés, amb intervencions d'especialistes i professors internacionals per fer les sessions magistrals del començament, i després sessions paral·leles. Per tat, agrupant l'estat de la qüestió, modestament, dins del possible, de les diferents disciplines de l'economia en cada moment.

L'altra iniciativa és el *Winter Workshops*, n'hem fet dos, és un intent d'aconseguir que els expatriats que tenen possibilitat d'anar al mes de desembre a Barcelona, ens exposin les seves línies de treball del present i ho intercanviïn amb els socis de la Societat i els altres expatriats que es puguin trobar a Barcelona en aquelles dates.

L'altra cosa que hem continuat són els premis de la Societat, que són quatre en aquests moments. El Premi d'Economia, creat al 1986, que està dedicat a estudis d'economia catalana fets per economistes catalans o no mentre tractessin d'economia catalana, per exemple Thomson va tenir un premi perquè parlava d'economia catalana i desenvolupament de la viticultura.

El 1996 vam crear el Premi Societat Catalana d'Economia, que és un premi dedicat a l'anàlisi científic de l'economia, a les aportacions científiques i per tant, en aquest premi s'hi poden presentar autors catalans que estiguin treballant aquí o en universitat de l'estranger, però que siguin de l'àmbit cultural i lingüístic de l'Institut, que facin aportacions a aquest Premi. Jo crec que la llista de premis atorgats, tant el Premi d'Economia com el Premi Societat Catalana d'Economia, que teniu accessible al blog de la Societat Catalana d'Economia, és prou impressionant.

També tenim el Premi Assegurances, que va ser impulsat per Eduard Arruga i Franz Bonet i Garí, que va ser secretari de Millet a la part d'economia de la Societat Catalana d'Estudis Econòmics, Jurídics i Socials. Aquest Premi Assegurances va ser creat el 1999 i ha donat lloc a publicacions molt interessants.

En aquest moment la Junta actual està creant un nou premi, el Premi Biada, dedicat a temes d'infraestructures. Estem treballant, per tant, al màxim i demanem la participació activa.

També hi ha col·laboracions puntuals del recent passat, a la Universitat de València vam fer un acte dedicat a Perpinyà Grau. Amb el Col·legi d'Economistes hem fet sessions virtuals conjuntes. L'actual director de la *Revista d'Economia* és soci de la Societat i membre de l'Institut, que és Guillem López Casasnovas, i quan es va crear aquesta publicació va comptar la participació d'Eduard Arruga. Per tant, estem molt vinculats al Col·legi al llarg de la història de les dues institucions.

Amb l'Institut d'Estudis Andorrans i la Universitat de les Illes Balears teníem una col·laboració prevista sobre l'anàlisi del turisme a Catalunya, Andorra i les Illes Balears, extensible a Alacant, que també es dediquen en la seva universitat al tema del turisme. Va quedar ajornada per la situació de la pandèmia.

Col·laborem molt activament amb l'Associació Catalana de Ciència Regional i evidentment amb totes les societats de l'Institut, la de Geografia que ja he citat i la Institució Catalana d'Estudis Agraris, amb qui tenim una sessió pròxima, la Societat Catalana de Filosofia, que va col·laborar en les jornades del bicentenari de Marx. La Societat Catalana d'Estudis Històrics, la Societat Catalana de Comunicació, la Societat Catalana de Sociologia, la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, etcètera.

També impulem grups de treball, i tenim fins ara un balanç molt prudent i confio que el grup d'economia ecològica i política ambiental agafi volada, sembla que parteix molt bé, amb un president reconegut internacionalment. Cal continuar, jo crec, per aquesta línia amb la seva participació. Ja en els nostres congressos hi ha hagut ponències importants sobre temes de decreixement, efectes d'ecologia sobre el terreny, etcètera. Un dels nostres socis, Joaquim Silvestre, ha estat un dels guardonats internacionalment per aquests temes i per tant, tenim una línia de continuïtat.

Hem tingut d'una manera alternativa i successiva altres grups de treball, per exemple d'economia financera que van impulsar la celebració d'una taula rodona sobre la situació del sector financer. Cal continuar per aquesta línia. Hi ha el grup d'economia marxista, del qual tenim una sessió sobre Modern Monetary Theory, aquesta teoria que es contraposa al *competitive efficiency* i altres solucions que s'han donat a la situació econòmica del moment, que té repercussions a Estats Units en aquest moments.

Les tasques de la Societat Catalana d'Economia no estan esgotades, això és matèria de la nova Junta. Moltes gràcies.

Societat Catalana d'Economia. Anuari, volum 25

Curs 2019-2020

Reflexions fiscals, per Andreu Mas-Colell (16 setembre 2019)

Constitució i reforma agrària de la República: Mariano Ruiz-Funes, jurista a la cort, la política i l'exili, per Joan de la Creu Mier Albert (9 octubre 2019)

El bosc privat: temps financer i temps forestal (revisió de la metodologia d'anàlisi econòmica i financera de l'explotació forestal i les seves implicacions en la política forestal), per Joaquim Perramon Ayza (16 octubre 2019)

Exclusionary Practices. The economics of monopolisation and abuse of dominance, per Massimo Motta i Chiara Fumagalli (21 octubre 2019)

Reflexions sobre l'organització geogràfica de l'Estat, per Jaume Ventura (11 novembre 2019)

L'economia catalana: una visió plurisecular, per Albert Carreras de Odriozola (10 desembre 2019)

Banerjee, Duflo i Kremer: Premi Nobel per la lluita contra la pobresa amb rigor científic, per Mònica Martínez-Bravo (27 gener 2020)

Francesc Moragas i Barret (1868-1935). Orígens, abast i fonaments de la seva gran obra personal: la Caixa de Pensions i altres entitats de previsió social, per Pere Puig i Bastard (17 febrer 2020)

La crítica de l'economia política en Fichte i Hegel, per Salvi Turró i Tomàs (2 març 2020)

Història del pensament econòmic, per Josep Maria Vegara i Carrió (9 març 2020)

Demà serà un altre dia. Una vida fent economia ecològica i ecologia política, per Joan Martínez Alier (11 maig 2020)

Financerització de l'economia global, per Sergi Cutillas (19 maig 2020)

En memòria de Jacint Ros Hombrevella (21 maig 2020)

Independència política i la qüestió monetària: una comparació dels casos del Quebec, Escòcia i Catalunya, per Xavier Cuadras-Morató (25 maig 2020)

La mobilitat ferroviària en un nou model de ciutat metropolitana. El cas del Besòs, per Santiago Montero, Carme Ribas, Màrius Rubiralta i Roger Hoyos (21 juliol 2020)

Curs 2020-2021

Diccionari d'Economistes Catalans (21 setembre 2020)

El Banc de Barcelona 1874-1920: Decadència i fallida, per Carles Sudrià i Triay i Iolanda Blasco Martel (23 novembre 2020)

Aportacions a la teoria de les subhastes, per Xavier Vives Torrents (21 desembre 2020)

Aportacions sraffianes al problema marxista de la transformació, per Vicenç Meléndez (19 gener 2021)

Presentació de l'estudi sobre l'impacte de la COVID-19 sobre la desigualtat, per Oriol Aspachs (3 febrer 2021)

Next Generation, una oportunitat històrica, per Miquel Puig Raposo (9 març 2021)

Acte homenatge d'Ignasi Farreres i Bochaca (22 març 2021)

Idees per a la transició ferroviària a Catalunya, per Santiago Montero Homs i Carles Viader Soler (26 abril 2021)

Les aportacions de la SCE a la recerca en ciència econòmica i economia catalana, per Antoni Montserrat Solé (10 maig 2021)

L'economia no és circular; és entròpica. 50 anys de la publicació de Nicholas Georgescu-Roegen The entropy law and the economic process, per Joan Martínez-Alier (8 juny 2021)

La teoria monetària de Marx. Una valoració des del Marxisme i el Postkeynesianisme, per Josep Lluís Notivoli i Agustí Colom (16 juny 2021)